T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA EV EKSENLİ ÇALIŞANLAR VE ÖRGÜTLENMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİZEM EROL

KOCAELİ 2013

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA EV EKSENLİ ÇALIŞANLAR VE ÖRGÜTLENMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GİZEM EROL

DOÇ. DR. BETÜL URHAN

KOCAELİ 2013

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA EV EKSENLİ ÇALIŞANLAR VE ÖRGÜTLENMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Gizem EROL
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 26.06.2013 - 2013/10

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Betül URHAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Burcu GÜLER

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Hakan KOÇAK

KOCAELİ 2013

ÖNSÖZ

Ev eksenli çalışma, küreselleşme ve üretim sürecindeki değişmeye bağlı olarak son otuz senedir önem kazanan bir çalışma türü haline gelmiştir. Dolayısıyla hem konuyla ilgili detaylı yapılmış çalışmaların sayısının oldukça az oluşu hem de kadınların yoğun olarak istihdam edildikleri bir çalışma türü olması beni ev eksenli çalışma konusunda bir yüksek lisans tezi hazırlamaya sevk etti.

Tez süresince bana önerileriyle destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Betül Urhan'a teşekkür ederim. Ayrıca tez hazırlama süresince her daim manevi desteklerini yanında hissettiğim aileme, arkadaşlarıma ve bende emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KOCAELİ, 2013 GİZEM EROL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ II
İÇİNDEKİLER III
ÖZET V
ABSTRACT VI
KISALTMALAR VII
TABLO LİSTESİ VIII
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
EVDE ÇALIŞMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. EV EKSENLİ ÇALIŞMANIN TANIMI 3
2. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA EV EKSENLİ ÇALIŞMANIN VE KADIN EMEĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 8
2.1. Ataerkil Yapı ve Kadın Emeği 9
2.2. Kapitalizm, Küreselleşme ve Kadın Emeği 11
2.3. Kadını Ev Eksenli Çalışmaya İten Nedenler 14
3. EV EKSENLİ ÇALIŞANLARIN SORUNLARI 19
3.1. Hukuki Durum 20
3.1.1. 177 Sayılı ILO Sözleşmesi 21
3.1.2. 184 sayılı Tavsiye Kararı 24
3.2. Çalışma Süreleri 25
3.3. Ücretler 27
3.4. Sosyal Haklar 30
3.5. Aracılık Faliyeti 30
3.6. Sağlık Sorunları ve İş Güvenliği 32

İKİNCİ BÖLÜM
DÜNYADA EV EKSENLİ ÖRGÜTLENME DENEYİMLERİ

1. EV EKSENLİ ÖRGÜTLENME YAPILARI 37
1.1. İşçi Kooperatifleri 39
1.2. İşçi Sendikaları 41
1.3. Uluslararası Örgütlenmeler 43
2. ÖRGÜT İÇİ İLİŞKİLER 45
3. EV EKSENLİ ÖRGÜTLENMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE SORUNLAR 47
3.1. Örgütlenmenin Önündeki Engel ve Sınırlılıklar 47
3.1.1. Sendikaların Tutumu 47
3.1.2. Hukuki Engeller 49
3.1.3. Hükümetlerin ve İşverenlerin Tutumu 52
3.2. Örgütlenme Sorunları 53
4. DİĞER ÖRGÜTLENMELERLE İLİŞKİLERİ 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE EV EKSENLİ ÖRGÜTLENME DENEYİMLERİ

1. TÜRKİYE'DE EV EKSENLİ ÇALIŞMANIN GELİŞİMİ 61
1.1. Türkiye'de Ev Eksenli Çalışmayla İlgili Mevzuatlardaki Durum 64
2.TÜRKİYE'DE EV EKSENLİ ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTLENME DENEYİMLERİ 70
2.1. Örgütlenme Stratejileri 74
2.1.1. Atölye Çalışmaları 74
2.1.2. Haritalama 76
2.2. Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar 78
3.EV EKSENLİ ÇALIŞMAYA DEĞİŞİK ÇEVRELERDEN YAKLAŞIMLAR 81
4.EV EKSENLİ ÖRGÜTLERİN GELECEĞE YÖNELİK TALEPLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 87
SONUÇ 92
KAYNAKÇA 97
ÖZGEÇMİŞ 106

ÖZET

Bu tez, özellikle küreselleşme süreciyle yaygınlık kazanan ev eksenli çalışmayı ve ev eksenli çalışmanın öznesi durumdaki kadınları ele almaktadır. İşin fabrikadan farklı olarak evlerde yapıldığı ve kadınların büyük çoğunluğunu oluşturduğu ev eksenli çalışanlar, enformel sektörde çalışanlar içindeki en savunmasız ve en yoksul grubu oluşturmaktadır. Bu çalışanların pek çoğu hem asgari ücret, sosyal güvenlik vb. yasal işçilik haklarından yoksundur hem de yaptıkları çalışmalar iş istatistiklerine yansımamaktadır. Yapılan işin denetimden uzak, evlerde ve kayıtdışı yapılıyor olmasından dolayı ev eksenli çalışanlar için ‘‘görünmez çalışanlar’’ ifadesi kullanılmaktadır.

Kadınların işgücü piyasasında ikincil konumda ve çoğunlukla kayıtdışı işlerde çalıştırılmalarında ataerkillik ve kapitalizm gibi süreçlerin önemli etkisi vardır. Bu iki süreç birbirini besleyerek kadın emeğinin önce ailede daha sonra da işgücü piyasasında değersizleştirilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma ev eksenli çalışmanın neden kadın emeği üzerinden işlediğini, ev eksenli çalışan kadınların nasıl örgütlendiklerini, onların örgütlenme mücadelelerini ve elde ettikleri yasal kazanımları ülke örnekleriyle anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın son kısmında ise Türkiye’deki ev eksenli çalışmanın nasıl yasal hale getirilebileceği konusu akademisyenlerin ve ev eksenli çalışan kadın örgütlerinin görüşleri ve geleceğe dair çözüm önerileriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ataerkillik, enformel sektör, ev eksenli çalışma, kadın emeği, kapitalizm, küreselleşme.

ABSTRACT

This thesis deals with home based workers and the women as the subject of home based work which is become widespread in the process of globalization. Home based workers working at home rather than factories and vast majority of whom women comprise constitute the most vulnerable and poorest group of the ones working in informal sector. Most of these employees are not only deprived of legal labor rights such as minimum wage, social security, etc. but also their work is not reflected in business statistics. As the work is carried out at home informally and out of control, the expression "invisible workers" is usually used for home based workers.

The processes such as patriarchy and capitalism have a significant impact on subordination of women in labor market and their being made to work informally. These two processes support each other and cause women labor to be trivialized first in the family then in labor market. Therefore, this study is trying to understand and interpret why home based work operates on women labor, how home based working women are organized, their struggle to be organized and legal achievements with country samples. In the last part of study, the issue about how home based work can be made legal was evaluated together with the viewpoints and solution offers of academicians and home based working women's organizations.

Key words: Patriarchy, informal sector, home based work, women labor, capitalism, globalization.

KISALTMALAR

CECAM: Çalışan Kadınlar İçin Eğitim Merkezi
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Ev-Ek-Sen: Ev Eksenli Çalışanlar Sendikası
FES: Friedrich Ebert Stiftung Derneği
FHWW: Dünya Evde Çalışanlar Federasyonu
HomeNet: Uluslararası Ev Eksenli Çalışan İşçiler Ağı
HWA: Evde Çalışanlar Birliği
ILGWU: Uluslararası Kadın Giyim İşçileri Sendikası
ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü
ITUC: Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu
IUF: Uluslararası Gıda Çalışanları Sendikası
KAYÇAD: Kadın Yönetici ve Kadın Çalışanlar Dayanışma Derneği
KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
PATAMABA: Filipinler Kayıtdışı İşçiler Ulusal Birliği
SEWA: Serbest Çalışan Kadınlar Örgütü
SEWU: Serbest çalışan Kadınlar Sendikası
STGM: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TCFUA: Avustralya Tekstil, Giyim ve Ayakkabı İşçileri Sendikası
TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
UNIFEM: Birleşmiş Milletler Kadın Geliştirme Fonu
UNITE: Union of Needletrades, Industrial and Textile Employees
WİEGO: Küreselleşme, Örgütlenme ve Enformel Çalışan Kadınlar Derneği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ev Eksenli Çalışmanın Diğer Çalışmalardan Farkı 4
Tablo 2: Ev Eksenli Çalışanların Yaş Grupları 8
Tablo 3: Saklanarak Değersizleştirilen Emeğin Ücretlendirilmesi 2007 Rakamları 28
Tablo.4: Ev Eksenli Çalışanların Karşılaştıkları Sağlık Problemleri (yüzde%)-Hindistan 33
Tablo 5: Evde Çalışan Kadınların Çalıştıkları Sektörlere Göre Dağılımı % (2009) 62
Tablo 6: Ev Eksenli Çalışanların Sayıları (bin kişi) ve Ev Eksenli Çalışanların Cinsiyete Göre Dağılımı (%) 64

GİRİŞ

Ev eksenli çalışma kavramı Sanayi Devrimi öncesine kadar uzanan bir çalışma türü olmakla birlikte esas anlamını özellikle 1970 ve sonrası küreselleşen dünyada işin ve işgücü yapısının giderek değişmesine bağlı olarak kazanmıştır. Küreselleşmeyle birlikte üretim süreçlerinde meydana gelen değişime bağlı olarak üretim giderek parçalanmaya küçük işyerlerine, atölyelere kaymaya başlamıştır. Bu değişimden işgücü de etkilenmiş ve emek piyasası giderek enformelleşmeye, esnekleşmeye başlamıştır. Enformel çalışmanın önemli bir parçası olan ev eksenli çalışma da gelişen bu süreçte önem kazanmaya başlamış, ev eksenli çalışanların sayısı tüm dünyada giderek artmaya başlamıştır.

Ev eksenli çalışma genel olarak kadın emeği üzerinden işlemektedir. Özellikle kadınları evin içine hapseden ve kadın emeğini değersizleştiren ataerkil ideoloji ve küreselleşmeyle birlikte ucuz emek arayışları birleşince kadın emeği işverenler için ideal bir işgücü haline gelmiştir. Kadın emeğinin bu denli sömürülmesine imkan veren ise çalışmanın evlerde ve kayıt dışı biçimlerde yapılıyor olmasıdır. Bu yüzden ev eksenli çalışma diğer kayıt dışı çalışma şekillerinden hem işin mekanı hem de işgücünün cinsiyetçi yapısı nedeniyle ayrılmakta ve onun özel bir konumda değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde öncelikle ev eksenli çalışmanın tanımı yapılarak tarihsel arka planı ve gelişimi ele alınmış sonrasında ev eksenli çalışma ve kadın emeği ataerkillik ve küreselleşme bağlamında irdelenerek ev eksenli çalışmanın neden kadın emeği üzerinden işlediği sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmıştır. Öte yandan yine birinci bölümde ev eksenli çalışanların yaşadıkları sorunlar, çalışma süreleri ve hukuki durumları ele alınarak ülkeler arasındaki farklı uygulamalar örneklerle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise dünyadaki ev eksenli çalışanların farklı düzeydeki örgütlenme yapıları ele alınarak, örgütlenmelerin karşılaştıkları sorunlar ve farklı ülkelerdeki örgütlenme deneyimlerine yer verilerek ev eksenli örgütlerin diğer örgütlerle olan ilişkileri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki ev eksenli çalışmanın gelişiminden ve yasal mevzuattan söz edilerek Türkiye'deki ev eksenli çalışanların örgütlenmeleri üzerinde durulmuştur. Özellikle Türkiye'deki ev eksenli örgütlenmelerin yapısından bahsedilerek örgütlenme mücadeleleri, yaşadıkları sorunlar ve bugüne kadar elde ettikleri kazanımlar örneklerle irdelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda ek olarak ev eksenli örgütlenmeye hükümetin, işçi ve işveren sendikalarının bakış açısı ele alınmış ve Türkiye'deki ev eksenli çalışmanın korunması ve yasal mevzuat altına alınmasına yönelik olarak çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EVDE ÇALIŞMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. EV EKSENLİ ÇALIŞMANIN TANIMI

Ev eksenli çalışma en basit tabiriyle evde yapılan bir çalışma türüdür. Bu çalışmayı klasik anlamda dışarıda bir işverene bağlı olarak yapılan çalışmadan ayıran en önemli unsur işin ‘‘ev merkezli’’ yapılıyor olmasıdır.

Kategorik olarak ev eksenli çalışma iki gruba ayrılmaktadır. Bir kısım ev eksenli çalışan kendi ürettiklerini satarak geçimini sağlarken yani bağımsız çalışırken, bizim tezimizin de konusunu oluşturan diğer bir kısım ev eksenli çalışan da başkasına (aracı, işveren, taşeron) bağımlı olarak ücretli çalışmaktadır (Jhabvala and Tate, 1999).

Bu açıdan bizim inceleyeceğimiz ev eksenli çalışmanın hem çocuk bakımı, temizlik, yemek yapımı gibi ev işlerinden hem de bir işverene bağlı olmaksızın kendi hesabına yapılan evde çalışmadan ayrılması önemlidir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.14). Yine bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler ve bu teknolojinin giderek artan oranda mal ve hizmet üretiminde kullanılması sonucu ortaya çıkan ve giderek yaygınlık kazanan ve evde çalışmanın bir türü olarak ifade edilen ‘tele çalışma’’nının da parça başı ücretle ve taşerona iş yapan ev eksenli çalışanlardan ayrılması önemlidir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.7).

Tablo 1: Ev Eksenli Çalışmanın Diğer Çalışmalardan Farkı

Özellikler	**Bağımsız Çalışan**	**Ev Eksenli Çalışan**	**Normal İşçi Konumunda Çalışan**
Sözleşme	Satış sözleşmesi	İş sözleşmesi	İş sözleşmesi
Ücretlendirme	Ürün ve hizmetlerin satışından kazanç elde edilir	Parça başı ücret	Parça başı veya zaman göre ücret
Sözleşme yapılan kişi	Kendisi karşılar	İşveren/aracı/	İşveren
Üretim araçları	Kendisi karşılar	İşveren veya kendisi karşılar	İşverence karşılanır
Çalışılan işyeri	Kendisi belirler	Kendisi belirler	İşveren belirler
Denetleme/gözetim	Yoktur	Yoktur	Vardır

Kaynak: ILO (2002a). Women and Men In The Informal Economy: A Statistical Picture. Geneva: International Labour Office. s.45.

Ev eksenli çalışmanın tarihsel süreç içerisinde birbirinden farklı birçok tanımı mevcuttur. Fakat bunlardan belki de en önemlisi ILO'nun 1996 tarihinde kabul ettiği 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesinin birinci maddesindeki tanımdır. Bu tanıma göre;

"Evde çalışma, evde çalışan olarak adlandırılabilecek ulusal yasa, tüzük ve mahkeme kararları uyarınca bağımsız çalışma için gerekli olan özerklik ve bağımsızlığa sahip olmayan bir kimse tarafından;

(i) Kendi evinde veya işverenin işyeri dışında olmak kaydıyla kendi seçtiği yerlerde,
(ii) Bir ücret mukabilinde,
(iii) Malzeme, ekipman ve diğer girdilerin kendisi, işveren veya aracı tarafından temin edilmesine bakılmaksızın, üretim ya da servisin işveren tarafından kararlaştırıldığı, işverence belirlenen mal ve hizmetlerin üretimi için yapılan çalışmadır.''(ILO 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi, 1996).

Öğretide kabul gören bir tanıma göre ise ev eksenli çalışma, işveren veya aracı için, çalışanın seçtiği bir yerde genellikle de kendi evinde, bu kişilerin doğrudan bir denetimi olmaksızın bir anlaşma uyarınca bir malın üretilmesi veya bir hizmetin sunulmasıdır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.24).

Hindistan Çalışma Bakanlığı ise ev çalışmasının kapsamını daha geniş tutarak şu şekilde tanımlamıştır (Sinha, 2006: s.16):

- Bağımsız çalışma ya da parça başı çalışma yapıyor olduğuna bakılmaksızın enformel sektörde,
- Evde çalışan,
- Düşük gelir elde eden,
- Sosyal güvenlik kapsamı dışında olanlara ev eksenli çalışan denir.

Ev eksenli çalışma, evde üretim yapma sanayi devriminden önce var olan ancak asıl anlamını sanayi devrimi sonrası yaşanan ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle bulmuş olan bir çalışma türüdür (Turgut, 2006: s.41). Feodal düzende aile, üretimin temel birimi, ev içi emek genel üretimin bir parçası idi ve üretim de genelde hane içi tüketim için yapılıyordu. Kadınlar anne ve eş olarak ev içi üretiminden sorumluydu, hane dışında gerçekleşen üretime tüm aile bireyleri katılıyordu. Yani toplumsal cinsiyete dayalı bir iş bölümü kurulmuştu; ancak gündelik, haneye odaklı yaşam ile çalışma hayatı birbirinden ayrılmış değildi. Sermayedarın, evin özel alanındaki emeğe ulaşması fabrikalaşmadan önceki dönemde gerçekleşti. Merkantalist dönemde, tüccarların hammadde ya da ara maddeleri evlere dağıtıp, evlerde hazırlanan ürünü toplayarak daha sonra dışarıda sattığı, üretimin evde yapıldığı, ev eksenli çalışmaya dayalı bir sermaye birikimi süreci yaşandı. Endüstri devrimine kadar geniş kitleler için ev ve çalışma, yaşam mücadelesi içinde birbiriyle kaynaşmış olgular olarak kaldı. Gündelik yaşamın ve çalışmanın ayrı dünyalar haline gelmesi ise endüstri devriminden sonra gerçekleşti. Endüstri devrimiyle birlikte yirminci yüzyıl başlarında ev ve çalışma mekân olarak birbirinden ayrılmıştır. O zamana kadar sınırlı olarak ev eksenli yapılan üretim, talebi karşılama noktasında yetersiz kalınca yoğun bir fabrikalaşma dönemi başlamıştır (Atasü-Topçuoğlu, 2012: s.3). Gelişmiş fabrikaların kurulması ve üretim bantları (assembly line) sisteminin fabrikalara uyarlanmasıyla birlikte kitlesel üretim sistemi önce ABD'de, 1940'lardan

sonra ise Avrupa ülkelerinde egemen olmuştur. Daha sonraları "Fordist üretim sistemi" olarak da ifade edilen kitle üretimine geçişle birlikte ev eksenli çalışma sistemi bu dönemde eski önemini yitirmiştir. (Metin, 2011: s.95). İşin evin dışında fabrikalarda yapılmaya başlandığı bu dönemde, çalışma ve yaşam alanının birbirinden ayrılması sonucu erkekler 'evin reisi', 'eve ekmek getiren' yani ücretli işçi olurken, çocuklara bakan, evin işini gören, yani evde yaşayan kadınlar ise ücretsiz işçi olmuştur. (Atasü-Topçuoğlu, 2012: s.4). Bu durum Fordizmin 1970'lerde yaşadığı krize kadar sürmüştür (Metin, 2011: s.95).

1970'lerde başlayan ekonomik kriz üretimin makro ve mikro düzeyde yeniden biçimlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Üretimin merkeziyetsizleştirilmesi (decentralization) ve esnekleştirilmesi, krizin yıkıcı etkilerinden kaçınmak adına kapitalizm için yeni bir çözüm stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu merkeziyetsizleştirme kapsamında "küresel montaj bandı" (global assembly line) olarak tanımlanan, üretimin dünya coğrafyasına dağılmasına yönelik bir yol izlenmiştir. Sermaye giderek tekelleşirken üretimin bu şekilde dağılması, taşeronlaştırma ve aracılar yoluyla çalışmanın hızla esnekleştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Özellikle bazı sektörlerdeki kayıt dışı istihdam hızla büyürken, ev eksenli üretim, bu çalışma ve üretim tipleri arasında ciddi bir yaygınlık kazanmıştır. (Alikoç, 2011). Bu süreçte birçok firma işleri işyeri dışına kaydırmaya başlarken ev eksenli çalışma da sadece geleneksel ve zamanla yok olacak bir çalışma türü olmaktan çıkmıştır. Küreselleşmeyle üretimin parçalanması ile birlikte ev eksenli çalışmaya pek çok yeni iş ve özellik eklenmiş; işler fabrikalardan, atölyelerden çıkarılıp çile atölyelerine (sweatshop), mahallelere, evlere doğru yönelip enformelleşmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak ev eksenli çalışma da giderek çeşitlenmiş ve ev eksenli çalışanların sayısı giderek artmaya başlamıştır (Birleşik Metal-İş, 2003: s.14).

Günümüzde ev eksenli çalışanların sayısının giderek arttığı bilinmesine rağmen tam olarak işgücünün ne kadarını oluşturduğu hesaplanamamaktadır. Konuyla ilgili sadece çok az sayıda ülkenin ev eksenli çalışmayla ilgili düzenli veriler tuttuğu bilinmektedir. Tahmini olarak Dünya genelinde 100 milyonu aşkın ev eksenli çalışan vardır ve bunların yarıdan fazlası Güney Asya'da bulunmaktadır (Sinha, 2006: s.10). Güney Asya'da 2000 yılı verilerine göre kadınların % 35'i ev eksenli çalışmaktayken

2005 yılında ise bu oranın % 51'e yükseldiği tespit edilmiştir (UNIFEM, 2007: s.5). Eldeki bu verilere rağmen halen pek çok ülkede ev eksenli çalışma görünmezliğini sürdürmektedir.

Ev eksenli çalışmanın giderek arttığı günümüzde ev eksenli çalışmaya dair kayıtların ve istatistiklerinin tutulamamasının en büyük nedeni ise bu çalışmanın evde gözlerden uzak bir biçimde ve kayıtdışı yapılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Burada belirtmek gerekir ki enformel alanın en önemli unsuru görünmez olmasıdır (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.92). Çünkü bu belirsizlik ve görünmezlik işverenleri sigorta, vergi gibi yükümlülüklerinden kurtarmakta ve işçilerin pazarlık güçlerini sınırlamaktadır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.15). Yasal baskılardan kurtulmak ve daha rahat hareket etmek isteyen şirketler de bu yüzden yasal boşlukları kullanarak ve yarı zamanlı ve esnek çalışma modellerini benimseyerek çalışma ilişkisinin enformelleşmesinin yasallaşmasında aktif rol oynamaktadırlar (Atasü-Topçuoğlu, 2010:s.97). Dolayısıyla enformel çalışmanın biçimlerinden biri olarak ev eksenli çalışma da bu görünmezlik perdesinin ardında yapıldığından bu çalışmayla ilgili istatistiklerin tutulması da zor olmaktadır. Ev eksenli çalışmanın görünmezliğinin bir diğer nedeni olarak da bu işin daha çok kadınlar tarafından yapılıyor olmasını gösterebiliriz. Kadınların ev eksenli çalışmayı herhangi bir ev işinden ayrı bir çalışma biçimi olarak görmemesi ve birçoğunun çalıştığının dahi farkında olmaması bu çalışmayı daha da görünmez kılmakta ve çalışanların tespitini zorlaştırmaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.113).

Ev eksenli çalışanların yoğun olarak bulunduğu sektörler ihracatçı geleneksel sektörlerdir. Bu sektörlerin içinde gıda, her türlü dokuma, hazır giyim ve ayakkabı sanayileri, eve iş verme sistemini uygulamaya başlayan ve çok yaygın şekilde uygulayan sektörlerdir. Otomotiv ve elektronik sanayinde de eve iş verme sistemi giderek yaygınlaşmaktadır. Bu saydığımız sektörlerin dışında da artık nerdeyse hemen her sektörün eve verilebilen işleri vardır (Birleşik Metal-İş, 2003: s.19). Ancak genel olarak, gelişmiş ülkelerde ev eksenli olarak çalışan kadınlar daha çok mikro-elektronik sistemlerin ve otomotiv sektörünün parçalarını üretirken gelişmekte olan ülkelerdeki ev eksenli çalışan kadınlar genel olarak geleneksel alanlarda, gıda

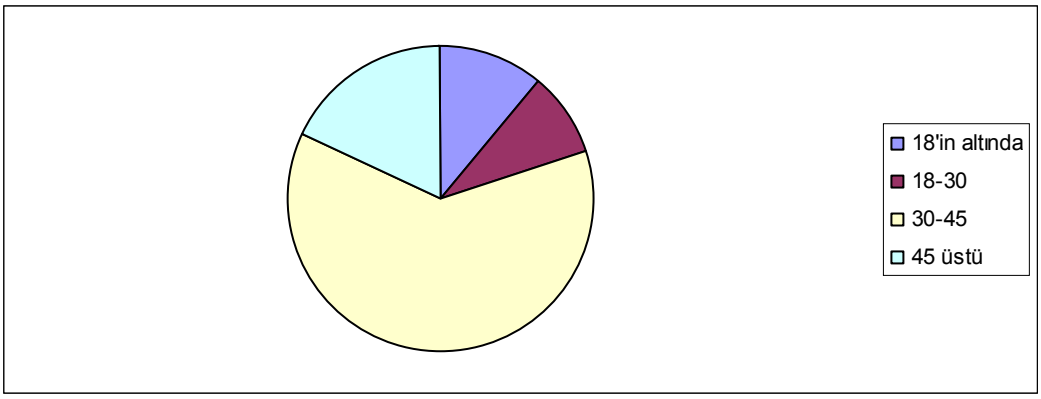
işlerinde ve tarımsal ürünlerin hazırlanmasında faaliyet göstermektedir (Wigfield, 2001).

2. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA EV EKSENLİ ÇALIŞMANIN VE KADIN EMEĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'de ve Dünyada ev eksenli çalışanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (Birleşik Metal-İş, 2003: s.17). Üstelik bu kadınlar günde 14- 16 saat çalıştıkları halde kendilerini çalışan olarak değil ev kadını olarak görmektedirler. (Jhabvala and Tate, 1996: s.4).

Dünya geneline baktığımızda ev eksenli çalışanların içinde kadınların oranı Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya ve Hollanda'da % 95, Fransa'da % 84, İspanya'da % 75 ve İngiltere'de % 95'tir. Hindistan'da ise ev eksenli çalışan 5 milyon bidi (sigara sarma) işçisinin % 90'ını kadınlar oluşturmaktadır (Jhabvala and Tate, 1996: s.4). Bangladeş'de kadınların % 71'i, Pakistan'da ise % 65'i ev eksenli çalışmaktadır (UNIFEM, 2007: s.5). Ülkemizde de TUİK'in saptamış olduğu verilere göre ev eksenli çalışma ilişkisi içinde olanların % 96'sını kadınlar oluşturmakta olup çalışan kadınların da % 4,6'sı ev eksenli çalışan statüsündedir (Keskin, 2009)

Tablo 2: Ev Eksenli Çalışanların Yaş Grupları

Kaynak: HomeNet Pakistan (2011). Mapping of Women Home-based Workers in Five Towns of Karachi. HomeNet Pakistan. s.13.

Yaş grupları itibariyle incelediğimizde ise genellikle orta yaş grubundaki kişilerin ev eksenli çalışma yaptığı gözlenmektedir. Örneğin bir araştırmanın

sonucuna göre Güney Afrika'daki ev eksenli çalışanlar çoğunlukla 35- 50 yaş arasındaki evli ve çocuklu kadınlarından oluşmaktadır (Godfrey vd, 2005: s.31). Pakistan'da ise yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi kadınların en yoğun bulundukları yaş grubunun 30–45 yaş olduğu tespit edilmiştir. Diğer ülkelerde de hemen hemen benzer durumlar söz konusudur.

Parça başına çalıştırma sisteminde malzemelere yaptıkları yatırımları riske atmak istemeyen işverenlerin çıkarları, işletme dışında güven veren ve tanıdık bir işçi grubuna sahip olmalarını gerektirmektedir. Orta yaştaki evli ve çocuklu kadınlar bu yüzden işverenlere, bekâr kadınlardan daha çok güven vermektedir. Çünkü evli kadınlar için çalışma seçenekleri toplumsal normlar tarafından sınırlanırken, evli olmayan kadınların ev dışında çalışma fırsatları bulması ve kabul edilmesi olasılığı daha yüksektir. Gerçekten, bekâr kadınlar da daha çok işletmelerde çalışmayı tercih etmektedir (Erdut, 2011: s.64; Lavinas vd, 1999, s: 7). Peki, neden ev eksenli çalışma kadın emeği üzerinde işler ve neden kadınlar evde çalışmayı tercih etmektedirler? Bu sorunun cevabı ataerkillik ve kapitalizm kavramlarıyla yakından ilgilidir.

2.1. Ataerkil Yapı ve Kadın Emeği

Ev eksenli çalışmanın kadın emeği üzerinden işlemesinin en önemli nedeni ev ve kadını birbirine bağlayan ataerkil ideolojilerdir. Ataerkil toplumsal cinsiyet rejimleri, kadınların toplumda geri plana itilip baskılanması, kendilerine dair tanım ve söylemleri geliştirmelerinin kısıtlanmasıyla yakından ilgilidir. Öteleme, ezme, susturma ancak yok sayma ve görmezden gelmeyle yapılır. Yani ataerkil yapılarda kadınların emeklerinin görünmezleşmesi, saklanması temel pratiktir (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.106). Dolayısıyla kadın istihdamının analizine toplumsal ilişkilerin önemli bir açıklayıcısı olan toplumsal cinsiyetin dahil edilmesi önemlidir.

Toplumsal yaşamda baktığımızda kadın ve erkek arasında yüzyıllardan beri süregelen cinsiyete dayalı bir ayrım söz konusudur ve gerek evin içinde gerekse de evin dışında bir rol dağılımı mevcuttur. Ataerkil toplum yapısı dediğimiz bu ideolojik yapının biçtiği rollere göre kadını eve bağlayan çocuk bakımı, yemek vs.

gibi ev işleri söz konusudur ve bu yüzden kadın her şeyden önce ev kadınıdır ve eviyle ilgilenmek durumundadır. Erkek ise eve gelir getiren, güçlü, koruyucu bir figürdür. Bu yüzden esas olan erkeğin çalışması, kadının ise evde oturmasıdır. Dolayısıyla böyle bir yapının içinde kadının çalışması, evin dışında vakit geçirmesi pek hoş karşılanmaz (Yaman-Öztürk, 2011: s.54).

Kadının dışarıda çalışmasını hoş karşılamayan bu ataerkil düşünce kadının ev içi emeğini de görmezden gelmekte, ev işini çalışma tanımının dışına çıkartarak yapılan işe verilen emeğin saklanmasını ve görünmezleştirilmesini sağlayarak ev içi emeğin de değersizleştirilmesine neden olmaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.108). Ev eksenli çalışmanın ev işine mekânsal olarak ve bazı örneklerde de yapılan iş bağlamında benzemesi aynı şekilde ataerkil ideolojiyi uyarmakta ve evde çalışmaya dair ataerkil algı kalıplarını devreye sokmaktadır. Böylece ev ekseninde yapılan örgü, dikiş, nakış ya da çocuk bakımı gibi eylemlerin üzerindeki iş ve emek adları silinir, bunlardaki emek toplumsal olarak görünmezleşir ve adı silinen emeğini yerine annelik, eşlik, kadınlık rolleri yazılır (Atasü-Topçuoğlu, 2010: ss.108–109). Üstelik bu görünmezleştirmenin bir sonucu olarak sadece aile bireyleri değil kadınlar da kendi emeklerini görmemekte; kendilerini çalışmıyor, ev kadını olarak adlandırmaktadır. Ev içinde yapılan işler çoğu zaman kadınlar tarafından boş zamanı değerlendirme, boş durmamak gibi nedenlerle yapılan işler olarak değerlendirilmektedir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.10). Dolayısıyla tüm bunların sonucu olarak ev eksenli çalışanlar işgücü istatistiklerine ‘‘ev kadını’’ veya ‘‘işsiz’’ olarak yansımaktadırlar (Birleşik Metal-İş, 2003: s.20).

Öte yandan böyle bir aile yapısında kadının çalışması ancak ailenin gelirine katkıda bulunmak, koca işsiz kaldığında ailenin geçimini üstlenmek üzere; ya da ekonomik kriz dönemlerinde mümkün olmaktadır (Yaman-Öztürk ve Dedeoğlu, 2010: s.16). Özellikle ücretli gelirin tek gelir olduğu ailelerde, daha fazla aile üyesinin ücretli iş aradığı görülmektedir. Böylece, kadınların iş aramaları ve işçileşmeleri arkasındaki nedenler sorgulandığında ‘ekonomik ihtiyaç’ en önemli nedenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların ev dışında çalışmasının toplumsal olarak kabul görmediği toplumlarda, ailenin ekonomik ihtiyaç içinde olması ve ekonomik sıkıntılar, kadının çalışmasının belli anlamlarda sosyal olarak

kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır. Kadınlar ekonomik zorluklar aşıldığında çalışmak istememekte ve ücretli işi geçici bir çerçeve içinde algılamaktadırlar (Dedeoğlu, 2000: s.152). Buradan da anlaşılacağı üzere kadınlar ancak ataerkil ideolojinin izin verdiği sınırlılıklar içinde emek piyasasına girebilmektedir. (Yaman-Öztürk ve Dedeoğlu, 2010: s.16). Ailenin geliri tekrar düzeldiğinde ise kadınlar yeniden annelik, eş gibi ev içi rollerine geri dönmektedir. Kadınların ne tür iş yaptıkları da toplumda var olan cinsiyet ideolojilerinin bir yansıması haline gelmektedir. Kadınlar bir kere çalışmaya başladıklarında yaptıkları işler daha çok kadınlara uygun olarak görülen işlerden oluşmakta ve böylece annelik ve kadınlık ideolojisinin bir uzantısı emek piyasalarındaki işbölümünü de yakından etkilemektedir (Dedeoğlu, 2000: s.165).

Şu halde diyebiliriz ki ataerkil toplumsal cinsiyet rejimleri, özellikle eril olanın yüceltildiği, güçlü olduğu; eril olmayanın aşağı görüldüğü ve izleyen biçimde dişilliğin ezme ilişkisiyle kurulduğu rejimlerdir. Ataerkil toplumsal cinsiyet rejimlerinin ana unsuru kadınların baskı altına alınması olup bu sayede kadınların kendilere dair tanım ve söylemler geliştirmesini engellemektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2011: s.45). Bu sayede de ataerkil ideoloji ve onu besleyen çeşitli süreçler kadınların toplumsal alanda ikincil plana atılmasına öncülük etmekte ve kadın emeğinin değersiz hale getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

2.2. Kapitalizm, Küreselleşme ve Kadın Emeği

Ev eksenli kadın emeğinin kayıt dışı, güvencisiz işlerde yoğunlaşmasının diğer bir önemli nedeni de küreselleşme olgusudur. Özellikle 1970 ve sonrası gelişen süreçte küreselleşmeye bağlı olarak işletmeler açısından uluslararası rekabetin önem kazanması ve hem ulusal hem de uluslararası piyasaların yeniden yapılandırılmasıyla birlikte işin ve iş ilişkilerinin niteliğinde de değişimler meydana gelmiştir (Urhan, 2009: s.83). Bunun sonucunda, işletmeler hızla küreselleşen dünyada rekabet güçlerini koruyabilmek için çok uluslu bir nitelik kazanmaya başlamış, buna bağlı olarak da üretim küçük birimlere ayrılarak farklı farklı ülkelerde yapılmaya başlanmıştır. Küreselleşme ile birlikte işletmelerin hızla kabuk değiştirmesi çalışma hayatını da önemli ölçüde etkilemiştir (Gerşil, 2004: s.147). Buna bağlı olarak

esnekleştirme, işgücü maliyetlerinin düşürülmesi ve işgücü piyasalarının kuralsızlaştırılması dönemin başlıca özellikleri olmuştur (Ulutaş, 2009: s.29).

Kuralsızlaştırma ve esnekleştirme mesleki nitelik ve iş güvencesini erozyona uğratmıştır. Pahalı hale gelen geleneksel erkek işgücünün değişime direnmesi, sermayenin giderek ucuz, vasıfsız, kolay değiştirilebilir olarak görülen *kadın işgücüne* yönelmesine yol açmıştır (Ulutaş, 2009: s.30). Bu süreçte deneyim, kalifiye emek gücü, bilgi, eğitim, uzmanlık gerektiren ve özel olarak da hareket gerektiren işler erkeklere, yalın emek gerektiren, durağan daha çok masa başı veya emek yoğun işler kadınlara ayrılarak işgücü piyasası cinsiyetçi bir yapıya bürünmüştür (Aseme, 2011: s.43).

İşgücü piyasasındaki bu ayrımcılığın sonucu olarak yüksek kazançlı ve yüksek vasıflı işlerin kadınlara kapalı tutulması, kadınların eşit değerde iş için eşit ücret alamamaları, onları yarı zamanlı, düşük statülü ve kayıtdışı işlerde çalışmaya yönlendirmiştir. Kadınlar iş piyasasında toplumsal cinsiyet rollerine uygun güler yüz, el becerisi, cinsel cazibe gerektiren işlerde veya kadınların ev sorumluluklarının ev dışındaki bir uzantısı olarak görülen eğitim, bakım, temizlik işlerinde çalıştırılmaktadır (Ulutaş, 2009: s.27). Özellikle 1980 sonrası süreçte ortaya çıkan kısmi süreli çalışma, evde çalışma, tele çalışma gibi yeni çalışma biçimleri kadınlar için uygun bulunan, kadınların yoğun olarak istihdam edildikleri çalışma biçimleri olarak karşımız çıkmaya başlamıştır (Ulutaş, 2009: s.27–28).

Bu şekilde cinsiyete bağlı işgücü eşitsizliği, diğer eşitsizlik biçimleri gibi kapitalist sistem tarafından bir sömürü ve baskı aracı olarak kullanılmaktadır (Omay, 2011: s.144). Kadın emeğinin daha ucuz olması, kadının evden çıkmadan iş yapabilir oluşu gibi nedenlerle kadınların daha yoğun çalıştığı bu çalışmaların kayıt altına alınma zorunluluğu da olmadığı için kadın emeği masraflarını düşürmek için giderek üretimi enformelleştirmenin yöntemlerini geliştirenler açısından bir ucuz emek pazarı oluşturmuştur (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.108).

Kadın emeğinin değersizleştirildiği işgücü piyasalarında kadınların ücretli emeğini değersizleştirmede ataerkil kültür ve ideoloji de en az emek sürecini

belirleyen kapitalist üretim ilişkileri kadar sorumludur. Kadınlar, emeklerini piyasaya sunarken, ne tür işlerde çalışacakları tayin edilirken, ücretleri belirlenirken, örgütlenirken ve nihayet bu piyasadan çıkarılırken, kendileri hakkında ataerkil kültürün ürettiği ve sürekli olarak yeniden ürettiği tanımlamaların, rol beklentilerinin, ön yargıların ve cinsiyetçi söylemlerin etkisinde kalırlar (Ecevit, 2009).

Kadın emeği, işverenler için ucuz işgücü olmanın yanında erkek emeğinin yeniden üretilmesini sağlayarak kapitalist sistemin devamına da önemli bir katkıda bulunmaktadır. Çünkü sermayenin kendini yeniden üretmesinin koşulu, emek gücünün günlük olarak hazırlanmasında somutlanmaktadır. Kadın, hem işgücünü pazarda satarak dolaysız üretim sürecinde yer alırken hem de yeniden üretimi bütün boyutlarıyla üzerine alarak emeğin üretilmesine dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Kapitalist sermaye de böylelikle kadının ücretli emeğini doğrudan, ev içindeki emeğini dolaylı olarak sömürerek sistemin devamını sağlamaktadır (Rober, 2011: s.21–24). Bütün bunların sonucu olarak da kapitalist üretim ilişkileri ile ataerkil kültür kadın emeğinin ikincilliğini yaratmada birbirlerine eklemlenmekte ve bu süreçte birbirlerini desteklemektedirler (Ecevit, 2009). Ataerkilliğin ve kapitalizmin kadın emeği üzerinden eklemlenmesi ise iki temel etki yaratmaktadır: Eklemlenme hem ataerkillikteki hem kapitalizmdeki saklama pratiklerini karşılıklı olarak tetikler ve sömürüyü arttırırken, gerek kapitalizmin gerek ataerkilliğin içinde saklı kalan emeğin değersizleştirme sürecini yaratır. Böylelikle iki yapıyı da güçlendirir ve sürekliliklerini sağlar (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.124).

O halde ataerkillik ve kapitalizmi bir arada değerlendirecek olursak diyebiliriz ki, kadının kapitalizmle beraber toplumsal üretime dahil edilmesi emek gücü üzerindeki denetimin ‘‘koca’’ ve kapitalist arasında paylaştırılmasına yol açmıştır. Böylece kadın, erkekle olan eşitsizliğini bir de toplumsal alan ve kurumlarda yaşamak durumdadır. Onu evde ikinci cins konumuna iten erkek egemen sistem, toplumsal üretimde cinsel ayrımcılık biçiminde ortaya çıkarak kadını burada da ikincil hale getirir. Kapitalizm ve ataerkilliğin iç içeliği kadın emeğinin eşitsiz olarak değerlendirilmesine neden olarak onu işverenler karşısında güçsüz konuma getirmektedir (Aseme, 2011: s.43).

2.3. Kadını Ev Eksenli Çalışmaya İten Nedenler

Ev eksenli çalışmanın kendileri açısından birçok olumsuzluk içermesine rağmen, kadınlar tarafından yoğun bir biçimde tercih edilmesini açıklamak için öne sürülen temel görüş, bu tür işlerde kadınların hem üretim hem yeniden üretim faaliyetlerinden kaynaklanan sorumluluklarını eş anlı olarak gerçekleştirebilmeleridir. Sosyo-kültürel değerler çerçevesinde bu iddia kabul görmekle beraber, yeniden üretim faaliyetleri kapsamında özellikle bağımlı çocuk sayısının, kadınların bu çalışma biçimini bu denli yoğun olarak seçmelerinin tek açıklayıcısı olmadığı belirtilmektedir. Kadın emeğinin ucuz emek olarak kabul edilmesi, işverenler tarafından istenilirliğini arttırmakta, bunun yanı sıra ekonomik zorluklar ve yoksulluk karşında kadınların hane halkı gelirlerine katkıda bulunmak amacıyla bu tür işleri bir yaşam stratejisi olarak benimsemesi, kadınların formel işgücü piyasalarının aradığı niteliklere sahip olmaması ve kadınlara karşı uygulanan ayrımcılık, çalışmak zorunda olan kadınların, enformel sektör kapsamında ev eksenli işleri bir anlamda zorunlu olarak seçtiğini ortaya koymaktadır (Toksöz ve Özşuca, 2002: s.31–32).

Öte yandan Atasü-Topçuoğlu (2005: s.125) ev eksenli kadınlarla ilgili yaptığı çalışmada kadınları ev eksenli çalışmaya iten üç önemli faktörün olduğunu belirtmiştir. Bunlar; işsizlik, çocuk bakımı ve erkeğin iznidir

İşsizlik: Ev eksenli kadınlarla yapılan araştırmalara baktığımızda çoğunun ya hiç işgücüne katılmamış olduklarını ya da giyim, tekstil ve temizlik işlerinde geçici sürelerle çalışmış olduklarını görüyoruz. Kadınların çalıştıkları bu alanlar genellikle aile işletmeleri veya küçük işletmeler olmaları nedeniyle özellikle ekonomik kriz zamanlarında kadınlar işsiz kalmaktadırlar. İşini bu şekilde bir kere kaybeden çalışanlar dışarıda yeni bir iş bulmakta zorlanmakta ve bu yüzden de ev eksenli çalışmaya yönelmektedirler (Atasü-Topçuoğlu, 2005: s.125–126). Aslında bu duruma yol açan en büyük sebep kadınların işgücü piyasasına erkeklerle eşit oranda, eşit konumda ve eşit ücretle erişememelerinden kaynaklanmaktadır. Kız çocuklarının eğitim olanaklarından ailenin erkek bireylerine göre daha az yararlanabilmeleri ya da hiç yararlanamamaları kadınların mesleki becerilerinin eksik olmasına yol

açmaktadır (Şener, 2009: s.2). Bunun sonucu olarak düşük eğitimle iş bulmak kadınlar için zorlaşmaktadır ve bu zorluk ekonomik krizlerle büyüyen genel işsizlik ortamında kadınları pazarlık gücünden yoksun bir işçi grubu haline getirmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.91). Özellikle daha önce de belirttiğimiz üzere uluslararası rekabetin artması, işgücü piyasalarının yeniden yapılandırılması ve kuralsızlaştırılması, bu eşitsizliği daha da keskinleştirmiştir (Ulutaş, 2009: s:27). Yine incelediğimiz kapitalizm ve ataerkillik ilişkileri bağlamında kadına yüklenen ev kadını misyonu ve erkeği gelir getirici tek unsur olarak gören cinsiyetçi yapılar yüzünden kadınlar dışarıda çalışmak yerine evde çalışmayı tercih etmektedir.

Öte yandan dünya genelinde değerlendirecek olursak bilhassa gelişmiş ülkelerde ev eksenli çalışanların birçoğu göçmen ve azınlıklardan oluşmaktadır. Bu şekilde göçmen konumunda olan kişilerin gittikleri ülkelerde işgücü piyasasına dahil olması çok zor olduğu için aile üyeleri yaşamlarını sürdürmek için kayıtdışı işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Örneğin İngiltere'de Asyalı kadınlar, Avustralya'da Vietnamlı kadınlar, aynı şekilde Kanada'da da Güney Asyalı kadınlar ev eksenli çalışanlar arasında çok önemli bir yer tutmaktadır (Birleşik Metal-İş, 2003: s.21).

Kadınların yoğun olarak işsizlik yaşamalarının bir diğer nedeni de doğum için alınan izinlerin işverenler için problem yaratmasıdır. Özellikle hamile çalışanların doğum için kullandıkları süreler ve işe dönüşlerinin kesintiye uğraması işveren için kadın emeğini değersiz kılmaktadır. Bunun sonucu olarak işveren emeği kesintiye uğrayan kadın emeği yerine hiçbir sorun yaşamayacağı erkek işçileri tercih etmekte ve böylece kadınlar emek piyasasında tutunamamaktadır (Ateş, 2009: s.15).

Çocuk Bakımı: Bakım hizmetleri de kadınların işgücü piyasasına girememesindeki en önemli etkenlerden biridir. Bir yandan ev işleri, diğer taraftan çocukların bakımı kadınları zorlamakta ve çalışma hayatından uzaklaştırmaktadır.

Kamusal hizmetlerin yetersiz sunumu sonucu devlet tarafından sunulması gereken hizmetlerin önemli bölümü kadınlar tarafından karşılıksız olarak yüklenilir. Çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerine kaynak ayrılmaması, ücretsiz ve nitelikli sunulmaması, sağlık hizmetlerinin metalaştırılması ve hastaların hastanelerde kalış

sürelerinin azaltılması, hasta, yaşlı, çocuk bakımının karşılıksız olarak kadınlar tarafından yerine getirilmesine yol açtığı gibi kadınların ücretli işlerde çalışma olanaklarını da engellemektedir (Ulutaş, 2009: s.31).

1991 yılında Kanada'daki ILGWU (Uluslararası Kadın Giyim İşçileri Sendikası) Bölge Meclisinin ev eksenli çalışanlarla yaptığı çalışmaya göre, görüşülen 30 ev eksenli çalışan kadının 28'i çocuklu olup bunların 27'si çocuk bakımına zaman ayıramadıkları için evde çalıştıklarını belirtmişlerdir (Yanz vd, 1999: s.20). Bunun gösterdiği üzere ev içi işler ve çocuk, yaşlı bakımı sorumluluğunun ağırlıkta ve kadının omuzlarında olduğu durumlarda evde çalışma kadınların ev işi ve gelir kazanma şeklindeki ikili sorumluluklarına çözüm oluşturuyor gibi gözükmektedir. Kadınlar da bu beklenti ve inançla evde çalışmaya yönelmektedir (Hattatoğlu, 2000(a): s.43). Fakat bu iki sorumluluğu çoğu zaman uyumlulaştırmak mümkün olmamaktadır. Bu yüzden ev eksenli çalışma, kadının ev içinde zaten fazla olan iş yükünü daha da arttırarak onların her zamankinden uzun saatlerle çalışmasına neden olmaktadır. Örneğin Hindistan'da kadınların evde çalışmaya ek olarak ev işi ve ailenin bakımını da yapması beklendiği için günlük iş yükünün iki katına çıktığı, evli bir kadının ortalama 5 saat ev işi, 7 saat de ev eksenli olarak parça başı iş yaptığı belirtilmektedir (Hattatoğlu, 2000(a): s.44). Kadınların ev işleriyle ilgili sorumluluklarının ne kadar fazla olduğuna dair en iyi örneklerden biri de TÜİK'in (Haber Bülteni, 2007) 2006 yılında çalışan kadınların ve erkeklerin ev işlerine harcamış oldukları zamanla ilgili yapmış olduğu bir araştırmadır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre erkeklerin ev işlerine ayırdıkları zaman sadece 43 dakikayla sınırlıyken, kadınlarda ise bu süre 4 saat 3 dakika olarak hesaplanmıştır. Bu süreye ek olarak bir de ev eksenli çalışmayı eklediğimiz zaman kadınların çalışma süreleri daha da artmaktadır.

Tüm bunlar bize gösteriyor ki kadınların tek çatı altında hem ev işlerini hem de gelir getirici çalışmasını rahatça yapabileceği düşüncesiyle tercih ettiği evde çalışma, aslında kadınların çalışma yüklerini daha da arttırmaktadır. Evde çalışmanın sanıldığının aksine ev ve iş yeri ayrımı arasındaki çatışmayı ortadan kaldırdığı ve bu sayede kadınların hem ev ve aile içi sorumluluklarını yerine getirebileceği, hem de bu sorumluluklarını aksatmasızın evin gelirine katkı sağlayacağı düşüncesinin bu

örneklerde de görüldüğü üzere yanlış bir varsayım olduğu ortaya çıkmaktadır (Hattatoğlu, 2000(a): s.43).

Erkeğin Dışarıda Ücretli Bir İşte Çalışmasına İzin Vermemesi: Başta ülkemiz olmak üzere Dünya'nın pek çok ülkesinde kadınlar eşlerinin kendilerine izin vermemesi nedeniyle çalışamamaktadır. Kadınların eşlerinin çalışmaları için izin vermemelerinde temel nedenin, işyerindeki yaygın cinsel taciz olaylarının varlığı ve işyerlerinde kadınların ''kolay av''olarak nitelendirilmeleri olduğu kadınlarca sıklıkla dile getirilmiştir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.16). Yine erkeklerin ''kadın parasına muhtaç olmamak'' gibi kültürel yargıları kadınların ev dışı çalışmaya gönderilmemesi tutumlarını besleyen güçlü yargılardır (Kümbetoğlu, 2000: s.30).

Diğer yandan bazı kültürlerde kadının evde oturması erkeğin evi geçindirebilecek kadar ücret kazandığının göstergesi olduğundan ailenin toplum nezdindeki statüsünü yükseltmekte, kadının çalışması ise ekonomik yönden güçsüzlüğe işaret ettiğinden erkekler kadının çalışmasına izin vermemektedir (Ergüneş, 2010: s.199).

Bu durumda ev eksenli çalışma kadınlar için ideal bir iş olarak görülmektedir. Kadın evde çalışınca, çalıştığı dışarıdan görünmez, kimse tarafından bilinmez, herkes kocanın evini geçindirebildiğini sanır. Yani, kadının ev-eksenli çalışması, evli kadın ve erkeklerin sosyal statülerini de zorlamaz, düşürmez. Bu çalışma evden ayrılmayı da gerektirmediğinden erkekler kadınların bu şekilde çalışmasına daha kolay izin vermektedir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.29).

Ev eksenli çalışan kadınların çoğunluğunu eğitimsiz ya da düşük eğitimli kişilerin oluşturması da dikkat çekici bir noktadır. İşgücü piyasasında maliyetlerini düşürmek isteyen, sosyal güvenlik gibi ek maliyetler içermeyen ve gerektiğinde işine son verilebilecek, pazarın gerektirdiği niteliklere sahip olmayan ''düşük nitelikteki'' kadın işçiler giderek işverenler için daha da cazip hale gelmektedir (Kümbetoğlu, 2000: s.31).

Bütün bunların dışında kadınlar dinsel veya kültürel nedenlerden dolayı da işgücü piyasasına katılamamaktadır. Gelişmiş ülkelerde evde çalışanların büyük çoğunluğunu etnik cemaatlerin üyesi göçmenler oluşturmaktadır. Bu cemaatlerin üyesi göçmen kadınlar için ev dışında çalışma fırsatları toplumsal cinsiyet normlarının yanı sıra, geleneksel güç ilişkileriyle de sınırlanmıştır. Bu nedenle, göçmenlerin değer zincirlerine eklemlenme biçimleri, kadınlarının namusları hakkında son derece duyarlı etnik cemaatlerin geleneksel değerleriyle yakından ilgilidir. Cemaat kültüründe göçmen kadınların, katı biçimde gözetim altına tutulacakları bir etnik işletmede ücretli statüsünde veya evde çalışmaları kabul görmektedir. Bundan dolayı da bu cemaatçi yapıdan faydalanan parça başına çalışmaya dayalı etnik işletmelerin uluslararası taşeronluk sistemindeki rolü giderek artmaktadır. (Erdut, 2011: s.67–68).

Türkiye'de muhafazakarlık ve kadın istihdamı konusunda toplam beş ilde alan araştırması yapan Prof. Dr. Ayşe Buğra (2010: s.1–51), Türkiye'de muhafazakarlığın arttıkça kadın istihdamının düştüğünü gözlemlemiştir. Buğra, özellikle bu muhafazakar yapının cinsiyetler arası farklılıktan beslenmekte olduğunu ve bu farklılığın, kadınların erkeklerle birlikte ve onlarla eşit olarak topluma katılmalarının imkansızlığının kanıtı olarak sunulmakta olduğunu belirtmektedir. Bu kültür, kadınların yerinin ev olduğu, dışarının ise temelde erkeklere özgü bir alan olduğu inancından kaynaklanmakta ve sosyal alanda birlikte olamayan kadınlarla erkeklerin birlikte çalışmalarının da sorunlu hale gelmesine yol açacak bir nitelik taşımaktaktadır. Kadınların erkeklerle yan yana bulunmasının ve sohbet etmelerinin ayıp karşılanması, kadınların her an tacize uğrayabileceği algısının bulunması kadını ev içine hapsetmektedir. Özellikle normalde taciz olarak nitelendirilemeyecek bazı şeylerin de taciz olarak görülmesi (örneğin erkeğin serviste kadının yanına oturması gibi) yeri ev olarak görülen kadınların da tacize karşı kendilerini koruyamayacakları düşüncesi kadınların ev içine hapsolmalarına neden olmaktadır (Buğra, 2010: s.12).

Önemle belirtilmesi gereken diğer bir nokta ise ev eksenli çalışan pek çok kadının yaptıkları işleri ücretli bir çalışma olarak görmemesidir. Örnek vermek gerekirse; Hindistan'da dantel işi yapan kadınlar dantel örmeyi ücretli çalışmadan çok ev işi olarak görmekte ve kendilerini işçi konumunun dışında tanımlayarak

yaptıkları işi boş zaman faaliyeti olarak adlandırmaktadır (Mohanty, 2008: s.126). Yine pek çok kadın da yaptıkları işi sürekli bir iş olarak görmemekte ailelerine katkı sağlamak adına geçici olarak çalıştıklarını vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu kadınlar ücretler, sosyal haklar gibi konularda herhangi bir mücadeleye katılmamaktadır. Bu durum kadın emeğini daha da ucuz hale getiren ve kayıtdışı işlerde kadınların yoğunlaşmasına neden olan önemli faktörlerdendir.

Görüldüğü üzere aile düzeyinde kadının işgücüne katılması dinsel, kültürel vs. nedenlerle pek istenir bir durum değilken işverenler açısından durum farklılaşmaktadır. İşverenler tarafından kadının işgücü piyasasına katılması istenmekte; ancak kadınların formel sektörden çok düşük ücretlerle, sigortasız bir şekilde enformel sektörlerde çalışması istenmektedir. Öte yandan kadınların çalışarak erkeklerin çalışma fırsatlarını yok ettiğine dair erkek egemen anlayışlar da çoğu durumda kadınların inandırıldıkları yargılardan biri olarak göze çarpmaktadır (Kümbetoğlu, 2000: s.30). Aynı şekilde ataerkil toplum yapısının içinde yetişten kadınların da kendilerine yönelik bu ayrımcı uygulamaların farkına varamamaları işgücünün cinsiyetçi yapısını daha da belirginleştirmekte ve bu ayrımcılığı meşru kılmaktadır.

3. EV EKSENLİ ÇALIŞANLARIN SORUNLARI

Ev eksenli çalışan kadınların işçi olarak kabul görmemeleri başta olmak üzere pek çok sorunu bulunmaktadır. Özellikle yapılan işin gerçek sahibinin bilinmemesi kadınların ürettikleri ürüne dair bilgilerini sınırlamakta ve pazarlık güçlerini düşürmektedir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.17). Bunun dışında hukuki olarak tanınmadıkları için hiçbir sosyal haktan yararlanamamakta, emeklilik, yıllık izin gibi pek çok haktan mahrum bırakılmaktadır.

3.1. Hukuki Durum

Türkiye'de ve dünyanın pek çok ülkesinde ev eksenli çalışanların kayıtdışı sektörde konumlanmasından dolayı onları koruyan bir hukuki düzenleme mevcut değildir; ya da bu konuda yapılan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır.

Ev eksenli çalışmanın bu görünmezliği yanında diğer bir sorun da bu çalışmanın evde ve herhangi birinin denetiminden uzakta yapılıyor olmasının getirdiği çalışma sürelerine ve yapılan işin miktarına ilişkin belirsizliktir. Bu belirsizlik sebebiyle yasaların çıkarılması da sorun olmaktadır.

Ev eksenli çalışmada işveren, bağımlılığın gereği olan çalışma süresince işin yürütümünü ve işçinin çalışma biçimini kural olarak düzenleme olanağına sahip değildir; yalnızca işin başlangıç ve bitiş zamanını belirleyebilir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.32). Dolayısıyla iş sözleşmesinin unsurlarından birini oluşturan bağımlık unsuru işverenin yönetimi ve denetimi altında sağlandığından fakat ev eksenli çalışmada böyle bir durum söz konusu olmadığından yapılan çalışmanın iş hukuku kapsamında değerlendirilmesi de zorlaşmaktadır.

Ev çalışmasındaki bu sıkıntılı durumu aşabilmek için bazı ülkeler bağımlılık kavramını daha geniş tanımlayarak bu sorunu aşmaya çalışmıştır. Örneğin Belçika Yüksek Mahkemesi, *''başka bir kişinin gözetim ve denetimi altında çalışan bir kişi özgürlüklerinden tamamen vazgeçmemektedir; bir kişi kendi mesleğini icra ederken belirli ölçüde özgürlüğünü koruduğu bir gerçektir. Bu durum onun bağımlı çalıştığının kabulüne engel değildir''* hükmü ile bağımlılık kavramını daha geniş yorumlamak suretiyle evde çalışan ile çalıştıran arasındaki iş ilişkisinin olduğu sonucuna varmıştır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.32). Aynı şekilde, yapılan çalışmalarda bağımlılık ölçütünün belirlenmesinde işin iş yerinde görülmesi ölçütünün kaldırılması ve evde çalışanları da kapsayacak bir düzenlemenin yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Avrupa Birliği üyeleri dahil bazı ülkelerde, ev eksenli çalışanlar için özel yasalar çıkarılmışken (Almanya, İtalya, Japonya Hollanda, Portekiz, Arjantin,

Norveç, Avusturya vb.) bazılarında sınırlı düzenlemeler yapılmış (Fransa, İspanya, Çek, Bolivya, Şili, Ekvator, Meksika vb.) bazılarında ise evde çalışma için geçerli hükümlere farklı ölçülerde yer verilmiş ancak çalışma süresi, yıllık ücretli izin gibi hususların evde çalışanlara uygulanmayacağı açık olarak belirtilmiştir (Danimarka, Malta ve İsveç). Rusya'da herhangi bir evde çalışma yaptırabilmesi için işverene özel bir lisans alma zorunluluğu getirilmişken; Almanya, Avusturya, İsveç gibi ülkelerde ise eve iş verecek işverenin kendisini ilgili makama bildirmesi ayrıca evde çalışanlarla ilgili olarak kayıt tutması ve bunları belirli aralıklarla ilgili makama rapor etmeleri istenmektedir. Arjantin'de asgari ücret ödenmediği takdirde, Dominik Cumhuriyeti'nde gizlice evde çalışma yapıldığında, Almanya'da iş güvenliği konusunda evde çalışan bilgilendirilmediğinde, Japonya'da iş sağlığı ve güvenliği önlemleri ihlal edildiğinde işverene hapis cezası öngörülmüştür (Bakırcı, 2002: s.65).

Ülkemizde ise mevcut 4857 sayılı İş Kanununda ev eksenli çalışmayla ilgili bir düzenleme yer almamakta ve ev eksenli çalışanlar halen işçi sayılmamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak ev eksenli çalışan kadınların ve örgütlerinin hak mücadelesi ise devam etmektedir.

3.1.1. 177 Sayılı ILO Sözleşmesi

ILO, ev eksenli çalışmayla IUF (Uluslararası Gıda Çalışanları Sendikası)'un 1985 yılında gerçekleştirdiği 20. Olağan Genel Kurul toplantısında SEWA (Serbest Çalışan Kadınlar Örgütü)'nın ev eksenli çalışmayla ilgili yaptığı sunumun ardından ilgilenmeye başlamıştır (ILO, 1999). ILO, toplantının ardından bu konuda yaptığı kapsamlı ve uzun çalışmalar sonucunda SEWA'nın ve HomeNet'in de işbirliğiyle 1996 yılında gerçekleşen 83. Genel Kurulunda Evde Çalışmayla ilgili 177 sayılı sözleşmeyi ve 184 sayılı tavsiye kararını kabul etmiştir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.46). Bu sözleşmenin kabul edilmesiyle beraber ev eksenli çalışanların örgütlenme yolundaki istek ve kararlılıkları da artmıştır (Chen vd, 2005: s.81).

Toplam 10 maddeden oluşan 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi, evde çalışan işçilerin kim olduklarına ve hangi işçilik haklarından yararlanmaları gerektiğine açıklık kazandırıp evde çalışmaya ilişkin standartlar getirmiştir. 184 sayılı Tavsiye

Kararı'nda ise 177 sayılı sözleşmenin uygulanmasında kolaylık sağlamak ve bazı maddelere açıklık kazandırmak için ülkelere rehberlik eden bilgiler, tanımlar, öncelikler yer almıştır (Birleşik Metal-İş, 2003, s.23). 2013 yılı itibarıyla bu sözleşmeyi onaylayan sadece 10 ülke (Arnavutluk, Hollanda, Belçika, Bosna Hersek, Tacikistan, Makedonya, İrlanda, Finlandiya, Arjantin ve Bulgaristan) olmasına rağmen, birçok ülke yasal düzenleme oluştururken bu sözleşmeyi ve tavsiye kararını dikkate almakta, Avrupa Birliği de üyelerini bu sözleşmeyi onaylamaları konusunda cesaretlendirmektedir(ILO,http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312322, 21.06.2013).

177 sayılı sözleşmenin 1. maddesinde evde çalışmanın tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre;

"Evde çalışma, evde çalışan olarak adlandırılabilecek ulusal yasa, tüzük ve mahkeme kararları uyarınca bağımsız çalışma için gerekli olan özerklik ve bağımsızlığa sahip olmayan bir kimse tarafından;

(iv) Kendi evinde veya işverenin işyeri dışında olmak kaydıyla kendi seçtiği yerlerde,

(v) Bir ücret mukabilinde,

(vi) Malzeme, ekipman ve diğer girdilerin kendisi, işveren veya aracı tarafından temin edilmesine bakılmaksızın, üretim ya da servisin işveren tarafından kararlaştırıldığı, işverence belirlenen mal ve hizmetlerin üretimi için yapılan çalışmadır.'' (ILO, 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi, 1996).

Sözleşmenin 3. maddesinde her şeyden önce sözleşmeyi kabul eden her üye ülkenin evde çalışanların durumlarını düzeltecek sosyal politikaların saptanması, uygulanması ve düzenli olarak gözden geçirilmesi amacıyla işçi ve işveren kuruluşları ve varsa evde çalışanları örgütleyen kuruluşlarla istişare içinde bulunmalarını öngörmektedir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.46).

4. maddede evde çalışma ile ilgili ülke politikalarının mümkün olduğu ölçüde evde çalışanlarla diğer işçiler arasında eşitliği sağlama amacına yönelik olması

gerektiği vurgulanmakta ve devamında eşit muamelenin hangi hususlarla ilgili olarak teşvik edilmesi gerektiğine yer verilmektedir.

Eşit muamele, özellikle aşağıdaki (hususlarla) ilgili olarak teşvik edilir:
(a) Evde çalışanların kendi seçtikleri örgütleri kurma ya da bunlara üye olma ve faaliyetlerine katılma hakları;
(b) Faaliyet ve istihdama ilişkin ayrımcılığa karşı koruma;
(c) İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında koruma;
(d) Ödeme;
(e) Yasal sosyal güvenlik koruması;
(f) Mesleki yetiştirmeye katılım;
(g) İstihdam ya da çalışmaya kabulde asgari yaş ve
(h) Analık koruması.(m.4/2)

Sözleşmenin 5. maddesinde evde çalışma ilgili alınacak politikaların her ülkenin yürürlükte olan mevzuatlarına uygun olarak uygulanabileceğinden bahsedilirken sözleşmenin 6. maddesinde yapılacak çalışma istatistiklerinin mümkün olduğunca evde çalışmayı kapsayacak şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir. (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.46).

7. maddede ise işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin ulusal yasa ve yönetmeliklerin evde çalışmaya da uygulanacağı belirtilerek güvenlik ve sağlık nedenleriyle evde çalışma sırasında bazı tür işlerin yapılmasının ve bazı maddelerin kullanımının yasaklanabileceğine yer verilmiştir.

Aracılarla ilgili olarak sözleşmenin 8. maddesi şu hükmü getirmiştir: ‘‘Evde çalışmada aracıların devreye girilmesine izin verildiği hallerde, işverenin ve aracının sorumlulukları, ülke içindeki uygulamalar uyarınca yasalar ve yönetmeliklerle veya mahkeme kararları ile belirlenmelidir.’’

Sözleşmenin 9. maddesinde evde çalışmayla ilgili yasalara uyulmasını sağlamak için bir denetim mekanizmasının oluşturulması, çıkarılan yasalara ve yönetmeliklere uyulmaması halinde ise gerektiğinde cezaları da kapsayan uygun

çözümlerin belirlenip bunların etkin bir şekilde uygulanması gerektiği belirtilmiştir. 10. maddede ise 177 sayılı sözleşmenin, diğer uluslararası sözleşmelerde bulunan ve evde çalışanlar için geçerli daha yararlı hükümleri etkilemeyeceği ifadesine yer verilmiştir.

3.1.2. 184 Sayılı Tavsiye Kararı

Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulu tarafından Cenevre'de toplantıya çağrılan ve 4 Haziran 1996'da toplanan Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Kurulu, seksen üçüncü oturumunda, çalışma koşullarıyla ilgili genel uygulama standartları koyan pek çok uluslararası sözleşme ve tavsiye kararının evde çalışanlar için geçerli olduğunu hatırlatarak, evde çalışmaya özgü koşulların, bu sözleşme ve tavsiye kararlarının evde çalışanlara daha iyi uygulanmasını ve evde çalışmanın özgül niteliklerini göz önüne alan standartlarla desteklenmesini gerektirdiğine dikkat çekerek evde çalışmaya ilişkin belirli bazı önerilerin kabulüne karar verdikten sonra, bu önerilerin bir uluslararası sözleşme oluşturacağını kararlaştırarak, bin dokuz yüz doksan altı yılının yirmi Haziranında,1996 *Evde Çalışma Tavsiye Kararı* olarak anılacak olan tavsiye kararını kabul etmiştir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.68).

Toplam 30 maddeden oluşan Tavsiye kararının 5. maddesinde evde çalışanın, istihdam koşullarından, yazılı olarak ya da ulusal yasalar ve uygulamayla uyumlu herhangi bir başka şekilde haberdar tutulması gerektiği hususuna yer verilerek bu bilgilerin özellikle

a) işverenin ve eğer varsa aracının adı ve adresi;

b) ödeme tutarı , oranı ve hesaplama yöntemleri ve

c) yapılacak işin türü istatistiklerin cinsiyete ilişkin verileri de içermesi istenmektedir (Birleşik Metal- İş, 2003: s.70).

184 sayılı Tavsiye Kararının 6. maddesinde ulusal, yerel, bölgesel düzeyde yetkili mercilerden evde çalışanların işverenlerinin ve varsa aracıların kaydını tutması istenmektedir. 7. maddede ise 6. maddeye uygun olarak bu kayıtların nasıl tutulması gerektiği hususu ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir.

Aynı tavsiye kararının 8. maddesinde ise *''İş müfettişlerinin ve evde çalışma (kapsamına giren) hükümleri uygulamakla görevli diğer yetkililerin, mahremiyete saygı ile ilgili ulusal yasalar ve uygulamayla uyumlu olduğu ölçüde, işin gerçekleştirildiği evin veya diğer özel mekânların bölümlerine girmelerine izin verilmesi''* gerektiği düzenlenmiştir. 9. maddede ise denetim ile ilgili yasalara aykırılık halinde, gerektiğinde zor kullanmayı da içeren, yeterli önlemlerin alınması ve bu önlemlerin etkin bir biçimde uygulanması gerektiği hususu vurgulanmıştır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.47). Tavsiye Kararının 11. ve 12. maddelerinde ise evde çalışanların örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı düzenlenerek evde çalışanların sendika, federasyon, konfederasyon kurma ve kurulan bu örgütlere üye olmalarının önündeki engellerin kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili alınacak önlemler 184 sayılı Tavsiye Kararının 19–22. maddeleri arasında ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Buna göre 19. maddede yetkili mercilerin, 20. maddede işverenlerin, 21. maddede ise işçilerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak uymak zorunda oldukları kurallar ve sorumlulukları düzenlenmiştir (177 sayılı Sözleşmeye İlişkin ILO'nun 184 sayılı Evde Çalışma Tavsiye Kararı, 1996).

Bu maddelerin dışında 184 sayılı Tavsiye Kararında ayrıca asgari yaş (m.10), evde çalışanların ücretleri (m.13–18), çalışma süresi, tatiller ve izin (m.23–24), sosyal güvenlik ve analığın korunması (m.25–26), iş güvencesi (m.27) konularında hükümler getirilmiştir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.47).

3.2. Çalışma Süreleri

Kadınların ev eksenli çalışmayı kabul etmesindeki en büyük nedenlerden biri çalışma sürelerini kendilerine göre düzenleyebilmelerindeki serbestidir. Gerçekten de görünürde kadınlar bir yandan evde istedikleri gibi çalışırken öte yandan da ev işlerine, çocuk bakımına zaman ayırabilmekte ve birden fazla işi bir arada yürütme olanağına sahip olmaktadır. İşveren için de önemli olan kişinin günde ne kadar süre

çalıştığı değil işin öngörülen zamanda tamamlanmasıdır. Yani bu konuda işverenin çalışana sınırlayıcı bir etkisi mevcut değildir.

Fakat görünüşte bu kadar cazip olan bu çalışma koşulları aslında kadınlar için bir avantaj değil daha çok dezavantaj olmaktadır. Çünkü çalışana tamamlanması için verilen iş çoğu zaman 12–14 saat gibi uzun saatlerle çalışmayı gerektirmedir. Örneğin Hindistan'da dantel işi yapan kadınların haftada 4 rupi (0,5 dolar) kazanabilmesi için 2000 metre ipi işlemesi gerekmektedir. Bu işi yapan kadınların işi tamamlayabilmesi için bir hafta süre boyunca her gün sabahlaması gerekmektedir ve pazar günleri de dahi olmak üzere herhangi bir dinlenme ya da tatil günleri mevcut değildir (Mies vd, 2008: s.67). Ayrıca bir haftalık sürede 2000 metre iş tamamlansa bile aldıkları ücret de oldukça düşüktür.

Pakistan'da ise 270 ev eksenli çalışan kadınla yapılan görüşmelerde şu sonuçlar elde edilmiştir: Kadınların % 40'ı 4 saat, diğer bir % 40'ı 7–10 saat arası ve kalan % 20'si ise 10 saatin üzerinde çalışmaktadır (HomeNet Pakistan, 2011: s.16).

Ayrıca belirtmek gerekir ki çalışma sürelerinin uzun olması kadınların üzerindeki iş baskısının artmasına bu da evdeki hemen herkesin evde çalışmaya katılmasına yol açmaktadır. İşi tamamlamaya ise en çok kız çocuklarının yardım ettikleri görülmektedir. Kız çocuklar ayrıca annelerinin iş nedeniyle yerine getiremediği ev içi sorumlulukları da üstlenmek zorunda kalmaktadırlar (Birleşik Metal-İş, 2003, s.31).

Sonuç olarak ev eksenli çalışmanın en büyük avantajı gibi gösterilen çalışma sürelerindeki serbesti aslında bir avantaj değil dezavantajdır. Kadınların ailelerine daha çok zaman ayırabilmek için tercih ettiklerini belirttikleri bu çalışma kadınların uzun sürelerle çalışmasına ve ev işlerine zaman ayıramamasına yol açmaktadır.

3.3. Ücretler

Pek çok ev eksenli kadın asgari ücret alabilmek için öncelikle işçi olduğunu kanıtlamak zorundadır. Fakat birçok ülke mevzuatında bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmadığı ya da sınırlı düzenlemeler yapıldığı için ev çalışması göz ardı edilmekte ve kadınlar düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadır.

Bu çalışmada kadınlar genellikle düğüm hesabı, tepsi sayısı, metre, yumak sayısı gibi parça başı ücretlerle çalışırlar. Yani önemli olan çalışılan süre değil ortaya çıkarılan üründür. Ücretler genellikle tek taraflı olarak işi getiren tarafından belirlenir. Göreli olarak süreklilik gösteren (tek partiden ibaret olmayan) işlerde, belirli bir süre için gelir garantisi olduğu varsayılarak, daha düşük parça başı ücret ödenir. Buna rağmen evlerinde çalıştıkları için elektrik, su, ısınma, aydınlatma gibi işletme giderleri, işçiye yüklenmiş olur. Ayrıca çoğu zaman iş aletlerini de kendileri temin ederler (Birleşik Metal-İş, 2003: s.30).

Hindistan ve Bangladeş'teki verilere göre parça başı çalışan ev eksenli işçilerin ücretleri aynı işi yapan fabrika işçilerinin ücretlerine oranla yarı yarıya daha düşüktür. Hindistan'daki SEWA üyesi kadınlar yıllık ortalama 7,800 rupi (yaklaşık 270 TL) kazanırlarken, aynı işi fabrikada yapan işçilerin yıllık kazancı ortalama 59,700 rupi (yaklaşık 2 bin TL) olarak saptanmıştır (UNIFEM, 2007: s.4).

2008 yılında ise İstanbul genelinde 18 ev eksenli kadınla yapılan bir araştırmaya göre kadınların aylık 50 TL ile 100 TL arasında değişen ücretler aldığı tespit edilmiştir. Sadece bir kadın aylık 300 TL'ye kadar kazanabildiğini söylemiştir. Bu kadın da işi tek bir aracıdan değil de farklı farklı aracılardan iş aldığı için gelirini bu kadar arttırabildiğini belirtmiştir. Bazı kadınlar ise aracılar yerine işi doğrudan fabrika ya da işyerlerinden almaktadır. Bu yöntemle kadınlar zaman ve süreklilik açısından işlerini daha iyi ve kaliteli yapmaktadır ve gelirleri de daha yüksek olmaktadır. Buna bağlı olarak aldıkları ücretler de 300-600TL arasında değişmektedir. Bununla birlikte bu grup, ev eksenli çalışan kadın işgücünün çok az bir bölümünü oluşturmaktadır (Balaban, 2008: s.13).

Aşağıdaki tabloda Türkiye'de ev eksenli çalışmanın asgari ücretin ne kadar altında ücretlendirildiğine dair çarpıcı bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 3: Saklanarak Değersizleştirilen Emeğin Ücretlendirilmesi 2007 Rakamları

Yapılan İş	Endüstri	Ev Eksenli Çalışan Ücreti	Asgari Ücret
Mücevher kutusu yapma	İmalat Sektörü	1 YTL/100 parça ortalama gelir:20 YTL/hafta	318 YTL/ ay
Kazaklara nakış(aracıya)	Hazır Giyim Sektörü	0,5 YTL(parça başı)	318 YTL/ay
Kazaklara nakış(taşeron firmaya)	Hazır Giyim Sektörü	0,5- 1YTL/parça Kazakların Pazar fiyatı:40- 140 YTL	318 YTL/ay
Çanta dikme(Taşeron firmaya)	Hazır Giyim Sektörü	1 YTL/parça	318 YTL/ay
Perdelere Makinede Dantel	Tekstil Sektörü	2 YTL/parça	318 YTL/ay
Perdelere Elde Dantel	Tekstil Sektörü	25 kuruş/30 cm	318 YTL/ay

Kaynak: Atasü- Topçuoğlu, Reyhan (2010). ''Kapitalizm, Ataerkillik Enformel Alanda Nasıl Eklemlenir? Bilinçli Saklama ve Saklayarak Değersizleştirme Mekanizmalarının Ev Eksenli Çalışmada İşleyişi''. Şu Kitapta: Der. Saniye Dedeoğlu, Melda Yaman Öztürk. Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği. İstanbul: SAV, S.121.

Tabloya baktığımızda hazır giyim sektöründe taşeron bir firmaya kazaklara nakış işi yapan bir kadın parça başına ortalama 1 TL kazanmaktadır. Bu kişinin asgari ücret düzeyinde bir gelir elde edebilmesi için ayda 318 kazak işlemesi gerekmektedir. Aynı işi aracıya yaptığında ise bu kişinin bir ayda işlemesi gereken kazak miktarı 640'a kadar çıkmaktadır. Yine taşeron firmaya çanta dikmekte olan bir kadın 1 TL parça başı ücretle aylık 318 çanta dikmek zorundadır.

Perdelere makinede dantel yapan bir kadının ise asgari ücret kadar bir ücret alabilmesi için ayda 318 parça dantel işlemesi gerekmektedir. Perdelere dantel işi makine yerine elde yapılıyorsa o zaman kadının aldığı ücret daha da düşmektedir. 30 cm dantel işlemesi karşılığı 25 kuruş elde etmekte olan kadın 318 TL ücret elde edebilmek için her ay 382 metre dantel işlemesi gerekmektedir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta da ücretlerin ödenmesinin belli koşul ve yasalara bağlı olmaması nedeniyle işverenin istismarına açık olmasıdır. Bu şekilde çalışanlar çoğu kez emeklerinin karşılığını tam olarak alamamakta ve ücretlerin ödemesi de belirli bir süre gecikebilmektedir. Yapılan işi denetleyecek bir mekanizmanın olmaması da çalışanların ücret alacaklarını talep için gerekli mercilere başvurma olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Diğer bir önemli nokta ise çalışanların aldıkları ücretlerin çoğunun yine işle ilgili harcamalara gitmesidir. İşverenlerin ya da aracıların çalışanların masraflarını karşılamadığı durumlarda kadınlar kendi alet edevatlarını yine kendileri almak zorunda kalmaktadır. Örneğin Hindistan'da dikim işi yapan bir ev eksenli çalışan kazancının % 20'sini sadece iplik almak için harcadığını belirtmektedir (Jhabvala and Tate, 1996). Üstelik çalıştığı süreler boyunca kullandığı elektrik, su, ısıtma gibi giderleri de çoğu kez işveren ödememekte bunların giderleri de çalışana yüklenmektedir.

Ancak bu durumun böyle olmadığı ev eksenli çalışmanın asgari ücret kapsamına alındığı ülkeler de mevcuttur. Mesela, Kanada'da ve Avustralya'da hazır giyim sanayini örgütleyen sendikalar, evde çalışanlara da fabrika işçileriyle aynı ücretlerin ödenmesi ve evde çalışanların asgari ücret koruması kapsamına alınması için mücadele etmişlerdir. Kanada'da yasa evde çalışan işçilere harcamaları için ayrıca yüzde 10 fazla ödeme yapılmasını da içerir (Tate, 2006).

Evde çalışanların ücreti ile son olarak belirtmek gerekir ki şayet çalışanlar yeterli ve düzenli iş alamıyorlarsa, yasalarla asgari ücret belirlenmesinin uygulamada bir anlamı kalmamaktadır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.38). Bu yüzden ücret ile ilgili getirilen düzenlemelerin düzenli bir şekilde uygulanabilmesi için çıkarılan yasaların denetimlerinin sıkı bir şekilde yapılması gerekmektedir.

3.4. Sosyal Haklar

Sosyal haklar bakımından da ev eksenli çalışan kadınlar korunmamaktadır. Türkiye'de olduğu gibi evde çalışanların işçi statüsünde kabul edilmedikleri ülkelerde bunlar sosyal sigorta sisteminin dışında kalmaktadırlar.

Evde çalışmayla ilgili yasal düzenleme yapılan ülkelerde ise kadınlar sosyal sigorta kapsamına alınmıştır. Ancak sigorta yardımlarından yararlandırma bazı koşullara bağlı kılındığından bunları ev eksenli çalışanların yerine getirebilmesi zor olabilmektedir. Sosyal sigorta yardımlarını talep edebilme hakkı bazı ülkelerde asgari bir çalışma süresi ve asgari bir kazanç koşuluna bağlanmıştır. Örneğin Avusturya'da, ev eksenli çalışanların haftada 10–12 saatlik ücrete eşit bir kazancının bulunması şarttır. Hollanda'da sigorta yardımlarından yararlanabilmek için aylık asgari ücretin en az % 40'ı oranında gelir elde etmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla düzensiz çalışan ve düşük ücretler alan ev eksenli çalışanların sigorta sisteminden yararlanması zorlaşmaktadır. Öte yandan işverenler de bilerek çalışanların iş yükünü asgari kazancın altında tutabilmektedir. Portekiz'de ise ev eksenli çalışanlar, genellikle sosyal güvenlik kapsamına alınarak, bunların analık, meslek hastalıkları, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanmaları sağlanmıştır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.43).

3.5. Aracılık Faaliyeti

Ev eksenli çalışma yapanlar yaptıkları işleri doğrudan bir firmadan almamakta dolaysıyla işin gerçek sahibi bilinememektedir. Bu işler çalışanlara genellikle bir aracı ya da taşeron vasıtasıyla sağlanmaktadır. Aracılar da genel olarak iş yaptırdıkları kimselere gerçek işverenin kim olduğunu söylememekte bu bilgiyi çalışanlardan bilinçli olarak saklamaktadırlar (Birleşik Metal-İş, 2003: s.31). Dolayısıyla çalışanlar, yaptıkları ürünün nerelerde satıldığı ya da gerçek değerinin ne olduğu konusunda bilgi sahibi değildirler. Üstelik çoğu zaman ürünün sadece bir kısmını yaptıklarından ve bu yüzden ürünün bitmiş halini görme şansları olmadığından neyin üretimini yaptıklarını dahi bilmemektedirler (Turgut, 2006:

s.75). Özellikle elektronik parça takma, montajlama yapan çalışanlar bu sorunu sık yaşamaktadır.

Evde çalışan kadınlara işler günümüzde çoğunlukla aracı hemcinsleri tarafından getirilmektedir. Genellikle göçmen ve yoksul nüfusun yoğun olarak barındığı bölgeleri kendilerine mekan olarak seçen aracı kadınlar, firma ya da atölyelerden işi alarak, bu mahallelerde evde çalışan kadınlara getirip dağıtırlar. Bu kadınların çoğu kendileri evde üretim yapmaz ve geliri, firmalardan aldıkları para ile işi yapan kadınlara verdikleri para arasındaki komisyonlardan elde ederler. Yapılan bölgesel araştırmalarda görülen durum itibari ile de, aracılar ev eksenli çalışan kadınlardan daha fazla para kazanmaktadırlar ve bu meslek haline gelmiştir (Turgut, 2006: s.58–59).

Aracılık faaliyetleri ise iki şekilde yerine getirilmektedir: Birinci aracı, üretici fabrika ya da atölyedir. Dışarıya fason veren bu fabrika veya atölyelerin aracılık niteliği kendi üretimlerinin de genellikle çok uluslu bir şirket için fason üretim olmasından kaynaklanmaktadır. Bu fabrikalar kendisinden sonra bir taşeron kullanmamakta, eve işi doğrudan kendileri dağıtmaktadır. Üretimin bu şekilde örgütlendiği durumda işi ya fabrika şoförü mahalleye gelerek dağıtmaktadır ya da kadınlar fabrikaya gidip oradaki dağıtım memurundan işlerini almaktadır. Teslimatta da yine aynı yol izlenmektedir. Bu tip eve iş vermede kadınlar işverenle doğrudan muhatap olmamakta; karşılarında fabrika şoförü veya dağıtım memurunu gördükleri için bu kişileri aracı olarak görmektedirler (Hattatoğlu, 2000(a): s.191).

İkinci türde, üretici fabrika / atölye ihale açmakta ve işi aracıya vermektedir. İşin evlere dağıtımını profesyonel olarak nitelendirilen aracılar yapmaktadır. Bu profesyonel aracılar hangi mahallede iş dağıtmayı planlıyorlarsa öncelikle o mahallede geçici bir süreliğine bir mekân (dükkân, ev) kiralamakta ve işleri buraya getirip mahalledeki kadınlara dağıtmaktadır. Bu aracıların önemli bir özelliği ev eksenli çalışanlara verecekleri ücreti işverenden bağımsız olarak kendileri belirlemeleridir (Hattatoğlu, 2000(a): s.192).

Dolayısıyla bu tür aracılık faaliyetinde ev eksenli çalışan kadınlar, aracının şirket olup olmadığını, bir işyeri olup olmadığını ve varsa yerini genellikle bilmezler. İşi, ya kapılarına getiren aracıdan ya da aracının gösterdiği mahalle içinde de olabilen bir dükkandan alır ve yine aynı şekilde teslim ederler. Bu nedenle, sadece malzemeleri getiren ve bitmişleri teslim alan kişileri tanırlar. Bu kişilerse, genellikle aracının işçileridir, aracının kendisi değildir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.31).

Ev eksenli çalışmanın aracılar vasıtasıyla bu şekilde yerine getirilmesi zaten asgari ücretin oldukça altında ücret alan kadınların pazarlık güçlerini de oldukça zayıflatmaktadır ve alınan aracılık payları da ücretlerinin daha da düşmesine neden olmaktadır (Turgut, 2006: s.86).

3.6. Sağlık Sorunları ve İş Güvenliği

Ev eksenli çalışmanın kayıtdışı olması iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin bu çalışanlara uygulanamamasına neden olmaktadır. İşi uzun sürelerle yapıyor olmak iş kazası riskini arttıracağı gibi buna karşı ev ortamında fabrika ortamındaki gibi koruyucu önlemlerin alınmaması ev eksenli çalışan kadınları ciddi sağlık problemleri riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Fabrikada aynı nitelikteki bir iş için tüm iş sağlığı ve güvenliği önlemleri işçiye sağlanırken, aynı işi evde yapmakta olan çalışana hiçbir koruyucu teçhizat(baret, maske, eldiven vs.) verilmemektedir. Öte yandan iş yapılan evin darlığı, yeterince havalandırılmaması, yetersiz aydınlatılması vb. sebeplerden dolayı kadınlar sık sık meslek hastalıklarına yakalanmaktadırlar (HomeNet Pakistan, 2011: s.15). Bu hastalıklar sadece çalışanları değil evin diğer aile üyelerinin yaşamlarını da tehdit etmektedir (Mehrotra and Biggeri, 2002: s.48).

Evde çalışanların dile getirdikleri işe bağlı sorunlar şöyle listelenebilir: Sayacılıkta toz ve bali (yapıştırıcı) etkileri; tüm işler için kireçlenme, kemik-kıkırdak problemleri, sırt ağrıları, bel ve boyun ağrıları; dantel, nakış, terzilik ve pikoda görme bozuklukları; dokumacılıkta toza bağlı akciğer hastalıkları ile ayakta durarak çalışmaya bağlı varis ve bel fıtığı problemleri, alerjiler, deri hastalıkları, bronşit vs. (Birleşik Metal-İş, 2003: s.32).

Türkiye'den Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu (2004: s.7) da karşılaşılan sağlık problemlerini şu şekilde sıralamıştır: Halı dokuyanların el-kol kemiklerinde sorunlar, dikiş ve makine nakışçılarında boyun ağrıları, yün ve elyaf ile çalışanlarda astım sık sık görülmektedir. Dantel, halı dokuma ve oyacılık gibi işlerde hep aynı şekilde oturarak çalışmaktan vücutta şekil bozuklukları oluşmaktadır. Ahşap işlerinde ise kullanılan boyalar yüzünden kimyasal risk bulunmaktadır.

İşverenin ise bu tür kazalar ve hastalıklar karşısında hiçbir yükümlülüğü yoktur. Bu şekilde bir iş kazası geçiren veya meslek hastalığına tutulan bir çalışan tüm sağlık masraflarını kendi cebinden ödemek zorunda kalmakta, işverenden tek kuruş dahi talep edememektedir. Tazminat olarak işverene dava açma şansı) da yoktur. İş kazası geçiren ev eksenli çalışan bir başka şekilde (kocasının üzerinden SGK) sigortalı olsa bile, bu sigorta çalışması ile bağlantılı olmadığından iş kazası, meslek hastalığı açısından tazminat, hastanede bakım ve tedavi gibi imkânlar sağlamaz (Birleşik Metal-İş, 2003: s.33).

Tablo.4: Ev Eksenli Çalışanların Karşılaştıkları Sağlık Problemleri (yüzde%)-Hindistan

	Gözde sulanma	**Görmede bozukluk**	**Omuz ağrısı**	**Sırt ağrısı**	**Sindirim sorunları**	**Avuç içinde şişlik**	**Jinekolo-jik problem-ler**	**Diğerleri**
Tütsü çubuğu yapanlar	46.7	30.3	13.9	9.7	6.1	16.4	15.8	40.0
Bidi sarma (elde)	1.1	12.1	12.1	58.2	58.2	9.9	1.1	6.6
Bidi sarma (makine)	0.0	7.9	42.7	0.0	18.0	6.7	7.9	3.4
Nakış işleme	21.0	20.6	24.9	28.0	8.9	6.6	2.7	5.8

Kaynak: Mehrotra, Santosh, Mario Biggeri (2002). Social Protection in The Informal Economy: Homebased Woman Workers and Outsourced Manufacturing in Asia. Florence/ Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, Innocenti Work Paper, s.50.

Avustralya'da da fabrikada ve evde çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir araştırma yapılmıştır. Buna göre görüşülen 100 ev eksenli çalışanın %90'ı son 12 aylık süreç içerisinde işe bağlı rahatsızlıklar yaşarken; fabrika çalışanlarının sadece %42'si işe bağlı bir rahatsızlığı olduğunu bildirmiştir. En çok şikayet edilen rahatsızlık ise sırt ağrısıdır (Mayhew and Quinlan, 1998: s.87).

İtalya'da ise ev eksenli çalışan kadınların birçoğu, deri endüstrisine üretim yaparken kullandıkları kimyasal yapıştırıcılar yüzünden felç geçirmektedir. Boya, solvent ve diğer kimyasal maddeler kullanarak üretim yapan ev-eksenli çalışan kadınlar, toksik atıklar sebebiyle birçok hastalığa yakalanmaktadırlar. (Aktaran: Metin, 2011: s.99).

İşin yoğunluğu ve düzensizliği ev eksenli çalışan işçilerin sosyal ilişkilerini de etkiler, hatta komşu toplantılarına katılmalarını bile güçleştirir. Bu da ev eksenli çalışan işçilerin sosyal hayattan uzak kalmasına, yalnızlaşmasına, sosyal ilişkiler üzerinden bilgilenmesinin sınırlanmasına yol açar (Birleşik Metal-İş, 2003: s.33). Bu yüzden ev eksenli çalışma kadınlar için çoğu zaman bunaltıcı olabilmektedir. Tüm gün evin içinde bulunmak, kişinin dışarıyla iletişimini kestiği gibi psikolojik problemlere de yol açmaktadır. Evde çocuk bakımı, yemek, temizlik gibi işler zaten yeterince zahmetli ve yorucu işler olup kadınların üzerinde her zaman bir baskı oluşturmaktayken bir de işin içine ev eksenli çalışma girince kadınların üzerindeki bakı ve stres de daha çok artmaktadır. Aracılara ve işverene belli bir günde yetiştirilmek üzerine iş yapan kadınların birçoğu işi gününde yetiştirme telaşı içine düşmekte ve yaşanan stres bazen ciddi boyutlarda sağlık sorunları yaşamalarına yol açmaktadır.

Özetleyecek olursak ev eksenli çalışma özellikle 1980 ve sonrası üretim sürecinde ve çalışma hayatında meydana gelen dönüşüme bağlı olarak giderek yaygınlaşan ve ağırlıklı olarak kadınların istihdam edildiği bir çalışma biçimidir. Ev eksenli çalışmada ağırlıklı olarak kadınların istihdam edilmesi ise ataerkil ideolojilerle birlikte maliyetlerini düşürmek isteyen kapitalist sermayenin kadın emeğine bakış açısıyla yakından ilgilidir. Çalışmanın kayıtdışı istihdamın bir parçası olması ve ağırlıklı olarak evlerde yapılıyor olması kadın emeğini

görünmezleştirmekte ve ucuz hale getirmektedir. Bundan dolayı vergi, sigorta vb. yükümlülüklerin yanında ücretleri de ucuz hale getirmenin yollarını arayan işverenler için düşük eğitimli, sendikalaşma bilinci düşük kadın emeği tam zamanlı çalışma düzeninin değişimine direnen erkek emeği yerine tercih edilmektedir.

Kadınlar ise ev eksenli çalışmayı temel olarak işsizlik, çocuk ve hasta bakımı ve eşinin dışarıda çalışmasına izin vermemesi gibi nedenlere bağlı olarak tercih etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma kadınlar açısından bir zorunluluk haline gelmekte ve çalışmalarının önündeki tek seçenek olmaktadır. Dışarıdan görünmeyecek şekilde ve çoğunlukla kadınların kendi evlerinde ve kendi imkanlarıyla yapılan ev eksenli çalışma bazı istisnalar olmakla birlikte çoğu ülkede halen yasal haklardan yoksun bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Yasal güvencenin olduğu ülkelerde ise asgari ücret, işin ve işyerinin denetlenmesi, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin uygulanması gibi pek çok konuda sorun yaşanmaktadır.

Öte yandan yapılan işin denetiminin zor olması, parça başına ücretlendirilmesi, çalışma sürelerinin uzunluğu, iş kazaları ve meslek hastalığına yakalanma oranlarının yüksekliği, işin gerçek sahibinin bilinmemesi gibi nedenler enformel sektör içerisindeki çalışma türlerinden ayrı olarak ev eksenli çalışmayı farklı kılmaktadır. Özellikle işin evde gerçekleştiriliyor olması çalışmanın görünmezliğini arttırmakta ve bu da çalışmanın saptanabilmesini ve bu konuda düzenli istatistiklerin tutulmasına engel olmaktadır. Bu nedenle de ev eksenli çalışma konusunda ülkelerin uyguladıkları farklı önlemlerin henüz yeterince amacına ulaşabildiğini söylemek zordur.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA EV EKSENLİ ÖRGÜTLENME DENEYİMLERİ

Enformel ekonomide çalışanlar, örgütsüz oldukları için sosyal diyalog süreçlerinde ve kurumlarında hiç yer alamamakta veya eksik temsil edilmektedir. Bu özellikleriyle, "dünyanın sessiz çoğunluğu"nu oluştururlar. Örgütsüz çalışanların temsil güvenliği sağlanamazsa, çalışmaya ilişkin diğer haklarını da elde edemeyecekleri bilinen bir gerçektir (Kapar, 2007: s.85; ILO, 2002(b): s.71). Dolayısıyla enformel sektörde çalışan gruplardan biri olan ev eksenli çalışanların örgütlenmesi çok önemlidir. Çünkü ev ekseninde dışarı dünyayla pek ilişki kurmadan bir hayat sürdürmekte olan bu çalışanlar iki kat görünmezlik perdesiyle çevrelenmektedir. Bu görünmezlik perdesini çekip çıkarabilmek için özellikle kadınların son yıllarda büyük bir örgütlenme mücadelesine giriştiklerini, özellikle de haklar ve tanınırlık konusunda önemli başarılara imza attıklarını görmekteyiz (WİEGO, http://wiego.org/sites/wiego.org/files/resources/files/Informal-Workers-in-Focus-Fact-Sheets-variety.pdf, 22.04.2012).

Bu başarılı örgütlenme deneyimleri başta yasal işçilik hakları olmak üzere kredi, toplu pazarlık, finansal kaynaklar, eğitim ve koruyucu nitelikteki yasal düzenlemelere ulaşmada kadınlara güçlendirici etkide bulunmaktadır (Gökbayrak, 2002: s.59). Öte yandan bir organizasyon çatısında altında olduğunu bilmek kadınlara cesaret vermekte ve bu sayede aracılarla, işverenlerle pazarlık etmek, onlarla başa çıkmak daha kolay olmaktadır. Ayrıca kadınlar kurulan örgütlerde kendileriyle aynı kaderi yaşayan kadınlarla bir araya gelip ortak paylaşımlarda bulunabilmekte ve birbirlerine destek olabilmekte, bu da kadınlar için pozitif bir motivasyon sağlamaktadır. Bugün Hindistan başta olmak üzere İngiltere, Kanada, Avustralya, Filipinler, Arjantin vs. pek çok ülkede başarılı ev eksenli örgütlenme deneyimleri mevcuttur; ancak tabi ki bu çabalar halen istenilen düzeyde değildir. Ev eksenli çalışma halen birçok ülkede yasalar kapsamına alınmamakta ve bu

çalışanların örgütlenmesine izin verilmemektedir. Bu yüzden başta SEWA olmak üzere örgütlerin deneyimleri ve haklar konusunda elde ettikleri kazanımlar diğer ülkeler için de büyük önem taşımakta ve bu ülkelere örgütlenme mücadelesinde model olma niteliği taşımaktadır (Gökbayrak, 2002: s.61).

1. EV EKSENLİ ÖRGÜTLENME YAPILARI

Ev eksenli örgütlenme yapıları çeşitli faktörlere bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Ülkelerin mevcut sosyal, hukuki ve ekonomik yapıları örgütlenme üzerinde önemli rol oynarken, kurulacak olan örgütlerin ihtiyaçlarına göre de örgütlenme şekilleri değişebilmektedir. Ayrıca yaşanılan bölgenin coğrafi yapısı ve kısıtlılıklar da örgütlenme yapılarını etkileyebilmektedir. (Chen vd, 2005: s.79).

Özellikle demokratik toplumunun temel unsurlarından biri olan işçi sendikacılığı tarihsel süreç içerisinde çalışanların yaşam standartlarının korunması ve geliştirilmesinde, çalışma hayatında adalet ve eşitliğin sağlanmasında, çalışma koşullarının iyileştirilmesinde ve piyasa ekonomisinin işleyişi içerisinde ekonomik ve sosyal hakların unutulmamasında önemli rol oynamıştır (Selamoğlu, 2003: s.63). Sanayileşme ile birlikte toplumsal yapı içerisinde güçlü bir sosyal taraf olarak kendini kabul ettiren sendikal hareket, çalışanlar arasında piyasa mekanizmasının yaratabileceği gelir adaletsizliğini hafifletmeye, üyelerinin ücret düzeyini yükseltmeye ve çalışma koşullarını iyileştirmeye çalışırken, aynı zamanda toplu pazarlık ve grev gibi haklarla üyelerinin çıkarlarını demokratik yollarla temsil etmektedir. Bu yüzden ev eksenli çalışanlar için işçi sendikaları bünyesine örgütlenmek çok önemlidir. Ancak günümüzde tüm dünyada sendikaların değişen iktisadi, toplumsal ve siyasi koşullar karşısında ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığı da bilinen bir gerçektir (Yıldırım, 2008: s.199). Formel ekonomik faaliyetlerin giderek azaldığı günümüzde tüm dünya çapında sendikalar ciddi tehditler altındadır. Artan özelleştirmeler, esneklik adı altında üretimin, işgücünün yapısının ve yasal mevzuatların esnekleştirilmesi gibi uygulamalar sendikaların gittikçe güçsüzleşmesine neden olmaktadır. Dünya çapında giderek yaygınlaşan taşeronluk sistemine yönelik sendikaların yeni örgütlenme yolları geliştirememesi, enformel

sektörde çalışan işçilerin yalnızlaşmasına sebep olmaktadır (Taşkıran, 2011: s.136). Bunun yanı sıra enformel ekonomide kimi durumlarda açık, kesin tanımlanmış ve belirlenmiş bir istihdam ilişkisinin bulunmayışı enformel çalışanların sendikal örgütlenmesini olumsuz etkilemektedir (Kapar, 2007: s.91–92). Bu yüzden dünyada sendikaların dışında sadece enformel çalışanları kapsamak amacıyla kurulmuş farklı örgütlenme biçimlerinin varlığında artış görülmektedir. Söz konusu örgütler kooperatif, dernek gibi alışageldik biçimler olabildikleri gibi aynı zamanda, çalışanların koşullarına ve gereksinimlerine en uygun özelliklerin bir araya getirildiği türü kendine özgü sendika veya sendika / kooperatif benzeri yapılar da ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında özellikle ev eksenli çalışanların yoğun bir biçimde örgütlendikleri kadın kooperatifleri ön plana çıkmaktadır (Kapar, 2007: s.100).

Kooperatif yoluyla örgütlenme genelde küçük grupları kolayca örgütleyebilmesi nedeniyle ev eksenli çalışanlar tarafından tercih edilmektedir (Chen vd, 2005: s.79). Ev eksenli çalışan kadınlar bu kooperatiflerde çalışma, üretme ve para kazanma olanağı bulmaktadırlar. Bu aşamada kooperatifler, özellikle kadın girişimciliğini arttırması bakımından ve başka bir işte çalışma olanağı olmayan kadınlar için ideal bir ortam oluşturmaktadır. Hem çalışıp hem de sosyal faaliyet sürdürme imkânı sunduğu için de kadınlar açısından önemli olmaktadır (Uluslararası II: Trakya Bölgesi Kalkınma- Girişimcilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2011: s.75). Kooperatiflerde kadınlar özgüvenlerini kazanmakta, mesleki sorumluluk üstlenmekte ve çalışmalarının karşılığında gelir elde etmektedirler Aynı zamanda kooperatifler ev eksenli kadınlar için bir sosyal bütünleşme alanı olarak da görülmektedir. Özellikle tüm gün evin içine hapsolan kadınlar kooperatiflerdeki çalışmalarıyla dış dünyaya açılmakta ve kendisi gibi çalışmakta olan birçok kadınla tanışma, onlarla iletişim kurma fırsatını yakalamaktadır (Chen vd, 2005: s.79).

Bilindiği gibi ev eksenli çalışan kadınların birçoğu düşük gelirli, düzensiz işlerde çalışmakta ve ayrıca çalıştıkları süre boyunca da gerekli ekipman ve diğer masrafları kendi ceplerinden karşılamak zorunda bırakılmaktadır. İşte işçi kooperatifleri, mali açıdan güçsüz olan bu çalışanların masraflarını en aza indirebilmek ve gelirlerini arttırmak için çalışmaktadır. Kooperatifler yoluyla çalışanlara finansal yardım, ekipman desteği yapılmakta ve çalışanların beceri ve

deneyim kazanmaları sağlanmaktadır. Öte yandan kooperatifler yoluyla aracılar ortadan kalktığı ve iş doğrudan işverenden alındığı için çalışanların işverenle pazarlık edebilme gücü artmakta ve aracılık maliyetleri ortadan kalkmaktadır. Kooperatifler yoluyla bir araya gelen kadınlar bu şekilde kendi kararlarını verebilme gücüne sahip olabilmekte ve işleri üzerinde daha fazla denetim kurabilmektedir (ITGLWF, 2001: s.15).

Ancak kooperatif şeklindeki bu örgütlenmeler çoğunlukla sınırlı bir coğrafi bölgeyi kapsadıklarından, sendikalardan farklılıklar taşımaktadır. Örgütler genellikle önceden belirlenmiş ve kısa sürede ulaşılabilir, pragmatik amaçlara dayanmaktadır. Bazı örneklerde örgütlenmelerin gelip geçici olduğu, sınırlı düzeyde hizmet sunduğu, üyelerinin toplu eylem ve gücüne tam olarak güvenemediği görülmektedir. Örgütlenmelerin çoğunun yerel olması ve bir yerleşim bölgesi ile sınırlı kalması nedeniyle, ulusal düzeyde görüşmelere ve önceliklere yönelmesi güç olmaktadır (Kapar, 2007: s.103).

Ayrıca kooperatifler üyelerinin çıkarlarını korumada sendikalar gibi toplu pazarlık süreçlerinden de yararlanamamaktadır. Dolayısıyla sendikalar geçen yirmi yılda çok eleştirilmelerine, önemli derecede baskıya uğramalarına, üye kaybetmelerine rağmen, halen kitlesel, güçlü, kurumsallaşmış, yasalarca tanınmış, uluslararası ölçekte kabul görmüş ve çok sayıda meşru veya yasal mücadele aracı olan demokratik örgütlerdir. Diğer yandan, yüzyıllara dayanan bir mücadele ve deneyim sendikaları biçimlendirdiği için sendikalar halen bütün çalışan gruplarının ideal örgütü olmaya devam etmektedir (Kapar, 2007: s.89).

1.1. İşçi Kooperatifleri

Ev eksenli çalışanların bilinen ilk örgütü SEWA (Kendi Hesabına Çalışan Kadınlar Birliği) 1972 yılında işçi sendikası statüsü kazanan bir örgüt olup üyelerinin bir bölümünü oluşturan ev eksenli çalışanları örgütlemek için genellikle kooperatifleri kullanmaktadır. Özellikle kırsal kesimdeki kadınların birden fazla işte çalışması, onların işkolu ya da meslek sendikaları bünyesinde örgütlenmelerini zorlaştırdığından SEWA, kooperatifler kurarak bu bölgelerde örgütlenmeye

gitmektedir (Selçuk, 2002: s.129). Öte yandan ev eksenli çalışanlarla ilgili yasaların çıkarılması uzun ve zorlu mücadelelere neden olduğundan çalışanların güvenliğini sağlamak ve pazarlık güçlerini korumak da SEWA'nın kooperatifler aracılığıyla örgütlenme modelini seçmesinin temel nedenlerinden biri olmaktadır (ITGLWF, 2001: s.15). Kurulan kooperatifler sayesinde SEWA'ya üye çalışanlar, aracılar ve tefeciler olmaksızın birlikte ürettiklerini pazarda satmaya başlamış ve ayrıca bu kooperatiflerde genel sağlık, çocuk sağlığı, sigorta ve diğer koruma programlarından da yararlanma olanağına kavuşmuşlardır. Ayrıca SEWA sayesinde kadınlar işçi olarak kaydedildikten sonra, tıbbi bakım, konut programları, emekli maaşı gibi çeşitli sosyal haklara ulaşacak bir fon sistemine de üye olmaktadırlar. Bunun dışında kadınların çeşitli eğitim programlarından da geçirilme imkanları vardır (Türkün-Erendil, 2005: s.200).

SEWA içinde kooperatif aracılığıyla örgütlenen ilk grup Chindi işçileri olmuştur. Chindi üretimi, tekstil üretiminden arta kalan kumaşların fabrikalardan alınarak giysi, yorgan, battaniye vs. üretiminde kullanılarak yeniden değerlendirilmesidir (Jhabvala and Tate, 1996). Bu işi yapan kadınlara da Chindi işçileri denilmektedir. Giyim sektörüne dahil olan ve parça başı ücretle çalışan bu işçilerin örgütlenme mücadelesi bir kısım Chindi işçisinin daha yüksek ücret talebi üzerine işçilerin birçoğunun işten çıkarılmasıyla başlamıştır. İşten çıkarılan Chindi işçilerinin bu durumu üzerine SEWA devreye girerek onlar için kooperatif oluşturmuş ve kadınların kooperatif yoluyla doğrudan fabrikalardan atık kumaş almasına yardımcı olmuştur. Kooperatif, ilk andan itibaren yüksek karlılıkla piyasada kalıcı olmuş ve üyesi olan çalışanlara piyasa ücretinin üstünde ücretler ödemişlerdir. Kooperatifin bu başarısı sayesinde aynı sektör içerisindeki diğer işverenler de kendi işçilerine eskisine nazaran daha yüksek ücretler ödemek zorunda kalmışlardır (Jhabvala and Tate, 1996). Chindi işçilerinin bu başarısı üzerine el basmacılığı işçileri (hand block print), bambu işçileri ve bidi(bir tür sigara) işçileri de benzer şekillerde hak mücadelelerini kooperatifler aracılığıyla sürdürmeye başlamıştır (Jhabvala and Tate, 1996). Bunlardan özellikle bidi işçilerinin sendikası, bu işçilerin çalışıyor olduklarını gösteren belgelerin düzenli kaydının tutulması için girişimde bulunmaktan, asgari ücretin belirlenmesine ve uygulamaya konulmasına kadar pek

çok konuda uzun yıllar Chindi işçilerine benzer mücadeleler vermiştir (Selçuk, 2002: s.127).

Hindistan dışında Tayland'da ve ABD'de de ev eksenli çalışan kadınların esas örgütlenme şekli kooperatifler yoluyla olmaktadır. Pek çok örneği olmakla birlikte en çok bilinen kooperatifler Watermark Association of Artisans (Watermark Zanaatkârlar Örgütü), Appalachian Knitwear (Appalaşlı Örgücüler) ve The Women of Color Quilters Network (Desenli Yorgan Yüzü İmalatçıları Kadın Zinciri)'dir (Hattatoğlu, 2000(a): s.58).

Filipinler'deki PATAMABA (Filipinler Kayıtdışı İşçiler Ulusal Birliği) da ev eksenli çalışanları da içine alacak şekilde örgütlenmiş bir kooperatiftir. 1989 yılında kurulan PATAMABA, SEWA modelini örnek alarak ev işçileri ile ilgili politik reformlar için mücadele etme, lobiler oluşturma gibi görevler üstlenmiş, İş ve İşçi Bulma Kuruluşundan da parasal destek bularak çalışmalarını sürdürmüştür (Jhabvala and Tate, 1996).

1.2. İşçi Sendikaları

Dünyada ev eksenli çalışan kadınların önemli bir bölümü de sendikalar yoluyla örgütlenmektedir. Ev eksenli kadınlar sadece ev eksenli çalışanlara ya da sadece kadınlara yönelik sendikalar kurarak örgütlenmeyi tercih ettikleri gibi var olan sendikalara da üye olabilmekte ve seslerini bu şekilde duyurmaya çalışmaktadır. Aslında bunun temel belirleyicisi söz konusu ülkedeki ev eksenli çalışmaya getirilen haklar ve sınırlılıklardır.

Sendikal biçimde örgütlenmiş ev eksenli sendikaların en bilinenleri, Avustralya'daki TCFUA, Hollanda'daki Kadınlar Sendikası (The Women's Union), Güney Afrika'daki SEWU (Self Emloyed Women's Union), Portekiz'deki Madeira Nakış İşçileri Sendikası ve Kanada'daki HWA (Home Workers Association)'dır.

Bu sendikalardan Portekiz'deki Maderia Nakış İşçileri Sendikası, Hollanda'daki Kadınlar Sendikası ile Avustralya'daki TCFUA mevcut işçi

sendikaları olup ev-eksenli çalışanları da üye yapmaktadır. Portekiz'deki sendika, ev eksenli çalışan kadınlar adına toplu sözleşme de yapabilmektedir. Bunun dışında genel olarak ev eksenli çalışmanın yasalarla güvence altına alındığı Fransa, İtalya, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde de ev eksenli çalışanlar var olan sendikaların çatısı altında örgütlenebilmektedir. Mevcut sendikaların içinde örgütlenen kadınlar yanında bizzat evde çalışan kadınların kurduğu sendikalar da bulunmaktadır. Güney Afrika'daki SEWU buna örnektir (Metin, 2011: s.103). Bugün SEWU'nun üyelerinin büyük çoğunluğu kendi hesabına çalışan kadınlardan meydana gelmekte, parça başına ücretle çalışan kadınlarsa üyelerin sadece yüzde üçlük bir kısmını oluşturmaktadır (Jhabvala and Tate, 1996).

Ev eksenli kadınlar konusunda önemli çalışmalar yapan sendikalardan biri de Kanada'da faaliyet gösteren Homebased Workers Association (HWA)'dır. 1991 yılında kurulan sendika sayesinde ev eksenli çalışanlar yasal ortamlarda seslerini duyurabilme imkanına kavuşmuştur. Özellikle çalışma yasasında reform yapılması konusu başta olmak üzere siyasi partilere, sivil toplum kuruluşlarına yapılan baskılar sonucunda giyim işçileri için önemli kazanımlar elde edilmiştir. HWA'nın toplu sözleşme imzalama yetkisinin bulunmaması evde çalışan işçilerin UNITE(Union of Needletrades, Industrial and Textile Employment) isimli bir sendikada birleşmelerini gerektirmiştir. UNITE'nin çalışmaları sayesinde Ontario'da evde çalışan işçiler belirli bir asgari ücrete sahip olurken, aynı zamanda çalışma harcamalarını karşılamak üzere %10 ek ücret alma hakkını elde etmiştir. Ontario Hükümetinin 2005 yılında belirlediği asgari ücrete göre bir işçi bir saatlik çalışması için 7,45 dolar almaktayken giyim sektöründe çalışan ev eksenli işçiler 8,25 dolar almaktadır (Poon, 2005: s.19).

Yine Avustralya'daki TCFUA (Textile, Clothing and Footwear Union), işkolu bünyesinde ev eksenli çalışanları örgütlemeyi başarmış ve ev eksenli çalışanlar için önemli kazanımlar elde etmiş bir sendika olarak dikkat çekmektedir. TCFUA'nın yürüttüğü faaliyetler sonucunda 1987 yılında iş yasaları, işyeri dışında çalışan işçileri de kapsar hale getirilmiştir. Böylece, ev-eksenli çalışanlar, yasal ücretlere uygun ücret, çalışma saatleri, yıllık izin, yıllık ücret zammı ve fazla mesai ücretine, yazılı iş

akdiyle ve kayıtlı çalışma imkanına sahip olmuş ve bu haklardan yararlanabilmek için de sendikaya üye olmaya başlamışlardır (Birleşik Metal-İş, 2003: s.43).

Bir diğer önemli sendika da Portekiz'deki Madeira Nakış İşçileri Sendikasıdır. Daha çok turistlere, ihracata dönük hediyelik eşyalar, havlu, çarşaf gibi ürünleri yaparak geçinen Madeira'daki ev eksenli çalışanlar 1939 yılında başladıkları örgütlenme mücadelesini 1975'te tamamlayarak sendikalaşmışlardır. Fakat örgütlenmelerinin yasalar kapsamında tanınmaması üzerine yoğun bir çalışma başlatan kadınlar mektuplaşma, kapı kapı dolaşma, toplantılar yapma şeklinde sürdürdükleri örgütlenme faaliyetlerinde, kadınları işçi olduklarına ikna etme çalışması yürüterek hükümetin ilgilerini sendikaya çekmeyi başarmıştır. Sonuç olarak 1976 yılında hükümet ev eksenli çalışanların işçi olduklarını kabul ederek onlara örgütlenme hakkı tanımıştır. Sendika 1979 yılında ise ev eksenli çalışanların sosyal güvenlik hakkını elde etmiş, daha sonraki yıllarda da yasal işsizlik yardımı, kadınlara erken emeklilik hakkı elde ederek bu çalışmalarıyla ev eksenli çalışanlar için örnek bir sendika olmayı başarmıştır (Sezgin, 2011: s.53).

Görüldüğü gibi ne şekilde kurulmuş olurlarsa olsun, bu sendikaların faaliyetlerinin büyük bölümü ev eksenli kadınların yasal çalışma haklarına kavuşturulması, ücret ve yaşam seviyelerinin yükseltilmesi, onların eğitimi ve bilinçlendirilmesi alanlarına yoğunlaştırılmıştır. Sendikalar diğer bir yandan da ev eksenli çalışanların seslerinin gerek ulusal gerekse uluslararası platformlarda duyurulması için yoğun şekilde çalışmalar yapmaktadırlar. Bunun için de zaman zaman çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kadın örgütleriyle de ortak projeler yürütülmektedir.

1.3. Uluslararası Örgütlenmeler

Ev eksenli çalışanlar sınır ötesi örgütlenmeye de büyük önem vermektedir. Özellikle hem seslerini tüm dünyaya duyurmak ve ortak taleplerini uluslar arası arenada etkili bir biçimde iletmek hem de birbirlerine destek olmak, yardımlaşmak için uluslar arası örgütlenmelerde birleşmektedirler.

Uluslararası örgütlenmenin çeşitli yararları vardır. Örneğin akademisyenlerin ya da medyanın aracılığına ihtiyaç duyulmaksızın, gruplar ya da kişiler örgütlenmenin ya da ev eksenli çalışmanın herhangi bir noktasında yaşadıkları sorunları, bunları çözümlemek için denedikleri yolları, başarılarını ya da başarısızlıklarını birbirlerine aktarabilmekte ve teknik bilgi alışverişi yapmaktadır. Bunun ötesinde çok önemli bir diğer yarar, ortak talepler belirleyebilmek ve bu ortak talepler peşinde ortak eylemlilikler içine girebilmektir (Hattatoğlu, 2006).

Bu alanda en bilinen örgütlenme 1994 yılında kurulan ev eksenli çalışanların ortak ağı olan HomeNet (Uluslararası Ev eksenli Çalışan İşçiler Ağı)'tir. Dünyadaki ev eksenli çalışan işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek için mücadele eden bir kuruluş olan HomeNet, şu an Bangladeş'te, Hindistan'da, Nepal'de, Pakistan'da ve Güneydoğu Asya ülkelerinde olmak üzere altı bölgede temsil edilmektedir. Sadece Güneydoğu Asya'daki HomeNet 290 alt kuruluşu bünyesinde barındırmakta olup Güney Asya'da ev eksenli çalışan 50 milyon işçinin % 80'ini oluşturan kadınların gerek sosyal koruma programlarında yararlanabilmesi gerekse hakları konusunda savunuculuk yapmaktadır (Karahan- Karakul, 2010: s.34).

HomeNet bir baskı grubu olmasının yanında hemen her ülkede ayrı bir örgütlenme ağı oluşturmaya da özen göstermektedir. Örneğin HomeNet Filipinler, HomeNet Nepal, HomeNet Pakistan vb. Bu şekilde oluşturulan ağlar sayesinde her ülkede var olan farklı sorunlar daha iyi anlaşılabilmekte ve sorunların ortadan kaldırılması için etkili politikalar üretilebilmek mümkün olmaktadır. HomeNet'le aynı yıl kurulan başka bir uluslararası örgüt de Avrupa Ev Eksenli Çalışanlar Grubu (European Homeworking Group)'dur. 1994 yılında faaliyete geçen bu grubun üyelerini çeşitli sendikalardan, öteki ev eksenli çalışanlarla ilgili projelerden, bağımsız organizasyonlardan ve kilise gruplarından kişiler oluşturmaktadır (Jhabvala and Tate, 1996). Grubun amaçları arasında ise karşılıklı deneyim aktarımı sağlayacak toplantılar düzenlemek ve ortak strateji oluşturmak, ILO sözleşmesinin tüm dünyada tanınması için kampanyalar düzenlemek yer almaktadır (Dünya Evde Çalışan Kadınlar Federasyonu, http://www.homeworkersww.org.uk/what-we-do/other-activities/european-homeworking-group, 25.5.2011).

Ev eksenli çalışanlar açısından önemli bir diğer örgütlenme ise 2006 yılında kurulan FHWW(Federation of Homeworkers Worldwide-Dünya Evde Çalışanlar Federasyonu)'dir. FHWW, Latin Amerika, Güney Asya ve Avrupa'da ev eksenli çalışan örgütlerin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Federasyon uluslararası ev eksenli kadın hareketinin ve enformel sektörde çalışanların, özellikle kadınların haklarını savunmakta ve onların diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olabilmesi için çalışmaktadır (Dünya Evde Çalışan Kadınlar Federasyonu, http://www.homeworkersww.org.uk/about-us/international-federation, 29.4.2011). Avrupa Ev Eksenli Çalışanlar Grubu dahil pek çok sendika bu federasyonun üyeleri arasında yer almaktadır.

Özet olarak saydığımız bu örgütlerin hemen hepsi birbiriyle iletişim halinde çalışan, birbirleriyle sürekli olarak fikir alışverişinde bulunan örgütlenmelerdir. Özellikle SEWA, uzun yıllar boyunca elde etmiş olduğu tecrübeyi diğer ülke örgütlenmeleriyle de paylaşmakta ve örgütlenme yapısıyla pek çok ülkeye ilham olmaktadır. HomeNet de kurulduğu günden bu yana ev eksenli çalışanların yasal statüye ve eşit çalışma koşullarına kavuşturulması için önemli mücadeleler vermiş, farklı ülkelerde önemli akademisyenler ve hükümet temsilcilerinin katıldığı toplantılar ve paneller düzenlemiştir. Özellikle HomeNet'in internet ağı üzerinden örgütlenmeye önem vermesi ve yayınlar yapması da ev eksenli çalışmanın daha geniş kitlelerce tanınmasını sağlamaktadır.

2. ÖRGÜT İÇİ İLİŞKİLER

Geleneksel yapıdaki sendikalarda örgütlenme ilişkileri hiyerarşik bir düzene sahiptir (Kapar, 2007: s.93). Herhangi bir konu hakkındaki düşünceler öncelikle sendikaların içindeki ilgili gruplarda, komitelerde tartışıldıktan sonra ancak sendika genel kurulunda tartışılabilmektedir. Sendikalar içindeki kadın gruplarının da bu yüzden isteklerini etkili bir biçimde dile getirebilmesi, seslerini duyurabilmeleri zor olmaktadır. Peki, ev eksenli kadın örgütlerinde durum nasıl işlemektedir?

Ev eksenli kadınların oluşturdukları dernek, kooperatif, sendika gibi örgütlerin birçoğunda ilişkiler klasik sendikalarınkinden farklı işlemektedir. Kurulan örgütlerin

birçoğu yeni oluşumlar olduklarından ve üye sayıları az olduğundan hiyerarşik ilişkilerden ziyade daha sıcak bağlar söz konusudur. Bu yüzden kadınlar bireysel taleplerini, sorunlarını daha doğrudan dile getirme şansına sahip olmakta ve sorunların çözümü için daha çok yardımlaşabilmektedir.

Kayıtdışı sektörde kurulan pek çok örgüt varlıklarını sürdürebilmek için kooperatif, dernek, grup gibi küçük ölçekli olma eğilimindedir. Genellikle aynı mahalleden ya da birbirini tanıyan aynı yöreden insanların bir araya gelmesiyle kurulan bu örgütlerde ilişki bağları daha kuvvetli olmaktadır. Bu tür küçük ölçekli örgütlerin en büyük avantajı, üyelerini etkileyen konulara daha doğrudan müdahale edebilmesi ve aktif katılım ve liderlik fırsatı gibi konularda üyelerini teşvik etmesidir (Chen vd, 2005: s.77). Ayrıca az sayıda üyeye sahip oldukları için örgüt içindeki üyelerin birlikte hareket etmesi ve birbirilerine güven duyması daha kolay olmaktadır. Özellikle kooperatifler, üyeleri arasında dayanışmacı ilişkiler içermesi ve gelir getirici faaliyette bulunabilmesi sebebiyle kadınlar tarafından yoğun olarak tercih edilen örgütlenme modeli olmaktadır (Metin, 2011: s.116). Kooperatiflerde bir araya gelip ortak üretim yapan üyeler arasındaki yardımlaşma, deneyim paylaşımı, ortak bir amaca hizmet etme güdüsünü geliştirerek kadınlar arasındaki bağları da güçlendirmektedir. Diğer yandan kooperatifler küçük tarz örgütler oldukları için hem karar alma süreçleri hem de alınan kararların uygulanması daha çabuk olmaktadır.

Öte yandan sadece kendilerine yönelik bir oluşumun içinde olmaktan dolayı örgüt içindeki kadınların ortak bir strateji etrafında birleşmesi daha kolay olmakta böylece verilen mücadeleye olan inanç da artmaktadır. Kurulan örgütler maddi açıdan zayıf oldukları için kadınların birçoğu örgüt için gönüllü olarak çalışmaktadır (İşat, 2009: s.93). Böylece örgüt içi faaliyetlerde etkin bir şekilde yer alan kadınlar örgüt için önemli olduğunu hissetmekte, önemli bir iş yapmanın getirdiği güven duygusuyla daha çok mücadele etmektedirler (Selçuk, 2002: s.158). SEWA'dan örnek vermek gerekirse bugün baktığımızda SEWA'nın birçok çalışanının üyeleri arasından çıktığını görmekteyiz. SEWA örgütlenme faaliyeti için yarı zamanlı ya da tam zamanlı örgütçüleri kendi üyeleri arasından seçip istihdam etmektedir (Selçuk, 2002: s.120). Bu sayede hem üye olup hem de örgüt içinde aktif olarak yer alan kadınlar örgüt içi karar alma süreçlerinde de oldukça önemli roller

üstlenebilmektedir. Kendi kararlarını alabilme gücüne sahip olmak çözüm noktasında daha etkili sonuçların alınabilmesini de sağlamaktadır.

3. EV EKSENLİ ÖRGÜTLENMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE SORUNLAR

Kayıtdışı çalışmanın yanı sıra evde görünürlükten ve denetimden uzak iş yapan ev eksenli çalışanlar örgütlenme ve yasal mücadelelerinde diğer çalışan gruplarından daha büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bir yandan kadın olmanın getirdiği ayrımcı muameleler, ev eksenli işlerin süreksizliği ve çeşitliliği örgütlenme süreçlerinde kadınları oldukça zorlarken diğer yandan da sendikaların, hükümetlerin ve işverenlerin ev eksenli çalışmaya bakış açıları ev eksenli çalışmanın sağlıklı bir zemine oturtulmasının önünde önemli engeller teşkil etmektedir. Bu yüzden çalışmanın bu bölümünde örgütlenmenin önünde ne gibi engellerin olduğu, kurulan örgütlerin kendi içlerinde ne gibi problemler yaşadıkları ayrıntılarıyla ele alınmaya çalışılacaktır.

3.1. Örgütlenmenin Önündeki Engel ve Sınırlılıklar

3.1.1. Sendikaların Tutumu

Ev eksenli çalışma, gerek kayıtdışı çalışmanın bir türü olduğundan gerekse de kadın ağırlıklı bir çalışma türü olduğundan çalışanlar örgütlenirken formel işçi örgütlerinden daha büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Özellikle geleneksel sendikaların uzun yıllardır kendilerine karşı olan tutumları bu çalışanların örgütlü mücadeleye katılmasını engellemiştir ve sendikalarla aralarında problemler yaşanmasına neden olmuştur.

Sendikaların kayıtdışı çalışanları dışlayan bu tutumlarının nedeni olarak kayıtdışı ekonomiyi gelip geçici bir unsur olarak değerlendirmeleri olarak görebiliriz. Sendikalar bu görüş doğrultusunda formel ekonominin enformel ekonomiyi zaman içinde kapsayacağını düşünmüşler ve bu nedenle de sendikal politikalarında enformel ekonomiyi ve çalışanlarını hedef kitleleri içine almamışlardır. Ev eksenli çalışan

işçiler de enformel ekonominin bir parçası olduklarından sendikalar politikalarında ev eksenli çalışanlara yer vermemişlerdir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.38). Öte yandan ev eksenli çalışanların sayısının her geçen gün artması formel sektör çalışanları için bir tehdit ve rekabet unsuru oluşturduğundan sendikalar bu çalışmanın yasaklanmasını istemişlerdir. Sendikalar bunların yanında öteden beri örgütlü oldukları kurumsal ekonomideki işyerlerinde önemli örgütlenme sorunları ile karşı karşıyadır. Bu yüzden güçlerini, kaynaklarını ve önceliklerini enformel ekonomide örgütlenmek yerine, örgütlü oldukları işyerlerindeki sorunları aşmak için kullanmak zorunda kalmaktadır (Aktaran: Kapar, 2007: s.94).

Evde çalışmaya karşı çıkılması, evde çalışmanın ortadan kaldırılması sonucuna yol açmadığı ve pek çok kişi evde çalışmadan gelecek gelire bağımlı olduğu için pek çok sendika geleneksel görüşlerini terk etmek zorunda kalmıştır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.52). Son yıllarda sendikalardaki değişim ve yenilenme rüzgârı kadınların ve kayıtdışı çalışanların sendikaların içinde daha çok yer almasını sağlamaktadır. Pek çok sendika evde çalışma ve kayıtdışı çalışmanın hukuki olarak düzenlenmesi yönünde olumlu görüş bildirmektedir. Tüm bu olumlu havaya rağmen yine de geleneksel anlayış içinde ev eksenli çalışanlar halen kendilerini tam olarak kabul ettirebilmiş değildir. Çoğu ülke sendikası ev eksenli çalışmak durumunda olan kadınlara üyelik hakkı tanımış, onlar adına önemli çalışmalar yürütüyor olsalar da elde edilen hakların istenilen düzeyde olduğu söylenemez. Bunları aşabilmek içinse sendikaların sadece ev eksenli çalışanlara değil diğer kayıtdışı sektör çalışanlarını da kapsayan öncelikli stratejiler geliştirmesi ve bunları zaman kaybetmeksizin bir an önce hayata geçirmesi gerekmektedir.

Kayıtdışı olmalarının yanında ev eksenli çalışanlar, kadın oldukları için de sendikalar tarafından dışlanmakta ya da düşük pozisyonlarda görev almaktadır. Bilindiği gibi geleneksel sendikalar erkek ağırlıklı sendikalardır ve sendika içinde çok az kadın üst kademe görevlerde yer alabilmektedir (Karahan-Karakul, 2010: s.32). Son yıllarda sendikalar içinde oluşturulmuş kadın komiteleri, kadın grupları vb. gruplar olumlu birer gelişme olsa da yine de kadınlar seslerini yeterince duyuramamanın sıkıntısını yaşamaktadır Öyle ki kadınların sendika içinde ayrı örgütsel yapılara sokulması kadınların sendika içinde izole olmalarına neden

olmaktadır. Kadın sorunları sendikanın tüm organlarında görüşülmediği ve kadın komitelerine hapis olduğu için, genel sendikal sorunlardan dışlanmakta ve marjinalleşmektedirler (Aktaran: Urhan, 2009: s.97). Bunun sonucu olarak da çalışan kadınlar geleneksel sendikalar içinde kendi isteklerini, taleplerini yeterince dile getirememenin sıkıntısını yaşadıkları için kendi örgütlerini kurmayı tercih etmektedirler.

Kadınların genel olarak sendikalardan rahatsız oldukları durumları şöyle özetleyebiliriz: (ITGLWF, 2001: s.17)

- Eski tarz erkek ağırlıklı liderlik;
- Kadın konularına karşı ilgisizlik;
- Cinsiyetçi dil ve yaklaşımların kadınların eğitim kurslarına katılma, yöneticilik görevlerini üstlenme konularında hevesini kırması;
- Kullanılan sendikal jargon, kurallar ve prosedürlerin kadınları yabancılaştırması.

Görüldüğü gibi yeni koşullarda çalışanların alışageldik yöntemlerle ve söylemlerle örgütlenmesi çabası gerçekçi değildir (Kapar, 2007: s.95). Bu yüzden sendikaların enformel ekonomide çalışanlara ve kadın çalışanlara dair politikalar üretip bu çalışanlara sendikalarında yer vermeleri daha uygun olacaktır.

3.1.2. Hukuki Engeller

Daha önce de belirttiğimiz üzere sendikaların yeterli ilgisinden uzak kalan ev eksenli çalışanlar kendi örgütlerini kurarken en çok hukuki engellerle mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu yüzden ev eksenli kadınlar, klasik işçi tanımına uymadıkları gerekçesiyle kurdukları örgütleri yasal olarak kaydettirmek, faaliyetlerini sürdürmek ve üyelerinin hukuki haklarına kavuşmalarını sağlamak için oldukça zorlu mücadelelere girişmişlerdir. Nitekim SEWA 1971'de kurulmuş bir sendika olmasına rağmen bir yıl süren bir mücadelenin ardından 1972 yılında kendini sendika olarak kaydettirmeyi başarmıştır. SEWA'nın bir sendika olarak tanınmasına hükümet, belirli tek bir işveren olmadığı, geleneksel işçi tanımına uymadıkları için

ilk zamanlarda karşı çıkmıştır. Hükümetin karşı çıkmasının diğer nedenleri sendika olarak pazarlık mücadelesi verilecek kişinin ya da kurumun belli olmaması ve bu tür çalışanların birden fazla mesleği bir arada yapmaları olarak gösterilmiştir (Sinha, 2006: s.17).

Kuruluş sürecindeki hukuki engellerin aşılması ev eksenli kadınların önündeki engellerin tamamen kalktığı anlamına gelmez. Özellikle evde çalışanların hukuken işçi kabul edildikleri ülkelerde dahi çalışanlar yasal hakların denetlenmesindeki yetersizlikler yüzünden diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olamamaktadır. Bazı ülkelerde de ev eksenli çalışma yasal olarak düzenlense dahi bazı konularda çalışmanın kapsam dışında kaldığı görülmektedir. Örneğin ev eksenli çalışmanın hukuken düzenlendiği Danimarka, Malta ve İsveç'te çalışma süresi, yıllık ücretli izin gibi hususların evde çalışanlara uygulanamayacağı açık olarak belirlenmiştir (Keskin, 2009).

Bugün ev eksenli çalışanların hakları konusunda başarı yakalamış pek çok sendika halen toplu pazarlık sürecinde yer alamamaktadır. Bu sorun Kanada'da kurulan HWA için de örgütlenmenin önünde engel teşkil eden bir husus olmuş bu yüzden de üyeleri adına toplu pazarlık bağıtlayabilmek için UNITE adlı sendika ile birleşmek zorunda kalmıştır (Poon, 2005: s.16). Aynı şekilde Hollanda'daki Kadınlar Sendikası da toplu pazarlık yapamamaktadır (Tate, 1994: s.83).

Öte yandan ülke hükümetlerinin özellikle bu tip çalışanların sağlık, sigorta gibi haklarını düzenlememesi, kurulan örgütleri üyelerine yardım konusunda oldukça sınırlamakta ve onları başka çareler üretmeye zorlamaktadır. Evde çalışanların ayrımcılığa uğradığı ülkelerden ikisi olan Honduras ve Venezüella'da, giyim ve tütün endüstrisi dışında, evde çalışanlar sosyal güvenlik kapsamı dışında bırakılmışlardır (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.43). Aynı akıbeti yaşayan Hindistan'daki kadınların örgütü olan SEWA, ev işçilerinin pek çok sosyal yardımdan yararlandırılmaması sonucunda kendi sosyal güvenlik programını oluşturmaya çabalamıştır. Bunlar arasında; analık ve gebelik sağlık hizmeti, beslenme, bebek bakımı, yiyecek yardımı, doğum sonrası nakit para yardımı gibi hizmetleri bulunmaktadır (Selçuk, 2002: s.123–124).

Ev eksenli örgütlenmenin yasal olarak kabul edildiği Kanada'da bile çalışanlar diğer çalışanlarla eşit haklara kavuşmuş olmalarına rağmen iş yasalarının sıkı uygulanmamasından dolayı hakları konusunda engellerle karşılaşmaktadırlar. Günümüzde birçok işveren, ev eksenli çalışanlara bağımsız çalışan gözüyle baktığı için bu çalışanlara tatil ücreti, fazla mesai ücreti ödememekte, işsizlik sigortası ve sağlık yardımlarından yararlandırmamaktadır (Poon, 2005: s.20).

ILO da yayınladığı araştırmalarda hükümetlerin kayıtdışı ekonomide çalışanların örgütlenme hak ve özgürlüklerinin önünde engeller oluşturduğunu bildirmektedir. Çok sayıda ülkede kayıtdışı çalışanların örgütlenme hakkı inkar edilmektedir. Yasalar ve idari kararlar kayıtdışı ekonomide aktif olanları işveren veya çalışan olarak tanımamaktadır. Sendikal örgütlenmeyi erteleyecek ve engel olacak çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Sendika kurabilmek veya yetki alabilmek için oldukça büyük sayılarda üye kaydetme zorunlulukları engelleyici düzenleme biçimlerine en açık örnektir (Kapar, 2007: s.96). ILO, tüm bu engelleri ortadan kaldırabilmek adına çeşitli çalışan gruplar için sözleşmeler ve tavsiye kararları yayınlamakta ve tüm ülkelerin bu standartlara uygun davranması için çalışmalar yürütmektedir. Fakat birinci bölümde de değinildiği gibi ILO'nun ev eksenli çalışanlar için 1996 yılında kabul ettiği 177 sayılı sözleşmenin yayınlanmasının üzerinden 17 yıl geçmesine rağmen ev eksenli çalışanları koruyan bu sözleşmeyi şimdiye dek sadece 10 ülkenin kabul etmiş olması da hakların tamamıyla garanti altına alınmasına engel teşkil etmektedir. Çünkü bu sözleşmenin içeriğinde yer alan ev eksenli çalışanların kendi örgütlerini kurma, kurulan örgütlere ve faaliyetlerine katılma, sosyal güvenlik, asgari ücret gibi konular ülke hükümetlerinin ve işverenlerin gözünü korkutmakta ve sözleşmeyi onaylamama yaklaşımını benimsemektedirler. Bu sebeple başta ILO ve HomeNet olmak üzere pek çok kuruluş halen sözleşmenin tüm Dünya genelinde hukuksal açıdan kabul edilmesi için çalışmalar ve kampanyalar yürütmektedir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse ev eksenli örgütlenmeler yasal kazanımların sağlanmasında önemli bir oynamaktadır. Ev eksenli çalışanların birçok ülkede yasal haklarını uzun süren örgütlü mücadeleler sonucunda elde etmeleri bunun en güzel göstergesidir. Ancak yapılan hukuki düzenlemeler etkili bir şekilde uygulanmadıkça

ev eksenli örgütler başarılı çalışmalar yapsa bile etkinlikleri sınırlı olmaktadır. Çünkü etkin bir şekilde uygulanmayan yasalar karşısında ne kurulan örgütler etkili bir şekilde çalışabilir ne de bu örgütler üyelerine karşı sorumluluklarını yerine getirebilir. O yüzden hukuki süreçlerin aşılması önemli olmakla birlikte bunun yanında çıkarılan yasaların düzgün bir şekilde uygulanması da örgütlenmenin önündeki engellerin aşılmasında önemli bir unsur olarak yerini almaktadır.

3.1.3. Hükümetlerin ve İşverenlerin Tutumu

Küreselleşme süreci ve beraberinde getirdiği rekabet olgusu 1980 ve sonraki süreçte işletmeleri kıyasıya bir mücadelenin içine sokmuş ve rekabet yarışında öne geçmenin formülleri tartışılır olmuştur. Bu süreçte işletmeler üretimlerini parçalayarak küçük işyerlerine ya da fason firmalara yaptırma yolunu seçmiş ve bu sayede maliyetlerden büyük tasarruf sağlandığı görülmüştür.

Kuralsızlaştırma ve esnekleştirme mesleki nitelik ve iş güvencesini de erozyona uğratmıştır. Pahalı hale gelen geleneksel erkek işgücünün değişime direnmesi, sermayenin giderek ucuz, vasıfsız, kolay değiştirilebilir olarak görülen kadın işgücüne yönelmesine yol açmıştır (Ulutaş, 2009: s.30). Bu yaklaşımlar ışığında enformel alanı işverene ucuz emek sağlayan ikincil bir işgücü piyasası, ev eksenli çalışmayı da bu ikincil pazarın içinde kadın emeğinin kullanıldığı bir yatay ayrım pazarı olarak düşünmek yanlış olmayacaktır (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.102). Dolayısıyla vergi, sigorta, asgari ücret gibi muafiyetlerden kurtulan ve büyük kar marjları elde eden işletme sahipleri kadınların yoğun olarak bulunduğu alanlarda yapılacak yasal düzenlemelere de karşı çıkmaktadır. Bahsettiğimiz işletmeler pek çok ülkede faaliyet gösteren güçlü şirketler olduklarından (çok uluslu şirketler) gerektiğinde ülkelerdeki yasal süreçlere de müdahale edebilmekte ve hükümetler üzerinde baskı oluşturarak ilgili yasaların çıkartılmalarını engelleyebilmektedirler (Özyakışır, 2007: s.77).

Hükümetlerin birçoğu da tutum olarak çalışma hayatının düzenlemesine karşı çıkmakta ya da yasaların çıkarılması konusunda yavaş ve isteksiz davranmaktadır. ILO bu konuda hükümetlerin enformel ekonomide çalışanların örgütlenme hak ve

özgürlüklerinin önünde engeller oluşturduğunu bildirmektedir. Çok sayıda ülkede çalışanların örgütlenme hakkı inkâr edilmektedir (Kapar, 2007: s.96). Kamuoyundaki baskılara, yapılan eylemlere, ulusal çapta düzenlenen toplantılara rağmen ev eksenli çalışanların durumu da hükümetlerin göz ardı ettiği, uzun süre gündeme almadığı konulardan biri olmuştur. Birçok ülkede ev eksenli çalışanların uzun yıllar süren mücadeleler ve bürokratik engelleri aşarak haklarını elde ettikleri gerçeği dikkate alınırsa hükümetlerin bu konudaki bakış açısı da daha net anlaşılmış olur. Örneğin Hindistan'daki bidi işçileri dokuz yıllık grevlerle, protesto eylemleriyle geçen bir sürenin sonunda, asgari ücret mücadelesini kazanmış ve bidi işçilerini koruyan *Bidi ve Sigara Çalışanları Yasası* çıkarılmıştır. Bu süreçte asgari ücretin belirlenmesine karşı çıkan fabrika sahipleri, hükümeti üretimlerini başka yerlere kaydırmakla tehdit ederek Çalışma Bakanlığı'nın asgari ücreti askıya almasını sağlamıştır. SEWA ise bu süreçte milletvekillerinin kararını etkilemek için çalışmaya devam etmiş, basın-yayın organları aracılığıyla sorunu kamuoyuna duyurmuş ve böylece asgari ücretin tekrar işlemesini sağlamıştır (Selçuk, 2002: s.139).

3.2. Örgütlenme Sorunları

Kurulan örgütler sadece dış kaynaklı engellerle karşılaşmamakta, örgüt içinde de pek çok sorun vuku bulmaktadır. Kadınların karşılaştıkları bu sorunlar diğer kadın örgütlerinin yaşadıkları sorunlarla hemen hemen aynıdır. Kadın olmanın getirdiği sıkıntılar, düşük eğitim ve düşük sendikal eğilim, çocuk bakımı gibi konular kadınların örgütlenme sürecinde karşılaştıkları en belirgin, en yaygın sıkıntılardır. Ancak bu sorunların yanında ev eksenli örgütlerin daha temel ve daha özel sorunları da vardır.

Görünen en temel sorun ev eksenli kadınlara ulaşmadaki zorluklardır. Bilindiği gibi yapılan işin ev merkezli olması ve aracılarla çalışılması kadınların dış dünyayla bağlantılarının zayıf olmasına yol açmaktadır. Öte yandan ev eksenli olarak yapılan işlerin çeşitliliği onların belirli bir kategoride toplanıp sayılarının tespitini zorlaştırmakta; bu durum da ev eksenli çalışanlara ulaşmayı ve onlarla iletişim kurmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi çoğu kadının çalışıyor olduğunun bile farkında olmayışı, ya da sendika gibi organizasyonlara üye

olmaktan çeşitli nedenlerle kaçınılması onlara ulaşmayı daha da imkansız hale getirmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre Hindistan'ın Gujarat Eyaletinde sendikaların varlığından haberdar olan kadınların oranının yalnızca % 16 olduğu görülmüştür (Aktaran: Urhan, 2009: s.90). Bütün bu belirttiğimiz nedenlerle kurulan sendikalar, kooperatifler, dernekler vs. üye kaydetmede ve bu çalışanlara ulaşmada büyük güçlükler yaşamaktadır. Sorunun aşılması noktasında örgütler broşür yayınlamak, kapı kapı dolaşmak, online iletişim ağlarıyla bildiriler yayınlamak gibi pek çok yönteme başvurmaktadır.

İngiltere'de kurulu olan Batı Yorkshire Ev Eksenli Çalışanlar Birliği (WYHU) yüz yüze görüşmenin güven kazanmada daha etkili olacağını düşünerek bu kadınlarla birebir görüşmeler yapmaya önem vermiştir. Yaptıkları ev ziyaretleri ve telefon görüşmeleri ile iletişime geçerek ev eksenli çalışan kadınlarla bir güven ilişkisi kurmayı başarmıştır. Böylece aynı mahallede birçok ev eksenli çalışana ulaşılmış ve onları bir araya gelme konusunda cesaretlendirmiştir (Jhabvala and Tate, 1996).

Kanada'da ise HWA, örgütlenmenin önündeki en büyük problemin ev eksenli örgütlerin ev eksenli çalışanlara ulaşmada güçlük yaşamasından kaynaklandığını tespit etmiştir. Bu yüzden HWA, evde çalışanlara ulaşmak için onların güçlenmesini sağlama stratejisi uygulamıştır. Başka deyişle önce temas kurulan evde çalışan kadınların tek tek sorunları halledilmeye çalışılmış, böylelikle kadınların sendikal örgütlenmeye güven oluşturması, bir yandan da sendikal yapının kadınların sorunlarına cevap bulabilir hale gelmesi ve bunun diğer evde çalışan kadınlara ulaşmanın zeminini oluşturması hedeflenmiştir (Hattatoğlu, 2000(a): ss.68–69). Öte yandan kadınların ev eksenli çalışanlara yönelik çalışmalara katılmak istemesi halinde de zaman zaman aile içindeki erkeklerin şiddetine ve engellemelerine maruz kalması karşılaşılan diğer bir sorundur (Selçuk, 2002: s.158).

Diğer yandan özellikle kırsal bölgelerde çalışan kadınlara ulaşmak da oldukça güçtür. Pakistan'dan örnek verecek olursak; Site ve Kuzey Nazimbad şehirleri halen ciddi etnik ve kültürel kısıtlamalarla karşı karşıya olduğundan oradaki kadınlara hakları konusunda savaşmaları için yardım edecek herhangi bir yerel örgüt yoktur.

Dolayısıyla o yöredeki kadınlar şehirdeki kadınlar kadar hakları konusunda bilinçlendirilememekte ve sağlanan yardımlardan onlar kadar faydalanamamaktadır (HomeNet Pakistan, 2011: s.19). Hindistan'da da benzer şekilde şehirde çalışanlara oranla kırsal kesimdeki çalışanları örgütlemenin daha zor olduğu görülmüştür. Bu yüzden SEWA kurulduğu ilk zamanlarda daha çok şehirdeki kadınları örgütlemekteyken sonraları kırsal kesimdeki çalışanlara ulaşamadıklarını fark edip örgütlenme stratejilerini kırsal kesimdeki çalışanlara kaydırmıştır (Crowell, 2003: s.9). SEWA'nın kırsal kesimdeki çalışanlara yönelik gerçekleştirdiği en önemli uygulama ise SEWA bankasının kurulmasıdır. Böylece kırsal kesimde yaşayan ve maddi sıkıntı çeken pek aileye SEWA bankası aracılığıyla yardım etmiş ve ev eksenli çalışan kadınların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır (Crowell, 2003: s.99).

Enformel ekonomideki çalışanlar arasında örgütlenme ve toplu hareket etme deneyiminin bulunmaması da örgütlenmeyi güçleştiren bir başka nedendir (Kapar, 2007: s.92). Özellikle yönetim, eğitim, finansal işler, yasal süreçlerle ilgilenecek yeterli sayıda sendikal süreçleri bilen ve bu konularda deneyimli profesyonel kişilerin bulunmaması örgütlerin bu alanlarda problemler yaşamasına neden olmaktadır. Yine üye sayısını arttırmaya yönelik planlar ve stratejilerin oluşturulmasında da benzer problemler yaşanmaktadır (İşat, 2009: ss.93–94).

Ekonomik sürdürülebilirlik de kadın örgütlenmeleri için can alıcı konulardan biridir. Bu örgütlerin yaptıkları çalışmaları sürdürmek ve örgütlerini ayakta tutabilmek için ekonomik koşullarının yeterli olması gerekmektedir (İşat, 2009: s.67). Ancak, bilindiği gibi ev eksenli çalışan kadınların birçoğu maddi açıdan güçsüz, yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve sendikaların düzenli üyelik aidatını ödemeye gücü yetmeyeceği için pek çok enformel sektör çalışanı sendikaya üye olmamaktadır (ILO, 1999). Aidatlarla ayakta duran pek çok ev eksenli kadın örgütü de bu durumdan nasibini almakta ve üye kaydetmede zorluk yaşamaktadırlar. Üyelerinden yeterli aidatı toplayamayan örgütler finansal durumlarını düzeltebilmek için dış yardımlara yönelmektedir. Fakat hükümetler ve uluslar arası yardım yapan kuruluşlar da daha çok yasal statüye sahip sendikalara ve organizasyonlara maddi destek sağlamayı tercih etmektedir (Mitter, 1994: s.7). Bu durumu aşmak için bazı sendikalar ve örgütler üyelik aidatlarının düşük tutulması ya da belli bir süre

ödenmemesi gibi çözümler üreterek sorunu aşmaya çalışmışlardır. Örneğin SEWA, üyelik aidatı olarak her yıl 5 Rupi gibi gayet makul ve göstermelik sayılabilecek bir ücreti esas almaktadır (Selçuk, 2002: s.119).

Maddi sıkıntıların yanı sıra örgütlerde çalışacak insan gücü azlığı da ev eksenli kadın örgütlenmelerinin en büyük sorunlarından birisidir. İş yükünün fazlalığı, ancak bununla kıyaslandığında insan kaynağının sınırlılığı, örgütlenmelerin aktif çalışmasının önünde büyük bir sorun olarak durmaktadır. Yapılması gerektiği düşünülen birçok iş, insan kaynağı sıkıntısı nedeniyle tam anlamıyla yapılamamaktadır (İşat, 2009: ss.92–93).

Bir diğer önemli sorun ise ev eksenli kadınların çoğunluğunun göçmen olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle Avustralya, Kanada, Amerika gibi göçmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı ülkelerde ev eksenli işlerin çoğunluğunu farklı ülkelerden gelen göçmen kadınların yaptıkları bilinmektedir. Dolayısıyla sendikaların farklı dillerden, farklı kültürlerden, farklı ırklardan gelen bu göçmen gruplara ulaşması oldukça zor olmaktadır. Bu sorunu aşabilmek için sendikaların bazıları göçmen gruplara özel yayınlar yapmakta, onları bilgilendirme, bilinçlendirme amacıyla kendi dillerinde broşürler hazırlamaktadır. Örnek olarak Avustralya'daki TCFUA (Tekstil, Giyim ve Ayakkabı İşçileri Sendikası) sendikası evde çalışanlara ulaşabilmek için 14 farklı dilde broşürler hazırlamış, ayrıca evde çalışanlara bilgi vermek üzere kurduğu acil telefon hattının da çok dilli olmasına özen göstermiştir. Bir yıl süren çalışmalar neticesinde 6.000 ev işçisi, sendikayla iletişime geçmiştir (Hattatoğlu, 2000: s.51). Yine Kanada'daki HWA sendikası çoğunluğu Çinli göçmenlerin oluşturduğu ev eksenli kadınlar için Çince bültenler hazırlamaktadır (Poon, 2005: s.23).

Yukarıda bahsettiğimiz sorunların ve örgütlenmenin önündeki engellerin aşılabilmesi için konferanslarla, bildirilerle ev eksenli çalışmayı olabildiğince tanıtmak ve kadınlara yönelik eğitim programlarıyla onların bilinç düzeyini yükseltmek büyük önem taşımaktadır. Hükümetlerin ev eksenli çalışmayı görmezden gelmesini engellemek ve ilgili koruyucu yasaları çıkartabilmek için gerekirse eylemli mücadelelerle bu süreç desteklenmelidir. Özellikle ev eksenli çalışanların yoğun

oldukları gecekondu mahalleleri ve göçmenlerin yaşadıkları bölgelerde hükümetin görevlendirdiği müfettişler tarafından gerekli denetimlerin yapılması son derece önem taşımaktadır. Hükümetler tarafından bu süreç desteklenirse ev eksenli çalışanların ortaya çıkartılıp kayıtlı sektör içine çekilmesi de kolaylaşacaktır. Ev eksenli kadın örgütlerinin de mevcut işçi sendikaları ve sivil toplum kuruluşlarıyla daha çok iletişime geçerek kendilerini tanıtmaya yönelik faaliyete geçmeleri önemlidir. Özellikle sendikaların deneyimlerinden yararlanmak ev eksenli örgütlere deneyim ve bilgi kazandıracağından sendikaların kayıtdışı çalışanlara yönelik tutumlarını değiştirmeleri, onlarla bilgi ve deneyimlerini paylaşmaları, eğitim süreçlerinde bu dezavantajlı gruplara yardımcı olmaları hem sendikaların hem de ev eksenli örgütlerin yararına olacaktır. Son olarak belirtmek gerekir ki enformel ekonomide oluşan bütün örgütler son derece kırılgandır ve yapısal sınırlılıkları bulunmaktadır. Etkileri yeterli olmadığı gibi, kurumlar, işletmeler ve kamu yönetimi üzerinde ve onlarla kurdukları ilişkilerde yeterli güce sahip olmadıkları görülmektedir. Bu yüzden sadece ev eksenli çalışanların değil kayıtdışı tüm sektörlerin bir araya gelip ortak mücadele güçlerini ortaya koyması, birbirlerine her alanda destek sağlamaları zorlukların aşılabilmesi ve kazanımların arttırılması için önemli bir itici güç olacaktır (Kapar, 2007: ss.102–103).

4. DİĞER ÖRGÜTLENMELERLE İLİŞKİLERİ

Küreselleşmenin ve teknolojik imkanların olabildiğince arttığı ve buna bağlı olarak sınırların kalktığı günümüzde ulusal ve uluslar arası örgütlenmelerin, organizasyonların arasındaki bağların da giderek arttığını görmekteyiz. Örgütlerin arasındaki bu bağlılık hem onların seslerinin daha gür çıkmasını sağlamakta hem de uluslararası arenada daha büyük başarılar elde etmelerine önemli katkılar sağlamaktadır.

Ev eksenli kadın örgütlenmeleri ev eksenli çalışma temelinde birbirlerine destek olabildikleri gibi diğer kadın örgütlenmeleriyle ya da başka kuruluşlarla da yakın ilişkiler yürütmekte ve onların desteğinden yararlanmaktadır. SEWA'nın bugün bu kadar başarılı olmasında ve ayakta kalmasında diğer örgütlerle olan dayanışması önemlidir. SEWA, ICEM (Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel

İşçi Sendikaları), ITGLWF (Uluslararası Tekstil, Giyim ve Deri İşçileri Federasyonu) ve IUF (Uluslar arası Gıda Çalışanları Sendikası) olmak üzere üç uluslararası federasyonun desteğini almaktadır. ICFTU (şimdiki adıyla ITUC: Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu)'un ITGLWF sekreterliği, SEWA'ya destek veren ilk uluslar arası sendikal federasyondur. Sağlanan maddi yardım; taşıt almak, çalışma barakası inşa etmek gibi pek çok işte kullanılmıştır. Kırsal alanda ulaşımı kolaylaştırmak için kamyon alınma aşamasında USAID (Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı) ve FORD Vakfı'ndan da önemli yardımlar alınmıştır. Dünya Kadın Bankacılığı (WWB) da SEWA Kooperatif Bankası'na döner sermaye desteği sunmuştur (Selçuk, 2002: s.122). SEWA'ya bu saydıklarımız dışında da pek çok örgüt destek olmaktadır.

Filipinler'deki ev eksenli kadınları örgütleyen PATAMABA ise, Ford Vakfı ve Tayland merkezli Emeği ve İstihdamı Destekleme Vakfı (FLEP) ile işbirliğine giderek 2002 yılı ortalarından 2005 yılına kadar bir araştırma çalışması üstlenmiştir. Bu çalışma sayesinde Filipinler'de ev eksenli ve diğer kayıtdışı sektörlerde çalışanlar sosyal koruma açısından incelenmiş ve araştırma sonuçlarına bağlı olarak bu çalışma türleriyle ilgili önemli projeler yürütülmüş, önemli adımlar atılmıştır (HomeNet Asia, http://www.homenetseasia.org/philippines/phil_research1.html, 31.03.2011).

Aynı şekilde Avustralya'daki TCFUA (Avustralya, Tekstil, Giyim ve Ayakkabı İşçileri Sendikası)'nın 1995 yılında ev eksenli çalışanların çalışma koşullarını ve durumunu gözler önüne sermek için başlattığı kampanyaya birçok yerel sendika ve örgüt destek vermiştir. Kampanyaya destek verenler arasında; Asyalı Kadınlar Çalışan Derneği olmak üzere çeşitli kadın örgütleri, adalet komiteleri, yardım örgütleri, öğrenci birlikleri ile dini örgütler bulunmaktadır. Kampanya sürecinde sağlanan bu desteklerle sendika, evde çalışanların kendi liderlerini yetiştirmek üzere eğitimlere başlamış, ayrıca Avustralya'da ev eksenli çalışanların yaşadıkları mahallelerde İngilizce eğitim veren kurslar açılmıştır. Bunun yanında sendika, bu güç birliği içerisinde 1997 yılında işçileri sömüren markaları teşhir eden ''Adil Giyim Kampanyası''nı başlatarak büyük ses getirmiştir. Bu kampanya sayesinde ev eksenli çalışanlar asgari ücret başta olmak üzere birçok konuda haklar elde etmiştir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.45).

Şili'de deniz yosunu toplayan ev eksenli çalışanlar, 2003 yılında kurulan ve Ana Clara adlı organizasyonun devamı niteliğinde faaliyet gösteren bir kadın kuruluşu olan CECAM (Centro de Capacitacion para la Mujer Trabajadora) tarafından desteklenmektedir. CECAM, yaşam koşullarının düzeltilmesi ve deniz yosununu düşük ücretlerden satın alan aracıların ortadan kaldırılması için ev eksenli çalışanlara eğitim ve kendi örgütlerini kurma konularında destek vermektedir. Bu sayede Şili'deki çalışanlar aracılarla artık başa çıkabilmektedir ve gelirleri de eskisine oranla iki kat artmış durumdadır. CECAM'ın desteği sayesinde giysi ve ayakkabı sektöründe kurulan yerel örgütler, bölgesel örgütler ve formel sendikalarla da işbirliği yapmaktadır (Delaney, 2004: s.42).

Sadece ev eksenli değil kadınları örgütleyen birçok kuruluş son yıllarda internet üzerinden ağlarla birbirleriyle iletişim kurmaktadır. Özellikle e-gruplar aracılığıyla birçok bilgi kadın örgütlenmeleri arasında hızlı bir şekilde paylaşılabilmektedir (İşat, 2009: s.53). Mesela evde çalışanları koruyan 177 sayılı sözleşme SEWA ve internet üzerinden örgütlenen HomeNet'in yoğun çabaları sonucu 1996 yılında ILO tarafından kabul etmiştir. Yine internet üzerinden yayınlar yapan UNIFEM (United Nations Development Fund For Women), WİEGO (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing) gibi enformel sektördeki kadınları destekleyen kuruluşlar da çalışmalarıyla kadınların mücadelelerine önemli katkılarda bulunmaktadır.

1997 yılında UNIFEM, HomeNet ve diğer birçok kuruluşun da desteği ile kayıtdışı ekonomide kadınlarla ilgili daha iyi istatistikler tutmak, araştırmalar yapıp programlar hazırlanmasına destek vermek amacıyla kurulan küresel araştırma politika ağı WİEGO, bugüne değin yaptığı çalışmalar, tutuğu istatistiklerle ILO ve Birleşmiş Milletler dahil pek çok kuruluşla işbirliği içinde çalışmaktadır (Chen, 2001: ss.80–81).

SEWA, HomeNet, WİEGO dahil bu alanda çalışmalar yapan akademisyenler, aktivistler ILO ile birlikte çalışarak ILO'nın kayıtdışı sektör ile yaptığı tanımları, belirlediği standartları geliştirmesi ve bunların uygulanabilir olması için çaba göstermektedir (UNIFEM, 2007: s.17). Bunun dışında yeri geldiğinde ILO, UNIFEM

ve diğer kadın örgütleri hem hükümetlere hem de sivil toplum kuruluşlarına karşı kayıtdışı ekonomide çalışan insanların haklarını savunmakta ve onları korumaktadır. Öte yandan WİEGO ve UNIFEM'in ortaklaşa düzenlediği ve aralarında ev eksenli işçi örgütlerinin, hükümet temsilcilerinin ve çeşitli Güney Asya ülkelerinden gelen beş temsilcinin de bulunduğu Güney Asya Bölgesel Konferansında ev eksenli çalışanların haklarını düzenlemek için 2000 yılında ''Katmandu Bildirgesi'' oluşturulmuştur. Tavsiye niteliğinde olan bu bildirgeyle Güney Asya'daki bütün ev eksenli çalışanlar ve örgütleri için ulusal politika ve eylem planının oluşturulması önerilmiştir. Deklarasyonda ayrıca bölgesel düzeyde ev eksenli çalışanların sorunlarının giderilmesi ve onların küreselleşmenin getirdiği riskler ve fırsatlar konusunda önlem alınması gerektiği tavsiye edilmiştir (http://wiego.org/informal-economy/occupational-groups/home-based-workers, 25.09.2011). Sonuç olarak UNIFEM ve WİEGO'nun bu girişimi Güney Asya'daki ülkelerin hükümetleri üzerinde etkili olmuş, onları ev eksenli çalışanların ücret, sosyal güvence, iş sağlığı ve güvenliği gibi konularda önlemler almaya zorlamıştır.

Uluslararası kadın örgütleri, ev eksenli çalışanlar ile gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde ortaklaşa konferanslar düzenlemektedir. Örnek vermek gerekirse, UNIFEM-SEWA ortaklığında 2007 yılında Güney Asya'daki işçileri kapsayan Kadın, İş ve Yoksulluk konulu bir konferans düzenlenmiş, bu konferansta 177 sayılı ILO sözleşmesinin tanınmasının yanı sıra sendikal haklar ve sosyal güvence gibi konular tartışılmıştır. Konferansa 200 ev eksenli çalışanın yanı sıra hükümet temsilcileri, HomeNet South Asia, ILO, WİEGO ve ETİ (Etik Ticaret Girişimleri)'den temsilciler de katılmıştır (UNIFEM, 2007: s.1).

Sonuç olarak diyebiliriz ki örgütler arasındaki dayanışma ve birlikte hareket etme duygusunun gelişmesi ev eksenli çalışanları yasal mücadelelerinde cesaretlendirmekte ve onlara güç vermektedir. Ev eksenli çalışanların durumunun kamuoyunda sıkça yer alması, diğer kuruluşların da dikkatini çekmekte ve bu sayede gerekli olan maddi manevi destek artmaktadır. Verilen desteklerle her geçen gün biraz daha güçlenen kadın örgütlerinin önemli bir baskı grubu olarak yavaş yavaş hükümetlerin de dikkatini çekmesi ve kayıtdışı, kadın, örgütlenme sorunlarının daha çok tartışılan konular arasında yer alması bu sayede kolaylaşmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

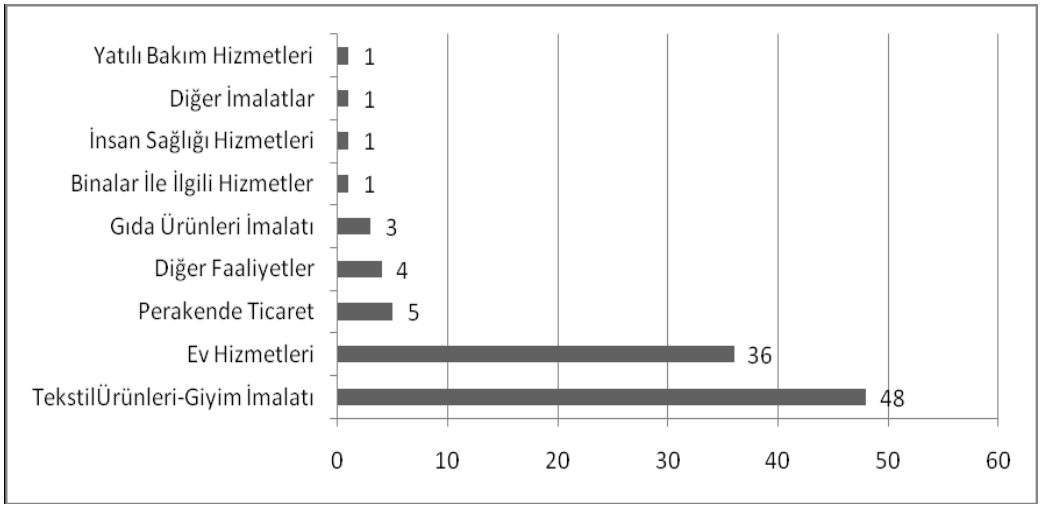
TÜRKİYE'DE EV EKSENLİ ÖRGÜTLENME DENEYİMLERİ

1. TÜRKİYE'DE EV EKSENLİ ÇALIŞMANIN GELİŞİMİ

Ev eksenli çalışmanın Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde bu sistemin ekonomide yaşanan dönüşüme paralel olarak 1980'lerden itibaren özellikle metropol kentlerde giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Türkiye ekonomisinin uzun yıllar izlediği "ithal ikameci" modelin terk edilerek 1980'lerin başından itibaren "ihracata dayalı büyüme" modelinin uygulanmasıyla birlikte Türkiye ekonomisi, uluslararası ekonomiye ve rekabete eklemlenme çabalarına girmiştir. Türkiye ekonomisinin uluslararası rekabete eklemlenme sürecinde en etkili olduğu sektörlerin başında ise o dönem ihracatında da büyük paya sahip olan ve emek-yoğun olarak üretim yapılan konfeksiyon ve dokuma sektörü gelmektedir (Metin, 2011: s.112).

Türkiye'de tekstil ve konfeksiyon sektörü, tarımdan sonra kadın emeğinin en yoğun şekilde istihdam edildiği bir ekonomik faaliyet alanıdır. Tekstil sektöründe faaliyette bulunan özellikle küçük ve orta boy firmaların, büyük bir bölümü faaliyetlerini enformel şekilde yürütmektedir. Böylece bu firmalar birtakım yasal yükümlülüklerden (ruhsat, vergi, sigorta vs.) kaçınarak varlıklarını devam ettirmektedirler (Suğur, 2005: s.50). Konfeksiyon sanayinde bağımsız olarak üretimin her aşamasını kendisi gerçekleştiren çok az sayıda firma olduğundan genellikle faklı nitelik ve uzmanlaşma alanlarındaki firmalarla fason iş ilişkileri gerçekleştirilmektedir. Bu üretim ağları maliyetlerin düşürülmesi ve değişen talebe göre esnek bir üretim yapabilmenin koşullarını oluşturmaktadır (Eraydın ve Türkün, 2002: s.20). Bu şekilde üretimini düşürmek isteyen tekstil ve konfeksiyon sanayinde eve iş verme sistemi giderek yaygınlaşmaktadır.

Tablo 5: Evde Çalışan Kadınların Çalıştıkları Sektörlere Göre Dağılımı % (2009)

Kaynak: Karadeniz, Oğuz (2011). ''Türkiye'de Atipik Çalışanlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik''. Çalışma ve Toplum, 2011/2, s.106.

TÜİK'in yapmış olduğu Hane Halkı İşgücü Anketi 2009 verilerine göre Türkiye'de 344.549 kişi evde çalışmaktadır. Bunların % 92'sini kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınların çalıştıkları sektörlere baktığımızda, kadınların yaklaşık % 50'sinin tekstil ürünleri ve giyim imalatı alanında çalıştığını görmekteyiz. Bu oranın büyük bir bölümünü ise eve iş verme sistemi içerisinde çalıştırılan kadınlar oluşturmaktadır (Karadeniz, 2011: s.106).

Görüldüğü gibi konfeksiyon ve tekstil sektörü ev eksenli çalışmanın yaygınlaşmasının önemli sebeplerinden biridir ancak tek nedeni değildir. Türkiye'de 1990'larda ve 2000'li yılların başlarında yaşanan ekonomik krizler de ev eksenli çalışmanın önünü açan faktörlerden biridir. Özellikle bu dönemde yaşanan krizlere bağlı olarak artan işsizlik, yoksulluğun giderek yaygınlaşması, sınırlı formel iş yaratma kapasitesi, açık iş sayısının yetersizliği gibi sebepler ev eksenli çalışmanın yaygınlaşmasını hızlandırmıştır (Işık, 2012).

Küreselleşme ve yaşanan krizlerin getirdiği olumsuz havadan etkilenmemek için konfeksiyon ve dokuma sektöründe faaliyet gösteren birçok firma bu süreçte ucuz işgücü kullanmaya başlamış ve bunun sayesinde varlıklarını sürdürerek uluslararası rekabette rakiplerine büyük avantaj sağlamıştır. Ucuz işgücüne ek olarak,

özellikle İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi büyük kentlerdeki konfeksiyon firmaları, işyeri ve işgücü maliyetlerini kısmak amacıyla üretimlerini küçük yerel atölyelere ve eve iş verme sistemine kaydırmışlardır (Metin, 2011: s.112). Bu sayede giderek büyüyen bu firmalar için ev eksenli çalışma önemli bir hale gelmiştir. Öte yandan kentsel alanda erkekler için mevcut işlerin giderek azalması neticesinde, ev eksenli üretim kentin yoksul kesimlerinde yaşayan kadınlar için gelir kazanmanın tek yolu haline gelmeye başlamış ve bu işle para kazanan kadınların sayıları her geçen gün artmıştır (Atılgan, 2007: s.135)

Türkiye'de kadın istihdamının enformel sektörde bu kadar yoğunlaşmasının diğer bir nedeni olarak da yaşanan dönüşümlere bağlı olarak artan göç olgusunu gösterebiliriz. Özellikle uygulanan neo-liberal tarım politikaları, küçük üreticiliğin tasfiyesine ve tarımsal üretim alanları ile hayvan sayısının sürekli biçimde gerilemesine yol açmıştır. Bu dönüşüm sonucunda kendisini gösteren kente göç dalgası, önceden tarımsal istihdama katılan kadınların kentte istihdam olanaklarına kolayca erişememesi kadınların ev kadını olmak ya da kentte enformel işlerde çalışmak gibi iki seçeneğe mahkum olmasına neden olmaktadır (Ulutaş, 2009: s.28). Sonuç olarak kırsaldaki işlerini kaybedip kente göç eden aileler şehirde tutunabilmek için daha çok enformel sektör içinde çalışmakta ve bu süreçte kadınlar da eve iş verme sistemi dahil olarak ailelerinin kazançlarına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Fakat ev eksenli çalışanlar dışında da Türkiye, kadınlar için kayıtdışı çalışma oranlarının her zaman için yüksek olduğu bir ülkedir. Yapılan araştırmalar da kadınların kayıtdışı işlere itildiğini göstermektedir. TUİK'in 2012 yılı Aralık ayı verilerine göre ülkemizde işgücüne katılma oranı % 50 iken kadınların işgücüne katılım oranı ise % 29,6'tir. Yine 2012 Aralık ayı verilerine göre kayıtdışı çalıştırılanların oranı toplamda % 37,4 iken kayıtdışı çalıştırılan kadınların oranı ise % 51,7 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, 2012).

Öte yandan ev eksenli çalışmayla ilgili düzenli istatistikler tutulmadığı için bugün Türkiye'de ne kadar ev eksenli çalışan olduğu bilinmemektedir. Eldeki veriler ancak 1989–2001 yılları arasıyla sınırlıdır. 2001 yılından sonra ise, eski DİE bugünkü adıyla TÜİK, Hane halkı işgücü anketlerinden ilgili soru grubunu çıkarmıştır (Atasü-Topçuoğlu, 2010: s.89). Ancak çalışmanın ilk bölümünde de

bahsedildiği üzere ülkemizde TÜİK'in saptamış olduğu verilere göre ev eksenli çalışma ilişkisi içinde olanların % 96'sını kadınlar oluşturmakta olup, çalışan kadınların da % 4,6'sı ev eksenli çalışan statüsündedir.

Tablo 6: Ev Eksenli Çalışanların Sayıları (bin kişi) ve Ev Eksenli Çalışanların Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran (%)
1989	22	9.5	211	90.5	233	100
1990	12	7.2	152	92.8	164	100
1991	11	6.2	169	93.8	180	100
1992	29	9.5	272	90.5	301	100
1993	29	13.4	187	86.6	216	100
1994	45	15.8	238	84.2	283	100
1995	33	15.3	183	84.7	216	100
1996	38	21	145	79	183	100
1997	42	20	169	80	212	100
1998	36	18.7	157	81.3	193	100
1999	60	21.7	215	78.3	274	100
2000	52	21.1	192	78.9	244	100
2001	52	13.8	154	86.2	178	100

Kaynak: DİE (2001). Hanehalkı İşgücü Anketleri.

Burada belirtilmesi gereken husus, bu sayıların gerçek sayıları tam olarak yansıtmakta yetersiz kaldığıdır. Daha önce de belirtildiği gibi pek çok kadın ev eksenli çalışma yaptığının ya farkında değildir ya da korktuğu için kendisinin çalıştığını söylememektedir. Dolayısıyla bu veriler ancak kendini ev eksenli çalışan olarak belirten kişilerle görüşülerek elde edilmiş veriler oldukları için tam net sayılara ulaşmak mümkün olmamaktadır.

1.1. Türkiye'de Ev Eksenli Çalışmayla İlgili Mevzuatlardaki Durum

Ülkemizde yürürlükte olan 4857 sayılı İş Kanunumuzda ev eksenli çalışma ile ilgili olarak doğrudan bir düzenleme mevcut değildir. Dolayısıyla ev eksenli çalışanlar mevcut kanunun getirmiş olduğu haklardan, güvencelerden yararlanamamaktadırlar. Ev eksenli çalışanların iş kanunundan yararlanamamalarının en büyük nedeni ise yapılan çalışmanın işverenin doğrudan yönetimi ve denetimi

altında yapılmıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ev eksenli çalışanlar, iş akdinin diğer iş görme sözleşmelerinden(eser, vekâlet) ayrılmasında önemli bir unsur olan bağımlılık kavramını ihlal ediyor gibi görünmektedir. Fakat ev eksenli çalışanlar 4857 sayılı İş Kanununun 2. ve 8. maddelerinde yer alan ifadelerin kendilerinin İş Kanunu içinde değerlendirilmeleri için yeterli olduğunu savunmaktadırlar (Kaçan, 2011).

Söz konusu maddelerde *''Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi(m.2) ''* ve *''İş sözleşmesi bir tarafın bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmesidir.(m.8)''* denilerek işçi ve iş ilişkisi kavramları tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu iki tanımdan da anlaşılacağı gibi iş sözleşmesinin kurulabilmesi için *'bağımlı iş görme'* ve *'ücret'* unsurları dışında işverenin gösterdiği yerde çalışmış olma koşulu yer almamaktadır. Üstelik 2. maddenin devamında yer alan *''işyeri, işyerine bağlı yerler, eklentiler ve araçlar ile oluşturulan iş organizasyonu kapsamında bir bütündür''* ifadesiyle ev eksenli çalışanın işi gördüğü ev de *'bağlı yerler'* kapsamında işyeri tanımına girmektedir (Keskin, 2009). Böylelikle işçinin iş görme edimini işyeri dışında yerine getirmesi, işverenin gözetim ve denetiminden uzak olması bağımlılık unsurunu göz ardı eden bir durum yaratmamaktadır (Güzel, 1997: s.128). Öyleyse eve iş verme sistemi içerisinde çalışan kadın ile ona iş veren kişi arasındaki sözleşmeyi iş sözleşmesi çerçevesinde değerlendirmek ve eve iş verme sistemi içerisinde çalışan kadınları işçi sayarak iş ve sosyal güvenlik yasalarının koruması altına almak sosyal politika açısından yerinde bir strateji olacaktır (Karadeniz, 2011: s.109).

Nitekim Yargıtay 21. Hukuk Dairesi de 8 Haziran 2000 yılında almış olduğu bir kararla (Esas: 2000/ 4584, Karar: 2000/ 4611) işyerinin işlerini parça başı ücretle ve evinde çalışarak yapan kişinin iş sözleşmesiyle çalıştığının kabul edilmesi gerektiğini, yani işçi olduğunu kabul etmiştir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.57).

Esasen, 2011 yılında bu konuda ev eksenli çalışanları ilgilendiren olumlu bir düzenlemenin adımı atılmıştır. 6111 sayılı 'Torba Yasa' adı verilen kanunda, "evden

çalışma (Tasarı m.76.)" düzenlemesiyle, ilişki biçimi tanımlanmakta ve usul olarak dikkat edilecek hususlara yer verilmekteydi. Tasarıdaki bu düzenleme aynı şekilde korunsaydı ev eksenli çalışma, çıkarılacak olan Yeni İş Kanununda bir madde olarak kanundaki yerini alacak ve ev eksenli çalışmanın önündeki yasal engeller kalkmış olacaktı. Fakat bu madde meclisteki görüşmeler sonrasında torbadan çıkarılmıştır (Keskin, 2011).

Ev eksenli çalışma ile ilgili bir diğer düzenleme ise 1 Temmuz 2012'de yürürlüğe giren 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda yapılmıştır. Yeni kanunun 'evde hizmet sözleşmesi' başlığı altındaki 9 maddesinde evde çalışmadan bahsedilmektedir. Buna göre 461. maddede *''Evde hizmet sözleşmesi, işverenin verdiği işi, işçinin kendi evinde veya belirleyeceği başka bir yerde, bizzat veya aile bireyleriyle birlikte bir ücret karşılığında görmeyi üstlendiği sözleşmedir''* denilerek tezimizin konusunu oluşturan bağımlı ev eksenli çalışmayı da kapsamı içine alacak şekilde evde hizmet sözleşmesinin tanımı yapılmıştır. 462. ve devamı maddelerinde ise çalışma koşulları, işçinin ve işverenin borçları, malzeme ve iş araçları, ücret ve işin sona ermesi konuları düzenlenmiştir.

Görüleceği üzere 6098 sayılı Borçlar Kanunu tarafından yapılan tanımda genel olarak 177 sayılı Uluslararası Evde Çalışma sözleşmesinde yapılmış tanımdaki yaklaşım esas alınmıştır. 6098 sayılı Borçlar Kanununa göre de işverenin verdiği işi, işçi kendi evinde veya belirleyeceği başka bir yerde ücret karşılığında gerçekleştirecektir. Yani evde çalışan niteliğinin oluşabilmesi için üretilecek ürün veya hizmetin, işverenin işini gördürdüğü fabrika, atölye, büro gibi yerlerde değil, işçinin kendi evinde veya göstereceği başka bir yerde gerçekleştirmesi gerekmektedir. 6098 sayılı Borçlar Kanununa göre, 177 sayılı Uluslararası Evde Çalışma Sözleşmesinden farklı olarak evde çalışan, işin üretilmesini tek başına üstlenebileceği gibi aile bireyleriyle birlikte de üstlenebilecektir. Üstelik evde çalışana yardımcı olabilecek aile üyeleri sayısına sınır da getirilmemiştir (Keskin, 2012: s.17).

Yapılan tüm bu düzenlemelere karşın ev eksenli çalışma, kayıt dışılığa yatkınlığı nedeniyle tercih edildiğinden evden çalışmanın sadece tanımı ve çalışma

usulleri değil, özel olarak bu çalışma biçimini kayıt içine almayı kolaylaştıracak artı düzenlemelerin de yapılmasına ve ayrıca ev eksenli çalışmanın İş Kanununda da yerini almasına gereksinim bulunmaktadır (Keskin, 2011).

Ev eksenli çalışanların sigortalılıklarına bakılacak olursa; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun ‘‘Sigortalı Sayılanlar’’ başlıklı hükmüne göre “Hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar (m.4/a)’’ işçi niteliğinde bağımlı çalışanlardır denilerek ev eksenli çalışanların 4/a statüsünde sigortalı sayıldığını belirten görüşler mevcuttur (Keskin, 2012: s.19). Ancak, ülkemizde bir kişinin işçi sayılabilmesi ve söz konusu kapsamda sigortalı sayılabilmesi için işverenin emir ve talimatı altında işi gerçekleştirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla yukarıda da belirtildiği üzere 4857 sayılı İş Kanunumuza göre ev eksenli çalışanların iş görme edimini işyeri dışında yerine getirmesi dolayısıyla işverenin gözetim ve denetiminden uzak olmasının bağımlılık unsurunu ihlal edip etmediği konusunda hukuki açıdan bir görüş birliği yoktur. Bu yüzden ev eksenli çalışanların 4/a kapsamında sigortalı sayılması da pek mümkün gözükmemektedir. Centel (2001: s.154) ise eve iş verme sistemi içerisinde çalışan kadının, işveren olan kişiye hukuki açıdan bağlı olmasa bile ekonomik açıdan bağlı olacağının unutulmaması gerektiğini belirtmiştir. Öyleyse eve iş verme sistemi içerisinde çalışan kadın ile ona iş veren kişi arasındaki sözleşmeyi iş sözleşmesi çerçevesinde değerlendirmek ve eve iş verme sistemi içerisinde çalışan kadını işçi sayarak iş ve sosyal güvenlik yasalarının koruması altına almak sosyal politika açısından yerinde bir strateji olacaktır (Karadeniz, 2011: s.109).

Öte yandan 5510 sayılı yasaya 5763 sayılı ‘İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun’ ile eklenen geçici 16.maddesine göre evde çalışanlar, esnaf muafiyetinden yararlanıyorlarsa isteğe bağlı olarak sigortalı olabilmektedirler. İsteğe bağlı sigortalı kadınlar, yaşlılık, malullük, ölüm ve genel sağlık sigortası primi ödeyebilmektedir. Dolayısıyla ev eksenli çalışanlar, 2011 yılı içinde 18 günlük asgari ücret üzerinden prim ödeyerek sosyal güvenliklerini sağlama hakkına kavuşmuşlardır (Kaçan, 2011). Söz konusu düzenlemeden yararlanabilmek için evde çalışan kadının, evlerde kullanılan dikiş, nakış, mutfak robotu, ütü ve benzeri makine ve aletler hariç olmak üzere, muharrik kuvvet kullanmaması ve

dışarıdan işçi almaması şarttır (193 sayılı Gelir Vergisi Yasası m. 9/6). Yasa hükmüne göre, "*oturdukları evlerde imal ettikleri havlu, örtü, çarşaf, çorap, halı, kilim, dokuma mamulleri, kırpıntı deriden üretilen mamuller, örgü, dantel, her nevi nakış işleri ve turistik eşya, hasır, sepet, süpürge, paspas, fırça, yapma çiçek, pul, payet, boncuk işleme, tığ örgü işleri, ip ve urganları, tarhana, erişte, mantı gibi ürünleri işyeri açmaksızın satanlar"* esnaf muaflığından yararlanabilecektir (193 sayılı Gelir Vergisi Yasası m.9/6). Ancak bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi yasa tekstil sektöründe düğme dikme, ilik açma, apre yapma gibi tekstil atölye ya da fabrikalarında üretilen ürünlerin tamamlayıcısı işleri yapan eve iş verme sistemi içinde çalışan kadınlardan çok, bu işleri kendi adına yapan, ürünü baştan sona kendi evinde üreten ve bunları pazarlayanları kapsamaktadır. Dolayısıyla bir işverene bağımlı olarak ev eksenli çalışanların yasa tarafından korunduğunu söylemek mümkün değildir (Karadeniz, 2011: s.110).

Ev eksenli çalışanlar sendikal haklardan da faydalanamamaktadır. Çünkü sendikaya üye olabilmek için işçinin sigorta sicil numarasına ve çalıştığı işyerinin sicil numarasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda işçi, sigorta sicil numarasına sahip olsa bile işi herhangi bir işyerinde değil de evde ifa ettiği ve bir işyerine kayıtlı bulunmadığı için işyeri sicil numarası yoktur. Her ne kadar ''*Sendika ve Konfederasyonlarca Düzenlenecek Üye Kayıt Fişleri İle Defterlerinin Şekli ve İçeriği Hakkında Yönetmelik''*te 07.05.2011 tarihinde yapılan düzenlemede, söz konusu yönetmeliğin eki üyelik fişindeki işçinin ve işyerinin sigorta sicil numaralarına ait haneler yer almıyor olsa da işverenler ev eksenli çalıştırdıkları işçilerin kayıtlarını tutmadıkları için bu çalışanların sendikalara üye olmaları mümkün görünmemektedir (Keskin, 2012: s.22).

Öte yandan ülkemizde sadece işkolu düzeyinde sendika kurulmasına izin verilmektedir. Ev eksenli çalışan kadınlar ise her zaman tek bir biçim altında ve aynı sektörde çalışmamaktadır. Ev eksenli çalışan bir kadın bazen aynı iş günü içerisinde farklı işkoluna ait işleri gerçekleştirebilmektedir (Selçuk, 2002: s.151). Dolayısıyla ev eksenli çalışanların düzenli olarak bir işkolunda çalıştığını söylemek mümkün olmamaktadır. Bu yüzden ev eksenli çalışanlar gibi a-tipik iş ve işyerlerinde çalışan kadınların örgütlenmesi hem örgütlenme hem de toplu iş sözleşmesi bağlamında

daha esnek modelleri gerektirmektedir. Oysa ne önceki yasa ne de yeni yürürlüğe giren 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu esnek örgütlenme modellerine izin vermemektedir. İşkolu düzeyinde örgütlenmenin zorunlu olması ve işyeri, işletme, meslek esasına göre örgütlenmeye izin verilmemesi, ev eksenli çalışanların sendikal haklarını kullanmasını zorlaştırmaktadır (Urhan, 2012: s.43).

Belirttiğimiz bu düzenlemelere istinaden ev eksenli çalışma ile ilgili yapılan toplantılara katılan hükümet temsilcileri ev eksenli çalışanların işçi olduklarını kabul etmektedir; ancak bu sözlü ifade ev eksenli çalışanların yasalardan yararlanması için yeterli olmamaktadır. Ev eksenli çalışanların emeklerinin görülebilmesi ve hak ettikleri güvencelere kavuşabilmeleri için hükümet temsilcileri nezdindeki bu ifadelerin İş Kanunu kapsamında da yer alması gerekmektedir. Bu yüzden 'ev eksenli çalışma' tanımının yeni çıkacak olan iş yasasında yer almasını isteyen ev eksenli çalışan kadınlar Eylül 2011'de bir imza kampanyası başlatmış bulunmaktadırlar. Diyarbakır Ev Eksenli Çalışan Kadınlar ve Sosyal Haklar Derneği ve Türkiye Home Net Çözüm Ortakları İnsiyatifinin organize ettiği bu imza kampanyasında ev eksenli çalışanlar *''Biz, giderek büyüyen çalışanlarız ve sosyal bir tarafız. Kamu ve devlet politikalarında görünür olmak, taleplerimize cevap bulmak istiyoruz. Bu politikaların oluşturulmasında yer almak istiyoruz. Çalışan olmamıza bağlı iş ve sosyal güvenlik haklarımızı istiyoruz. Meclise gidecek olan yeni çalışma yasasında bu düzenlemelerin yapılmasını istiyoruz''* diyerek taleplerini kararlı bir biçimde ortaya koymuşlardır (BİA Haber Merkezi, 2011a). Ayrıca ev eksenli çalışanlar bu taleplerini Aralık ayında düzenlenen Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansında da dile getirmişlerdir. Öncelikli talebin Türkiye'nin henüz taraf olmadığı ILO'nun 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi'nin onaylanması olan konferansa 24 ayrı yerleşim yerinden ev eksenli çalışan kadınlar ve örgütlerinin yanı sıra hükümet temsilcileri, akademisyenler, ILO temsilcileri, Bulgaristan ve Romanya'daki ev eksenli örgütlerin temsilcileri başta olmak üzere pek çok kişi ve kurum katılmıştır. Geniş bir katılımla toplanan konferansta ev eksenli çalışma konusundaki gelişmeler, kamunun bu konudaki sorumlulukları, yapılan araştırmalarının sonuçları ve öneriler konuşulmuştur (BİA Haber Merkezi, 2011b).

2. TÜRKİYE'DE EV EKSENLİ ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTLENME DENEYİMLERİ

Türkiye'de ev eksenli çalışanlar daha önceleri örgütlenme adına birtakım çalışmalar yapmış olsalar da esas olarak faaliyetlerini 90'lı yıllarda yoğunlaştırmışlardır. 1999 yılında *Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu*'nun kurulmasıyla da örgütlenme yönünde resmi olarak ilk adımlarını atmışlardır. İletişimi elektronik posta aracılığıyla sağlayan grup, ev eksenli çalışanların görünürlüğünü arttırmayı ve ev eksenli çalışan kadınların öz-örgütlenmelerine katkı ve destek sunmayı hedeflemektedir. 177 sayılı ILO sözleşmesinin Türkiye tarafından kabul edilmesine yönelik çalışmalar yapmak da grubun önemli amaçları arasındadır. Bunun dışında ''Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu'', olabildiğince ev eksenli çalışma ile ilgili belgeleri Türkçe'ye çevirmeye çalışmakta ve çevirileri, çeşitli kadın gruplarına dağıtmaktadır. Yerel ev eksenli çalışan kadın gruplarının atölye çalışmalarının ve öz-örgütlenmelerinin devamlı hale gelmesi ve yayılması için de, yerel grupların kooperatifleşme, toplantı teknikleri, moderatörlük, not alma, rapor yazma gibi konularda bilgilendirilmesine çalışmaktadır (Selçuk, 2002: ss.152–153).

Ev eksenli çalışanlar, çalışma grubunun yanı sıra Türkiye'de esas olarak kooperatifler aracılığıyla örgütlenmektedir. Geçmiş yıllarda Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubunun aracılığıyla çeşitli zeminlerde bir araya gelen ev eksenli çalışan kadınlar, nasıl bir örgütlenmenin kendileri için daha faydalı olacağını tartışmış, "ev eksenli kadın kooperatifleri" altında örgütlenmenin dernek, vakıf gibi diğer örgütlenme biçimlerine göre daha avantajlı olacağı sonucuna varmışlardır. Vakıf olarak örgütlenmenin, kuruluş sürecinde mali kaynak gerektirmesi, kurucu üyelerin değiştirilememesi ve gelir getirici faaliyette bulunulamaması sebebiyle ev-eksenli çalışan kadınlar tarafından tercih edilmediği görülmektedir. Derneklerin de yine benzer şekilde gelir getirici faaliyette bulunamaması, ev eksenli çalışan kadınları başka tür örgütlenme biçimleri aramaya itmiştir. Kooperatifler bu süreçte üyeleri arasında dayanışmacı ilişkileri içermesi ve gelir getirici faaliyette bulunulabilmesi sebebiyle kadınlar tarafından yoğun olarak tercih edilen örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Metin, 2011: s.116).

Bu bağlamda ilk ev eksenli çalışan kadınlar kooperatifi 2002 yılında İstanbul-Avcılar'da *Sınırlı Sorumlu Avcılar Ev-eksenli Çalışan Kadınlar Küçük Sanat Kooperatifi* adıyla kurulmuştur. Bu kooperatif, çeşitli nedenlerle ilk örnektir. Çünkü bu kooperatifin kurulmasına kadar, ev eksenli çalışan kadınlar aracıyı ya da taşeronu aradan çıkaran ya da kendi ürettiklerini pazarlamaya yönelik kadın grupları halindeyken ilk kez bu kooperatif ile formel, yasal bir örgütlenmeye geçmiş ve tüzel kişilik kazanmışlardır. Bu kooperatif aynı zamanda Türkiye'de sadece ev-eksenli çalışan kadınların kurucu ve üye olabildiği ilk kooperatif olması sebebiyle de önemlidir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.53). Bu kooperatifle birlikte kadınlar hem işverenler ve aracılar karşısında ücret pazarlığında güçlü bir konum elde etmeyi hedeflemekteyken hem de kendi aralarındaki rekabeti azaltmayı ve engellemeyi hedeflemektedirler (Eraydın, Türkün, 2002: s.25).

Avcılar kooperatifinin bu amaçlar doğrultusunda zaman içinde üye sayısını arttırması ve işverene karşı mücadelede başarı kazanmaları diğer kooperatiflerin kurulmasının da önünü açmıştır. Bugün Ankara'da Kozadan İpeğe Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi, Ödemiş Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Küçük Sanat Kooperatifi, Kuştepe Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi başta olmak üzere pek çok başarılı kooperatif ve derneğin kurulmasında Avcılar'daki örgütlenmenin önemi büyüktür. Bu kooperatifler yanında henüz kooperatif statüsünü kazanmasalar da Aydın, Sivas ve yirmi ayrı il ve ilçeyi kapsayan yerelde çeşitli ev eksenli çalışan kadın grupları veya gruplaşmaları da vardır (Sezgin, 2011: s.58)

Avcılar'daki kooperatiften sonra kurulan çok sayıda kooperatifin en önemlilerinden biri de 2007 Yılının Haziran ayında 23 ev eksenli çalışan kadının yoksullukla mücadele etmek için kurdukları *Kozadan İpeğe Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi*'dir. Ankara merkezli kooperatif, ev eksenli çalışan kadınların emeklerini görünür kılmak, kadınlar ile işverenler arasında yer alan, kadın emeğini sömüren aracıları ortadan kaldırmak, ev eksenli çalışan kadınlara sürekli iş ve gelir sağlamak, ev eksenli çalışmada yaygın olan kayıt dışı istihdamı azaltmak, ekonomik ve sosyal haklara ilişkin farkındalık yaratmak-bilgilendirmek, kamu politikalarını etkilemek, diğer ev eksenli çalışan kadınlarla bir araya gelip sorunları ve çözümleri ortaklaştırmak, birlikte tartışmak ve değiştirmek için kurulmuştur. Kooperatif

örgütlenme çalışmalarını ve faaliyetlerini internet sayfalarında şu şekilde özetlemektedir: *''Kuruluş sürecinde yer alan kadınlar olarak, ev eksenli çalışan diğer kadınlara ulaşmak için çaba sarfediyoruz. Kadınlara ulaşmak için haritalama çalışmaları yapıyoruz. Ev eksenli çalışan bir kadınla ilişki kurduğumuz noktada onun aracılığıyla-onun tanıdığı diğer ev eksenli çalışan kadına ulaşıyoruz(kadından kadına), böylelikle geniş bir alandaki kadınlar arasında ağ oluşturuyoruz. Haritalama çalışmasıyla iletişim kurduğumuz, kooperatifin çalışmalarına katılmak isteyen kadınlar için hazırladığımız paket eğitim programlarıyla hedefimiz evin dışına çok fazla çıkmayan, kendini ifade etmekte zorlanan kadınların kendilerinin, yapabileceklerinin ve kapasitelerinin farkına varmasını sağlamaktır.''*(Şener ve Esenyel, 2010).

Ev eksenli kadın örgütleri, toplantılar ve atölye çalışmalarıyla geçen sürecin ardından hem elde ettikleri deneyimlerini paylaşmak hem de bu örgütlerin ortaklaştırılması için 26–28 Kasım 2004 tarihinde "Ev-Eksenli Çalışan Kadınlar 1. Ülke Konferansı" adı verilen bir toplantı düzenlemişlerdir. Diyarbakır, Muğla, İstanbul, Antakya, Ankara'dan 42 ev eksenli kadın ve örgütlerinin katılımıyla yapılan bu toplantıya ev eksenli çalışanların uluslararası dayanışma ağı HomeNet de büyük destek vermiştir (Denli, 2008: s.35). Birçok ülkeden ev eksenli çalışanların, ILO temsilcilerinin, akademisyenlerin de katılımıyla destek verdikleri bu konferansların ikincisi ise Aralık 2011'de Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansı adıyla Ankara'da yapılmıştır.

2004 yılında 1. Ülke Konferansı'nı gerçekleştiren ve bu zamandan beri Türkiye'deki örgütlerle ilişki halinde olan HomeNet, 2008 yılında Türkiye'de de faaliyette bulunmaya başlamış ve böylece *Türkiye HomeNet Ev Eksenli Çalışanlar Dayanışma Ağı* kurulmuştur (Sezgin, 2011: s.59). HomeNet Türkiye'nin kurulmasından kısa bir süre ise bu ağın üyeleri ve Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubundan bazı üyeler yaptıkları atölye çalışmalarının ardından sendikalaşma kararı alarak 10 Kasım 2009 tarihinde Ev-Ek-Sen (Ev Eksenli Çalışanlar Sendikası) adında bir sendika kurmuşlardır. Sendika üyeleri yayınladıkları deklarasyonda amaçlarını şu şekilde sıralamışlardır (Yüksekova Haber Merkezi, 2010):

''*Biz sendikamızı kurarak, çalışmamızın görünür olmasını, işçi olduğumuzun tanınmasını istiyoruz. Diğer işçilerle eşdeğer haklar istiyoruz. Ev-eksenli çalışmamızdan doğan haklarımızı istiyoruz. Ev-eksenli çalışma koşullarımızı iyileştirmek, formel -güvenceli- çalışan işçiler gibi haklarımızı almak mesela sağlık güvencelerinden yararlanmak ve yaşlandığımızda emekli olmak istiyoruz. Daha iyi şartlarda çalışmak ve yaşamak istiyoruz. Sadece iş değil, herhangi bir iş değil, ILO'nun söylediği gibi, güvenceli ve "insana yakışır iş" istiyoruz.*'' Ev-Ek-Sen Türkiye'deki ev eksenli çalışanları örgütleyen tek sendika olması bakımından önemli bir nitelik taşımaktadır. Yine Dünya'da sadece ev eksenli çalışanlara yönelik olarak kurulan az sayıda sendikadan biri olma özelliği taşımaktadır. Ancak bu önemli niteliklerine rağmen sendika, kurucularının işçi olmadıkları gerekçesiyle kapatılma davasıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Şu an halen sürmekte olan davada henüz bir karar çıkmamıştır. Ev-Ek-Sen'e üye çalışanlar da kapatılma kararına karşı 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında işçi olduklarını belirterek sendikanın yasal olduğu konusunda ısrarlarını sürdürmekte ve hak mücadelelerine halen devam etmektedirler.

Nitekim Ev-Ek-Sen kurulmasına rağmen aralarında Sincan Ev Eksenli Çalışanlar Grubu, Avcılar Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi ve Kozadan İpeğe Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi olmak üzere ev eksenli çalışan kadın örgütlerinin bir kısmı da kurulan sendikanın yasal dayanağı olmadığını gerekçe göstererek sendikadan ayrı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Iğdır'a Bakış, 2009). Avcılar'daki kooperatifin kurucularından Pervin Oku, ev işçilerinin sendikalaşmasını erken ve altyapısız bulunduğunu belirterek İş Kanunu'nda işçi statüsüne kavuşmaları için gereken değişiklik için Çalışma Bakanlığı'yla yıllardır görüştüklerini, bu olmadan sendikalılığın anlamı olmadığını belirtmektedir. Ayrıca kurulan sendikanın ev işçisi kadınların diğer mevcut sendikalara üye olmalarını da engelleyeceğini, toplu sözleşme hakkı olmadığından uzun süre hak alınamayacağını düşündükleri için Ev-Ek-Sen'e üye olmadıklarını belirtmiştir (Cingöz, 2011). Ev-Ek-Sen'den, tez aşamasında konuştuğumuz Gülsüm Coşkun ise kooperatiflerin gelir örgütlenmeleri olduklarını belirterek bu noktada sendikanın hedefleriyle kooperatiflerin hedeflerinin ayrıştığını ve farklı fikirleri savunduklarını ifade etmiştir.

Ev Eksenli Çalışan Kadınlar son olarak Mart 2012'de *Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Örgütleniyor Projesi'*nin çalışmalarına başlamıştır. Proje Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerindeki (Güneydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri) kadınların ve kadın STK'larının güçlendirilmesi amacıyla S.S. Yaşam Kadın Çevre Kültür ve işletme Kooperatifinin (YAKA-KOOP) hazırladığı ve Kozadan İpeğe Ev eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi'nin ortaklığıyla yürütülmektedir. Proje şu an Van, Iğdır ve Trabzon olmak üzere üç ilde uygulanmaya başlanmıştır. AB'nin de destek verdiği projenin genel hedefi; ev eksenli çalışan kadınların sorunlarını ve ihtiyaçlarını belirlemek ve bunları kayıt altına almak, kadınların kendi hakları konusunda duyarlılık ve bilincini arttırmak; onların meslek becerilerini geliştirerek örgütlenmelerini kolaylaştırmaktır. Ayrıca ev eksenli çalışan kadınları örgütleyen STK'ların sayılarını arttırmak, yerel yönetimlerin ev eksenli çalışan kadınların sorunlarına ve temel ihtiyaçlarına daha duyarlı olmalarını sağlamak ve yerel yönetimler ile çalışan kadın STK'ları arasında diyalog fırsatlarını arttırmak da projenin ana hedefleri arasındadır (Van Yaka-Koop, 2012).

2.1. Örgütlenme Stratejileri

2.1.1. Atölye Çalışmaları

Ev eksenli çalışanların dayanışma ve örgütlenme faaliyetlerinde atölye çalışmalarının büyük önemi vardır. Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Grubunun oluşumu da çeşitli kooperatiflerin kurulması da atölye çalışmalarına dayanmaktadır (Selçuk, 2002: s.153).

2001 yılından bu yana Van'dan Antalya'ya, Urfa'dan Samsun'a, İzmir'e, İstanbul'a, Ankara Sincan'a dek pek yerde atölye çalışmaları düzenlemektedir (Sezgin, 2011: s.58). Bu atölye çalışmalarının hepsinin öncelikli hedefi kadınların görünürlüğünü arttırmak ve her atölyenin ardından yerel çalışma grupları oluşturmaktır. Bununla birlikte her atölye çalışmasının kendine özgü hedefleri de mevcuttur (Selçuk, 2002: s.154).

Atölye çalışmalarına genel olarak göz attığımızda atölye sürecinin üçte birinin derinlemesine tanışmaya ayrıldığını görmekteyiz. Derinlemesine tanışma aşamasının amacı kadınların birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulması ve deneyimlerini paylaşmasını sağlamaktır. Böylece bu aşamada kadınların ortaklık duyguları gelişerek birliktelik oluşturmaları için ilk adımı atmaları sağlanmış olur (Selçuk, 2002: s.154). Tanışma aşamasından sonra ise kamu kesimi temsilcilerinin, çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşların katılımıyla yapılan atölye toplantıları düzenlenmektedir. Bu toplantılar sayesinde kadınlar hem başka türlü eşitler olarak karşılaşmadıkları kişilerle yan yana gelmekte fırsatı bulmakta hem de önemli deneyimler elde etmektedirler. Diğer taraftan atölye çalışmalarına katılan kamu temsilcileri, formel sektör çalışanları, sendika temsilcileri ve konuyla ilgilen çeşitli akademisyenler ve kurumlar da karşılarında somut özneler olarak kadınları görmekte ve ev eksenli çalışmanın farkına varmaktadırlar. Böylece düzenlenen atölyelerden ev eksenli çalışanlar kadar saydığımız bu kişi ve kurumlar da büyük bir deneyim kazanarak ayrılmaktadır (Hattatoğlu vd, 2002: s.49). Örnek verecek olursak; 2001'de düzenlenen Trakya- Balkanlar Atölyesine katılan sendika temsilcilerinin birçoğunun bu atölye öncesi evde çalışma konusunda ya bir fikri yoktur ya da evde çalışmaya sıcak bakmamaktadır. Keza aynı şekilde ev eksenli çalışan kadınlar da sendikalara sıcak gözle bakmamakta, sendikaları kadın sorunlarına duyarsız kalmakla eleştirmektedir. Yine de yapılan atölye toplantısı hem her iki kesimin de karşılıklı görüşlerini ifade etme olanağı bulmasını sağlamış hem de sendikaların, evde çalışan emekçiler konusunda daha duyarlı hale gelmesi yönünde bir adım olmuştur (Selçuk, 2002: s.156). Bu açıdan düzenlenen her atölye toplantısı farklı kesimlerin birbirini tanıması ve fikir alışverişi yapması açısından önemlidir. Ancak en önemli etkinin ev eksenli çalışan kadınların üzerinde olduğu söylenebilir. Bu toplantılar ışığında verilen bilgi, eğitim sayesinde kadınların ev eksenli çalışmaya dair bilinci yükselmekte, cesaretleri artmaktadır. Ayrıca çalışmalara katılan kadınların raportörlük, küçük grup sözcülüğü gibi görevler üstlenmeleri, onlar üzerinde güçlendirici etkiler yaratmakta, güven duygularını arttırmakta ve böylelikle ev eksenli kadınların kendilerini ifade etmesi kolaylaşmaktadır (Işık, 2012).

2.1.2. Haritalama

Ev eksenli çalışan kadınların ‘‘Kim, nerede, hangi işi, kimlerle birlikte yapıyor? Malzemesini nereden alıyor? Kaça satıyor? Fiyatını nasıl belirliyor gibi konularda bilgi edinmek için yaptıkları çalışmalara haritalama çalışma denir (Erdost, 2011: s.50). İki çeşit haritalama çalışması yapılmaktadır. Yatay Haritalama ve Dikey Haritalama (Haritalama El Kitabı, 2002: s.5).

Yatay haritalama, belirli coğrafi bölgelerde bazen belli sektörlere odaklanarak ev eksenli çalışanları, yaptıkları işin türlerini, katıldıkları süreçlerin neler olduklarını ve yaptıkları işin ayrıntılarını saptamayı, karşılaştıkları problemleri ve sorunları ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen eylem araştırmasıdır. Dikey haritalama ise ev eksenli çalışan kadınların en sonunda yer aldığı uluslararası üretim zincirini ortaya çıkarmayı amaçlayan bir eylem araştırmasıdır (Haritalama El Kitabı, 2002: s.10–13). Bu çalışmaların ortak amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz: (Haritalama El Kitabı, 2002: s.5)

- Ev eksenli çalışanların görünürlüğü, dayanışması ve etkin temsili için çalışmanın yaygınlığı ve niteliği hakkında bilgi edinmek.
- Hem yerel hem uluslararası ev eksenli çalışan işçilerin örgütlenmesi ve temsili için faydalı ve ulaşılabilir bir bilgi tabanı oluşturmak.
- Ev eksenli çalışanların dış dünyadan kopukluğu ile mücadele etmek ve ev eksenli çalışmanın görünürlüğünü bizzat evde çalışan işçilerin arasında da arttırmak için yapılan araştırmanın sonuçlarının işçilere yaygın olarak dağıtılmasını sağlamak.
- İşçiler ve örgütleri arasında ortak çıkarlara dayalı dayanışma ağlarının oluşmasını teşvik etmek.
- Dünyada yeni yeni bölgelerde çalışma, örgütlenme imkanı yakalamak.

Haritalama programı, HomeNet’in farklı ülkelerde gerçekleştirilen ev eksenli çalışmalar hakkında bilgi edinmek ve bu sayede üyelerine uluslararası düzeyde daha iyi bir danışmanlık hizmeti vermek amacıyla başvurduğu bir programdır (Haritalama El Kitabı, 2002: s.2). Türkiye’deki ev eksenli çalışma örgütleri de bu amaçlarla

HomeNet'in haritalama toplantılarına katılmış, İstanbul'da "HomeNet Balkanlar Dikey Haritalama Toplantısı"nı yapmış; ayrıca HomeNet'in haritalama el kitaplarını Türkçe'ye çevirmiş ve yatay haritalama kitabını yayınlamışlardır (Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu, 2004: s.18). Elde edilen bu bilgiler ışığında ilki 2002 yılında Muğla'da olmak üzere pek çok bölgemizde haritalama çalışmaları yapılmaya başlanarak ev eksenli çalışanların tespiti ve sorunlarının çözümü noktasında yerel örgütlere önemli bilgiler sağlanmış ve sağlanmaya devam edilmektedir (Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu, 2004: s.26).

Van-Yaka Kadın Kooperatifi (http://vanyakakadinkoop.org/, 21.06.2013), *''Evde Çalışan Kadınlar Örgütleniyor Projesi''* kapsamında 2012 yılında Trabzon, Iğdır ve Van'da ev eksenli çalışanlara yönelik haritalama çalışması başlatmıştır. Yapılan alan çalışmasında şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Trabzon'da görüşülen 48 ev eksenli çalışan kadının % 36'sı lise mezunudur, hepsi okur-yazardır. Trabzon'da kadınlar daha çok Kazaziye işi (hasır örme, gümüş örme, hasır bilezik olarak da adlandırılmaktadır) örgü, dantel, makine, kanaviçe gibi işlerle uğraşmaktadır. Kadınların büyük bölümü neden evde çalışıyorsunuz sorusunu "ek gelir olsun diye" ve "çocuklarım küçük bırakacak kimsem yok" biçiminde cevaplamışladır. Çocuk bakımı nedeniyle sürekli dışarıda çalışamadıklarını, eşlerinin de çocuk bakımını gerekçe olarak gösterdiklerini belirtmişlerdir. Kazaziye işini yapanlar evde çalışmalarının nedenleri arasında özellikle atölyelerin olmamasını, bu işin yapıldığı atölyelerin işverenler tarafından açılmamasını göstermişlerdir. Kaziye işi yapanların büyük bir çoğunluğu 600–700 TL arasında bir kazanç elde etmektedir (16 kadından 11'i). En düşük kazanç 250TL'dir. Örgü, dantel, oya, makine işi gibi işleri yapan kadınların gelirleri daha belirsizdir. Kadınların bir bölümü ne kadar kazandıklarına ilişkin tam bir rakam söyleyememiştir. Örgü, dantel, oya işleri yapanların 14'ünün (% 50'sinin) geliri 100–200 TL arasında değişmektedir.
- Van'da görüşme yapılan 66 ev eksenli çalışan kadının % 20'si okur-yazar değil, % 23'ü sadece okur-yazar, % 25'i ilkokul, % 8'i ortaokul, % 20'si lise ve % 5'i üniversite mezunudur. Oya, dantel, örgü ve dikiş işleri kadınların en fazla yaptığı işlerdir. Yorgancılık yine kadınlar tarafından yapılan bir diğer iştir.

Kadınların ev eksenli çalışmasının pek çok nedeni bulunmaktadır; ancak öncelikle ifade edilenler bakım hizmetlerine ilişkindir. Kadınların % 28'i çocuklarının küçük, bakacak-bırakacak kimsesi olmadığı, % 18 ise evde bakıma muhtaç kimsesi olduğu için ev eksenli çalıştığını belirtmiştir. Kadınların % 25'i kendi istediği için ev eksenli çalıştığını söylemiştir. Van'da ev eksenli çalışan kadınların elde ettiği en yüksek kazanç 600 TL, en düşük kazanç ise 30 TL'dir. Örgü, dantel, oya, makine işi gibi işleri yapan kadınların gelirlerinin belirsiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadınların bir bölümü ne kadar kazandıklarına ilişkin tam bir rakam söyleyememiştir.

- Iğdır'da alan çalışması 80 ev eksenli çalışan kadın ile gerçekleştirilmiştir. Ev eksenli çalışan kadınların % 78'i evli, % 22'si bekârdır. Ev eksenli çalışan kadınların % 48'i 41 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Kadınların %13'ü okur-yazar değildir, % 20'si sadece okur yazar iken, % 25'i ilkokul, % 15 ilköğretim ya da ortaokul mezunudur. Iğdır'da ev eksenli çalışanların % 24 'ü lise mezunu ve % 4'ü üniversite mezunudur. Lise ve üniversite mezunlarının dışarıda iş aradıkları görülmektedir. Oya, dantel ve örgü işleri kadınların en fazla yaptığı işlerdir. Dikiş ve örgü, boncuk ve kumaşla takı tasarımı da kadınlar arasında yaygındır. Iğdır'da kadınların ilgilendiği bir diğer alan da gıda işidir. Çeşitli reçeller ve kuru meyveler, konserveler bu listenin başında sayılabilecek ürünlerdendir. Bekar olanlar, dışarıda iş aradıklarını ama Iğdır'da kendileri için uygun iş bulamadıkları için ev eksenli çalıştıklarını söylemişlerdir. Kadınların % 31'i çocuk bakımı ve evde bakıma muhtaç kişiler nedeniyle ev eksenli çalıştığını ifade etmiştir. % 20'si ise dışarıda çalışmak istemediğini belirtmiştir. Kadınların yarısından fazlası kazançlarına ilişkin net bir bilgi vermemişlerdir. En düşük gelir 30 TL iken en yüksek gelir 600 TL'dir. Kadınların %58'nin geliri 150–300 TL aralığındadır. Ortalama gelir ise 227 TL'dir.

2.2. Faaliyetler Sırasında Karşılaşılan Zorluklar

Türkiye'deki ev eksenli örgütlenmeler, dünyadaki ev eksenli örgütlenmelerle hemen hemen benzer sıkıntıları yaşamaktadırlar. Dünyadaki ev eksenli çalışan örgütlerin ev eksenli çalışanlara ulaşmada yaşadıkları zorluklar, insan gücü azlığı ve

ekonomik problemler Türkiye'deki örgütlenmeler için de sorun teşkil etmektedir. Bunun yanında Türkiye'de Dünyadakinden farklı olarak belki de en dikkat çekici sorun atölye çalışmalarına, örgüt toplantılarına katılan kadınların yaşadığı ailevi sıkıntılar olarak göze çarpmaktadır (Selçuk, 2002: s.158).

Kadın emekçilerin bir kısmı evde çalışan kadınlara yönelik çalışmalara katılmak istediklerinde zaman zaman aile içindeki erkeklerin şiddetine maruz kalmaktadır. Örneğin 2001'de yapılmış olan Van Atölyesi'ne gelmek isteyen bir kadını kocası bıçaklamış, bir diğerini ise dövmüştür. Bunun dışında erkek egemen aile ilişkileri kadınların, iller arasında yolculuk yapmasını da engelleyebilmektedir. Bu yüzden ilgili ilin dışında gerçekleştirilen ulusal veya uluslararası toplantılarda kadınların katılımı yerelde düzenlenenlere göre daha az olmaktadır. Örneğin Van Grubunda uzunca bir süre Sivas'tan sadece bir kadın şehir dışındaki faaliyetlere katılabilmiştir. Yine de bu sorunlar zaman içinde aşılabilmektedir. Örneğin yine Van Grubunda şehir dışındaki faaliyetlere katılan kadın sayısı başlangıçta daha azken zamanla artış göstermiştir (Selçuk, 2002: s.158).

Ev eksenli kadın örgütlerinin yaşadıkları diğer bir önemli sorun ekonomik sıkıntılardır. Özellikle kooperatif şeklinde kurulan ev eksenli örgütler ekonomik açıdan ayakta kalmakta zorluk çekmektedir. Çünkü mevcut Kooperatifler Yasası daha çok hakim sayıdaki geleneksel kooperatiflerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş olduğu için bu yasalar Kadın Kooperatifleri gibi sosyal amaçlı kooperatifleri kapsamına almamaktadır. Dolayısıyla bu kooperatifler yasal olarak ticari kurumlar olarak algılandıkları için bu kooperatiflerin sosyal niteliği göz ardı edilerek ona göre muameleye tabi tutulmaktadır (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı ve Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı, www.kadinkooperatifleri.org,10.10.2012). Örneğin, Tuzluçayır'da "Kozadan İpeğe Kadın Kooperatifi" altında örgütlenen birçok ev eksenli çalışan kadın, yürürlükteki yasal düzenlemelerin kendilerini ticari bir işletme olarak değerlendirdiğini ve bu bağlamda gelir vergisi, kurumlar vergisi ve stopaj ödemekle yükümlü olduklarını ifade ederek kooperatif olarak zorluk çektiklerini belirtmektedir (Metin, 2011: s.134). Bu sorun bakanlık elemanlarının da katıldığı kooperatifler toplantılarında çok dile getirilmesine rağmen şimdiye kadar bu konuda hiçbir önlem alınmamıştır (Erdost, 2011: s.53).

Aracıları ortadan kaldırarak üretim yapan kooperatifler de özellikle ürettiklerini pazarlama, işverenlerle pazarlık yapma hususunda zorluklar yaşamaktadır. Yine parasal konularda yetersizlik sonucu malzeme alımında da sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu kooperatifler toplu malzeme alamadıkları gibi senet imzalama konusunda da sorun yaşamakta, güvence veremedikleri için malzemeyi perakendecilerden daha pahalıya almak zorunda kalmaktadır (Erdost, 2011: s.52).

Örgütte çalışacak insan gücü azlığı da ev eksenli kadınların yakındığı bir diğer önemli problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Evde çalışan emekçilere yönelik faaliyetler oldukça zaman ve emek gerektirdiğinden pek çok kadın örgütte aktif olarak çalışmaya sıcak bakmamaktadır. Bu açıdan faaliyet yürüten insan sayısının az olması işlere yetişememe gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Selçuk, 2002: s.158). Örneğin beş kişiden oluşan Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Grubu, 2001 yılında düzenlenen Kamu Politikaları Atölyesinde İŞKUR Genel Müdürünün kendilerine her konuda yardıma hazır olduklarını belirtmesine rağmen üye sayılarının az olması ve işlerin yoğunluğunun beş üyenin üzerinde olması nedeniyle yıl içerisinde İŞKUR'a başvuru yapamadıklarını yayınladıkları 2002 çalışmaları bülteninde dile getirmişlerdir. Aynı atölye toplantısında İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdüründen ev eksenli çalışanlara yönelik yapılacak sağlık taraması için gezici araç temini konusunda yardım sözü alınmasına rağmen bu konuda da yine benzer sebeplerden dolayı çaba harcanamamıştır (Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu, 2002: s.10). Aynı şekilde örgütte çalışacak yeterli bilgi ve deneyime sahip uzman kişilerin olmayışı da yürütülecek plan ve faaliyetlerin oluşturulması ve geliştirilmesi aşamasında zorlukların yaşanmasına neden olmaktadır. Öte yandan kurulan bu örgütler bilgilerin yetersizliği, danışmanların yokluğu nedeniyle cezalarla, mahkemelerle uğraşmak zorunda kalabilmektedir (Erdost, 2011: s.53). Fakat yaşanan bu olumsuzluklara karşın kadın örgütlerinin büyük kısmı halen gönüllülük temelinde çalışmaya devam etmektedir (İşat, 2009: s.93).

Benzer bir şekilde deneyim paylaşımı konusundaki eksiklikler, ev eksenli çalışmayla ilgili yapılan çalışmalardan habersiz olmak ev eksenli örgütlerin zaman kaybı yaşmasına neden olmaktadır. Birlikte iş yapmak, görev bölüşümü gibi konularda yaşanan sıkıntılar, kamu politikalarını etkilemedeki yetersizlikler ev

eksenli örgütlenmelerin en çok sıkıntı yaşadıkları konular arasındadır (Erdost, 2011: ss.52–53).

Kadın çalışanları kurulan örgütlere üye olmaya ikna etme noktasında da ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bazı kadınlar sendika ve kooperatifler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları için, bazısı ise kadın örgütlenmelerini marjinal olarak etiketleyen bir çevre baskısı yüzünden kurulan örgütlere üye olmaktan çekinmektedir. Yine örgütlülüğü tehlikeli bir yapı olarak algılayan ve bu yüzden korktuğu için üye olmaktan çekinen kadınlar da mevcuttur (İşat, 2009: s.24). Yaşanan bu durumu Avcılar Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifinden Pervin Oku; ‘‘*Bir yere üye olmak, bir kâğıda imza atmak özellikle kadınları tedirgin ediyor. Kooperatifi kurmak için birlikte çalıştığımız arkadaşlarımız bile önceleri ürkek davrandı. Bugün bile, eşlerimiz bize parmak sallıyor, 'Başınıza iş açmayın' diye.’’* şeklinde özetliyor (Akagündüz, 2005).

Kurulan örgütler için ev eksenli çalışanlara ulaşmak da oldukça büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu aşabilmek ve örgüt üyeleri arasındaki iletişimi sağlayabilmek için internet ağı yaygın bir şekilde kullanmaktadır. Örneğin Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu iletişimi elektronik posta aracılığıyla sağlamaktadır (Selçuk, 2002: ss.152–153). Grup bunun yanı sıra sosyal ağlardan *facebook*’u da bir iletişim aracı olarak kullanmaktadır. Bu amaçla ‘Ev Eksenli Çalışan Kadınlar’ adıyla açtıkları hesapta üyeler bir yandan kendi aralarında bilgi paylaşımı yapmakta, bir yandan da ev eksenli çalışmayla ilgili güncel gelişmeler, toplantı sunumları gibi pek çok materyal üyelerin bilgisine sunulmaktadır.

3. EV EKSENLİ ÇALIŞMAYA DEĞİŞİK ÇEVRELERDEN YAKLAŞIMLAR

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere firmalar, eve iş verme sistemine vergi ve sigorta yükümlülüklerini azaltmak, işyerinde muhatap oldukları işçi sayısını azaltmak, iş organizasyonunun yükünü azaltmak, sendikalarla muhatap olmaktan uzak kalmak gibi nedenlerle başvurmaktadır (Birleşik Metal-İş, 2003: s.28). Hal böyle olunca da ev eksenli çalışmayla ilgili tuttukları kayıtlar ve çalıştırdıkları işçi

sayısı gibi konularda ilgili kurum ve kuruluşlara bilgi vermekten kaçınmaktadırlar (Birleşik Metal-İş, 2003: s.28). Bu nedenle işveren ve işveren örgütlerinin, kendilerine esneklik ve yarar sağlayan bir çalışma biçimi olarak ev iş verme sistemine taraftar oldukları söylenebilir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.51). Dolayısıyla işverenler ve işveren örgütleri ev eksenli çalışmanın ve diğer esnek çalışma biçimlerinin yasalarla koruma altına alınması konusunda adım atmaktan kaçınmaktadır. İşverenler, İş Kanununda sadece kendi çıkarlarının korunmasına yönelik adımların atılmasını istemektedirler. TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) bu amaca yönelik olarak sanayileşmiş ülkelerde hızlı şekilde teknolojik gelişmeler yaşanmakta olduğunu, yaşanan gelişmelere uyum gösterebilmek ve rekabet gücünü arttırabilmek için iş hukukunun esnekleştirilmesi, işten çıkarılmalara ilişkin aşırı koruyucu hükümlerin azaltılması ve işe alma koşullarının kolaylaştırılmasının sağlanması gerektiğini ifade ederek 4857 sayılı İş Kanununun bazı hükümlerinin, işletmelerin korunması ilkesi doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Filiz, 2011: s.26–27).

Öte yandan birkaç sendika dışında işçi sendikalarının da bu konuda şimdiye kadar ciddi somut adımlar atmadıkları, ev eksenli çalışmayı görmezden geldikleri görülmektedir. Ülkemizde daha önce bir işçi sendikası (DİSK-Tekstil Sendikası), ev eksenli çalışanlarla ilgili bir genel kurul kararı almıştır; ancak sendika buna rağmen sendikal stratejilerine ev eksenli çalışmayı henüz dahil edebilmiş değildir. DİSK'e bağlı Birleşik Metal-İş ise Mart 2003'te ev eksenli çalışmayla ilgili olarak Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubunun da desteğiyle bir kitapçık yayınlamıştır. Bu kitapçık bir işçi sendikasının, üyelerini ev eksenli çalışma hakkında bilgilendirmek üzere çıkardığı ilk yayın olması nedeniyle önemlidir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.8). Bunun dışında memur örgütleri olan Eğitim-Sen (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası) ve KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) 2004 yılında düzenledikleri Kadın Kurultaylarında ev eksenli çalışmayı gündemine almış ve her iki örgüt de ev eksenli çalışanlarla dayanışma içinde çalışma sözü vermişlerdir (Ev Eksenli Kadınlar Çalışma Grubu, 2004: s.28).

Sendikal örgütlerin çıkardıkları çeşitli yayınlarda da zaman zaman ev eksenli çalışma sistemi ile yazılar yayınlanmaktadır. Bu yazıları değerlendirecek olursak ev

eksenli çalışmaya ilişkin araştırmalar yapan işçi örgütlerinin yaklaşımlarının genellikle iki noktada toplanmakta olduğunu görmekteyiz. Bunlardan ilki ev eksenli çalışmanın varlığı, geçici olup olmadığına yönelik yapılan tartışmalar, ikinci olarak da evde çalışanların, çalışan sınıflar için zararlı olan ve yok edilmesi gereken bir faaliyetin icracıları mı, yoksa işçi sınıfının bir parçası mı olduklarının tespitine yönelik çalışmalardır (Hattatoğlu, 2000(b): s.89). Bu iki nokta üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda ev eksenli çalışma ve çalışanlarının mücadelelerini destekleyen yazılar yazılmakta olsa da genel eğilim ev eksenli çalışmaya hala tereddütle yaklaşılması, hatta önlenmesi gereken bir çalışma türü olarak bakıldığıdır. Örnek verilecek olursa 2001 yılında 'Türk-İş'in o dönemdeki genel bakan danışmanı Yıldırım Koç, 'Türk-İş Dergi'de eve iş verme sistemini anlatan bir yazı yazmıştır. Koç, yayınlanan yazısında, ev eksenli çalışanlara önce yasal işçilik statütüsünün verilmesi gerektiğini savunmuş; ancak hemen ardından sendikaların eve iş verme sistemine ancak çok istisnai durumlarda olumlu yaklaşması gerektiğini vurgulayarak devamında şu hususlara dikkat çekmiştir: *''Eve iş verme sistemi içinde çalışma, kaçak işçiliğin, yürürlükteki mevzuatın açıklarından yararlanılarak daha da ezici hale getirilmiş biçimidir. Sendika üyeleri ve kamuoyu, eve iş verme uygulamalarına karşı uyarılmalıdır. Ayrıca, bu sistem vergi kaçakçılığı ile birlikte gelişmektedir. Eve iş verme sistemi kayıt-dışı sektörün ana unsurlarından biridir. Bu yasadışı uygulamalar konusunda Maliye Bakanlığı birimlerine bilgi verilebilir; bu konudaki yasaların gerektiği gibi uygulanması sağlanarak eve iş verme sistemi en azından kısıtlanabilir.''* (Koç, 2001).

Bu önyargılı tutum geçtiğimiz yıl 6111 sayılı Torba Yasa görüşmeleri sırasında da devam etmiştir. Anılan torba yasada yer alan ancak daha sonra yasa metninden çıkarılan ''evde çalışma'' düzenlemesine işçi sendikaları ve konfederasyonları, evde çalışma ve uzaktan çalışma gibi esnek çalışma biçimleriyle işçilerin daha çok güvencesiz ve kayıt dışı çalışmaya itileceğini savunarak karşı çıkmışlardır. DİSK, bu düzenlemelerin yapılmasının esas amacının kısmi zamanlı çalışmanın yaygınlaştırılması olduğunu, bu yüzden de esnek çalışma biçimlerinin kanunla düzenlenerek kayıtdışılığın yasal hale getirilmeye çalışıldığını ifade ederek ilgili yasa maddesinin kaldırılması gerektiğini belirtmiştir (DİSK, http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=1107,20.10.2012.)

Fakat bugünkü sürece bakıldığında enformel ekonominin tasfiyesi hali hazırda yürütülen yeni liberal nitelikli ekonomik ve sosyal politikalarla olanaklı görünmemektedir. Egemen olan ekonomi politikaları bu ekonomiyi küçültmek yerine daha da genişletmek yönünde sonuçlar doğurmaktadır (Kapar, 2007: s.86). Bu nedenle, kısmi süreli çalışma biçiminin türevleri olan, "evden çalışma" ve "uzaktan çalışma" biçimlerine karşı verilecek tepki, bu çalışma biçimlerinin İş Kanununda düzenlenmesine karşı çıkılması değil, işçinin haklarını koruyacak şekilde düzenlenmesine çalışılması olmalıdır. Hatta evden çalışma olsun, uzaktan çalışma olsun, bunların kayıt içine alınabilmeleri için özellikle düzenlemeler yapılmasına gereksinim bulunmaktadır. Aksi takdirde, kayıtdışılığın yoğun yaşandığı ülkemizde kısmi süreli çalışmalar da esnek çalışma biçimleri de yaygın ve kuralsız olarak çalışma yaşamında yerini almaya devam edecektir (Keskin, 2011). Bu sebeple işçi sendikalarının enformel sektörde çalışanları dışlamak yerine kendilerine enformel ekonomide çalışanlara nasıl açılabiliriz, onları nasıl kucaklayabiliriz? sorusunu sorması ve bir an önce enformel ekonomiyi de kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmaları gerekmektedir (Birleşik Metal-İş, 2003: s.5).

Sendikaların, ev eksenli çalışanlar dahil enformel ekonomide çalışanlarla bütünleşebilmesi için gerekli yeniden yapılandırılma sürecinde ise ağırlık olarak işyeri temelli örgütlenme yerine farklı örgütlenme modelleri üzerinde durulması gerektiği görüşü giderek ağırlık kazanmaktadır. Bunlardan birincisi, belirli bir bölgede yoğunlaşan ve toplulaşan farklı işkollarındaki işyerlerini, işkollarına ve çalışanların mesleklerine bakmaksızın örgütlemektir. İkincisi, enformel çalışanların yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde ve semtlerde örgütleme arayışıdır. Üçüncüsü ise, taşeron ilişkileri, alt sözleşme ilişkileri boyunca ağ işletme yapısı içinde yer alan geniş bir işyeri grubunda, işkolunu dikkate almaksızın örgütlenmektir. Bir ürünün üretiminin ilk aşamasından son aşamasına kadar üretim sürecinde yer alan farklı taşeronlarda örgütlenmek bu duruma örnek olarak verilebilir. Bir başka yöntem ise, meslek temelinde örgütlenmedir. Bu yöntemde çalışanlar işkollarına ve işyerlerine bakılmaksızın yalnızca belirli bir mesleği yaptıkları için bir sendikada örgütlenmektedir (Kapar, 2007: ss.108–109).

Sendikaların yanı sıra hükümetin ev eksenli çalışmaya yaklaşımına bakılacak olursa son yıllarda ev eksenli çalışmaya yönelik ilginin giderek arttığını söylemek mümkündür. Özellikle gerek ev eksenli çalışanlar tarafından yerelde düzenlenen atölye toplantılarına, gerekse de ulusal/uluslararası düzeyde gerçekleştirilen toplantılara hükümet ve kamu kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı her geçen gün daha fazla olmaktadır. Bu toplantılara ek olarak hükümet de kendi bünyesinde ev eksenli çalışanlara yönelik somut adımlar atarak çalışmaya başlamıştır. Bu doğrultuda 2010 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından *''Türkiye'de Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Sorunlar ve Çözüm Önerileri''* toplantısı gerçekleştirilmiştir. Ankara'da ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ve bu alanda çalışan kadınların katılımıyla yapılan toplantıda ev eksenli çalışma sisteminde yer alan kadınların istatistiklerde görünmemeleri, enformel çalışmaları, örgütlenmede yaşanan sorunlar ve sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan sorunlar değerlendirilmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2010).

Bu konuda önemli bir adım da *Kadın İstihdamının Arttırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması* hakkında 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesinin çıkarılmasıyla atılmıştır. Genelgenin 12. maddesinde *''Çalışma yaşamına ilişkin istatistikler cinsiyet temelinde toplanacaktır. Ayrıca ev eksenli çalışan kadınlara ilişkin düzenli ve sistemli istatistikler toplanacak, araştırmalar yapılacaktır.''* ifadesine yer verilmiştir. Bu genelgenin yayınlanması ev eksenli çalışmanın daha görünür hale gelmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Çünkü ev eksenli çalışan kadınlara yönelik düzenli istatistiklerin tutulması ve sayılarının saptanması çalışanlar için daha sağlıklı çözümler üretilebilmesini sağlayacaktır. Bu genelgenin dışında daha önce belirttiğimiz üzere Temmuz 2012'de yürürlüğe giren 6098 sayılı Yeni Borçlar Kanununda evde çalışma kavramına yer verilmesi de bu çalışma türünün tanınması ve hükümet nezdinde dikkate alınması açısından önemli bir adımdır diyebiliriz; ancak bu konuda yapılan çalışmaların hala istenilen düzeyde olmadığını da belirtmekte fayda var.

Öte yandan ev eksenli kadınların gerçekleştirdikleri toplantılara kamu temsilcilerinin katılımı olumlu bir adım olarak değerlendirilse de kamu

temsilcilerinin ev eksenli çalışmaya olan bu ilgisi genellikle bireysel düzeyde kalmakta ve temsil ettikleri kamu kurumlarının görüşlerini çoğunlukla yansıtmamaktadır. Yani kamu kurumlarıyla kurulan ilişkiler aslında kurumsal bir ilişkiden çok kamu kesimindeki çalışanlarla yürütülen bireysel ilişkilerden ibaret olmaktadır (İşat, 2009: s.37). Dolayısıyla kişiler üzerinden ilerleyen söz konusu süreç ilişkilerin sürekliliğini oldukça zorlamaktadır. Kamu kurumlarının içinde açık görüşlü, kadınların yaşadıkları problemlere ve taleplerine duyarlı kişilerin olması birçok işin yapılmasında ve sorunların giderilmesi noktasında fayda sağlamaktadır. Ancak, kamu kurumlarındaki kişilerin değişmesiyle yapılan faaliyetler sekteye uğrayabilmekte hatta son bulabilmektedir. Bu yüzden kadınlar her kişi değişiminde kendi örgütlerini yeniden tanıtmak, yaptıkları işleri anlatmak, ilişkiyi yeniden kurmak için çabalamak zorunda kalmaktadırlar (İşat, 2009: s.39–40). Kısaca yapılan toplantılara temsilciler gönderilmesi tek başına sorunların çözümü için yetmemekte bunun da ötesinde ilgili kurumlar nezdinde ev eksenli kadınlara yönelik olarak ciddi çalışmaların yapılması ve politikaların üretilmesi gerekmektedir.

Son olarak eklemek gerekirse son yıllarda sivil toplum kuruluşları da ev eksenli çalışmaya giderek daha fazla ilgi göstermektedir. Bu konuda TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), FES (Friedrich Ebert Stiftung Derneği), STGM (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi) gibi kuruluşların gerek yayınlarıyla gerekse de gerçekleştirdikleri toplantılar aracılığıyla ev eksenli çalışmaya önemli destek verdiklerini söylemek mümkündür. Bu konuda STGM'nin en son olarak 28–31 Ekim 2010 tarihlerinde Beypazarı'nda Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu ile Ortaklaşa Çözüm Ortakları Grubuna "Ev Eksenli Çalışma Atölyesi Eğitici Eğitimi" desteği vererek kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları konusundaki farkındalıklarının arttırılması konusunda çalışmalar yapması örnek gösterilebilir (STGM, 2010).

4. EV EKSENLİ ÖRGÜTLERİN GELECEĞE YÖNELİK TALEPLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ev eksenli çalışanlar, düzenlenen gerek ulusal gerekse uluslararası toplantılarda ve konferanslarda 177 sayılı ILO sözleşmesinin kabul edilmesi ve yasal işçilik haklarının tanınması başta olmak üzere pek çok konuda önemli taleplerde bulunmaktadırlar. Bu talepler genel olarak incelediğinde 2008 yılında düzenlenen 5. İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansı, 2011 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün düzenlediği Kadın Emeği Konferansı ve yine aynı yıl düzenlenen Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansında ev eksenli çalışan ve örgütlerinin sunduğu talepler özellikle üzerinde durulması gereken önemli talepler olarak dikkat çekmektedir.

Bunlardan Mayıs 2011'de düzenlenen '*Kadın Emeği Konferansı*'nda kadınların temel sorunlarının görünmezlik, örgütlenme eksikliği, sosyal güvenlikten yoksun olmak başta olmak üzere, yasal haklar da dâhil kamu politikalarının oluşturulmaması olduğu belirtilerek çözüm olarak şu hususlar önerilmiştir (Erdost, 2011: s.53):

- Kamuda bu alana ilişkin görünürlük sağlanmalı, gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı.
- Bakanlıklarda, kadın bakış açılı bütçeleme yapılmalı.
- Tüm Türkiye'de atölye çalışmaları, farkındalık ve güçlendirme çalışmaları mutlaka programlanmalı, bunun da öncülüğünü ilgili kamu birimleri yapmalı.
- Devlet bu çalışmalar için bütçeden pay ayırmalı ve planlama çalışmaları yapmalı.
- Kurulan örgütlerle de kamu politikalarında gerekli düzenlemelerin yapılması için baskı unsuru olunmalı, asgari ücretten yararlanma, emeklilik, hastalık, analık vb. sosyal ve ekonomik haklar, ulusal ve uluslararası deneyim paylaşımları ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi, diğer kadın örgütleri ve karma örgütlerle ilişkilerin geliştirilmesi ve bakım hizmetleri açısından yüklerini alacak kurumların kurulmasını da öncelikli ele alınması gereken konular arasındadır.

- Örgütlenme aşamasından sonra, mutlaka danışmanlık kurumları kurulmalıdır. Mali konularda, hukuki açıdan, teknik konularda destek verecek ve kadınların her istediklerinde kolayca ulaşabilecekleri, danışmanlık alabilecekleri destek mekanizmalarının kurulması gerekmektedir.

2008 tarihinde İstanbul'da düzenlenen '5. *Uluslararası İş Sağlığı Güvenliği Bölgesel Konferansı'*nda ise ev eksenli çalışanlar, fabrika / işyeri odaklı bir iş sağlığı güvenliği politikası yerine ev eksenli çalışma dahil tüm dışarıdan çalışma biçimlerine odaklanan, bu çalışma biçimlerinin koşullarına uygun ve bu işçilerin ihtiyaçlarına yönelik bir iş sağlığı güvenliği anlayışının oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun için gerekli yasaların bir an önce çıkarılması, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları kapsamının tüm güvencesiz ve güvenliksiz çalışanları özellikle de ev eksenli çalışanları da içine alacak şekilde genişletilmesi gerektiğini önemle belirtmişlerdir. Yine çocuk bakımı için ucuz ya da parasız kreşler, yaşlı bakımı için devlet yaşlı bakımevleri, engelli bakım evlerinin olması ev eksenli çalışanların başlıca talepleri arasındadır (Türkiye HomeNet, 2008).

Bir diğer önemli konferans olan ve uluslararası temsilcilerin ve örgütlerin katılımıyla toplanan Aralık 2011 tarihinde gerçekleşen '*Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansı'*nın sonuç bildirgesinde ise şu ifadelere yer verilmiştir (BİA Haber Merkezi, 2011):

- Görünmezlik sorunumuzun aşılabilmesi için kamu kuruluşları ve yerel yönetimlerin, üniversitelerin araştırma ve duyarlılığına çok ihtiyacımız var.
- İşçi sendikalarının konuya duyarlı hale gelmesini, çalışmalar yapmasını ve bizimle işbirliğine özen göstermesini istiyoruz.
- Uluslararası kuruluşların Türkiye'ye verdiği desteklerin görünmezliğimizi azaltacak program ve projelere yönlendirilmesini istiyor, bekliyoruz.
- Devlet politikalarında görünür olmayı, taleplerimize cevap bulmayı, kamu kurum ve kuruluşlarının ev-eksenli çalışmaya ilişkin ve haklarımızı geliştirecek çalışmalarında sosyal taraf olarak muhatap ve işbirliği içinde olmayı, ayrıca kamunun kendi arasında eşgüdüm içinde olmasını istiyoruz.

- Ayrıca kamunun kadın-erkek eşitliği amaçlı ve ev-eksenli çalışan kadınlarla ilgili birimler oluşturmasını ve bu birimlere bütçe ayırmasını talep eden kadınlar, bu çalışmalar içinde; ev-eksenli çalışmaya ilişkin tanımların ortaklaştırılması ve standartlaştırılmasına,
- Ev-eksenli çalışanlara ilişkin veri tabanının oluşturulmasına,
- İş ve sosyal güvenlik yasalarında gerekli düzenlemeler yapılarak, ödeyebileceğimiz düzeydeki primlerle emeklilik, sağlık ve iş sağlığı ve güvenliğimizin sağlanmasına;
- İş arama ve bulmakta kamunun bizi gören göze kavuşturulmasına;
- Kamunun tüm çalışmalarının cinsiyete duyarlı hale getirilmesine öncelik verilmesini istiyoruz.

Evde çalışanlar, ev içi emeklerinin denetlenmesi hususunu da önemli bir sorun olarak görmektedir. Çünkü evde çalışanların nasıl denetleneceği ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Kaldı ki denetim olsa bile söz konusu konutta fiili denetimin zorluğu, eve iş verme sistemi içinde çalışanların kayıt dışı çalışmalarına da neden olabilmektedir. Belirtilen nedenlerle, evde çalışanların çalışma koşullarının çalışma mevzuatı açısından denetimi için konut dokunulmazlığı konusunda özel düzenleme yapılması ev eksenli çalışanların önemli talepleri arasındadır (Karadeniz, 2012: s.109). Yine İŞKUR tarafından evde çalışmaya uygun iş/mesleklerin belirlenmesi, İŞKUR'un iş başvurusu kayıt formunda başvuranın evde çalışma durumunun kayıt altına alınması, evde fason üretim yaptıran firmaların evde çalışanları kurum kanalıyla talep etmesinin sağlanması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması da ev eksenli çalışanlar tarafından talep edilmektedir (Kaçan, 2011).

Yerel yönetimlerin ev eksenli çalışanlara yardım etmesi de ayrıca önemlidir. Ev eksenli çalışanlar bu konuda yerel yönetimlerin örgütlenmelerine destek vermesini; bina, kira, işletme giderleri (elektrik, su vs.) vb. konularda kendilerine yardımcı olmalarını istemektedirler. Yine ev eksenli çalışanlar, eğitim ve istihdam gibi somut projelerde yerel yönetimlerle işbirliği içinde çalışmak istemekte, ev eksenli çalışanların becerilerinin arttırılmasına yönelik mesleki kursların düzenlemesinde, kreş, yaşlı-hasta bakım hizmetlerinin ücretsiz sağlanması gibi konularda yerel

yönetimlerin kendilerine katkı sağlamalarını beklemektedirler (Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu (2011(b)).

Yerel yönetimlerin yanında hükümet de ev eksenli çalışma sistemini kayıt altına alabilmek için ev eksenli çalışanlara ve onları çalıştıranlara yönelik vergi indirimi gibi olanaklar getirebilir, evde yapılan üretimde kullanılan elektrik, su gibi girdiler evde çalışan kadınlara daha ucuz bir fiyatla sağlanabilir. Böylece ev eksenli çalışma sistemi bir ölçüde kayıt altına alınabilir, bu alanda çalışan kadınlar da daha düzgün koşullar altında çalışma olanağına kavuşabilirler (Metin, 2011: s.120).

Belirtilen hususlar bir bütün olarak ele alındığında ev eksenli çalışan kadınların yasal olarak işçi statüsünde kabul edilmeleri, bu alanda çalışan kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde atılacak önemli bir adımdır; ancak bu alanda etkin bir denetim mekanizmasının yokluğunda, ev eksenli çalışma sistemi içinde yer alan faaliyetlerin tümü yine kayıt dışında kalacak, bu alanda çalışan kadınlar da düzgün çalışma koşullarından yoksun bir şekilde çalışmaya devam edeceklerdir. Dolayısıyla ev eksenli çalışan kadınların kanun önünde "işçi" olmaları yetmemekte, evde çalışma sisteminin mutlaka kayıtlı bir üretim ve çalışma haline getirilmesi, bu kapsamda bir işverene bağımlı olarak çalışanların durumlarının netleştirilmesi için bazı yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Metin, 2011: s.120). Ayrıca ev eksenli çalışanlar ile ilgili düzenli istatistiklerin mutlaka tutulması gerekmektedir. Bu doğrultuda 2010 yılında yayınlanan 2010/14 sayılı Başbakanlık Genelgesinin bir an önce hayata geçirilmesi çok önemlidir. Çünkü bugüne kadar bu istatistikler ancak çok az sayıda ülkede düzenli olarak tutulabilmiştir. Türkiye dahil birçok ülkede ise eksik, kapsamlı olmayan istatistikler tutulmakta bunun sonucu elde edilen verilerin ise gerçeği tam anlamıyla yansıtmadığı görülmektedir. Öyle ki bugün Türkiye'deki ev eksenli çalışanların sayısı konusunda ancak tahmini rakamlar verilebilmektedir. Bu yönde yapılacak istatistiksel çalışmalar özellikle çalışanların cinsiyeti, evde çalışmanın ilgili sektördeki boyutları, evde çalışmanın özellikleri ve evde çalışanların çalışma koşulları(aracıların bulunup bulunmadığı, ücret şekli ve miktarı, çalışma süreleri, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri, sosyal güvenlikleri vb.) hakkında yeterli bilgiyi verebilecek verileri içermelidir (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.55).

Öte yandan Türkiye'de iş sözleşmesinin kurulabilmesi için gerekli olan *bağımlılık* kavramının gerçekleşebilmesi için işin iş yerinde yapılmasının zorunlu olup olmadığına dair tartışmanın önüne geçmek ve bu belirsizliği ortadan kaldırmak için yasada ya bağımlılık ölçütünün kaldırıldığının belirtilmesi ya da bağımlılık ölçütünün İtalya'da olduğu gibi yarı bağımlılık kavramına dönüştürülmesi gerekmektedir. İtalya'daki bu uygulamayla evde çalışmanın bir işverene bağımlı olarak ifa edildiği kabul edilmekte ve herhangi bir ürünün evde kısmen ve tamamen imal edilmesi işverenin talebi ve onun işin görülmesine ilişkin emir ve talimatları doğrultusunda olmaktadır denilmektedir. Fransa'da ise yasa koyucu bağımlılık unsurunu bir kenara bırakarak evde çalışan ile iş sahibi arasında kişisel- hukuki bağımlılığın bulunup bulunmadığının araştırılmasına gerek olmadığını açıkça belirtmiştir. Diğer bazı ülke yasalarında (Portekiz, Almanya vb.) ise, evde çalışmalar ile ilgili hukuksal bağımlılık değil ekonomik bağımlılık esas alınarak sorun çözülmüştür (Eyrenci ve Bakırcı, 2000: s.33). Bu ülke örnekleri en azından incelenerek Türkiye'deki ev eksenli çalışma için hangisi daha uygun olacaksa ev eksenli çalışan kadınların da görüşleri alınarak gerekli yasal düzenlemelere gidilmesi uygun olacaktır.

SONUÇ

Ev eksenli çalışma tarihsel olarak sanayi devrimi öncesine ilişkin bir kavram olmasına rağmen esas anlamını 1970'li yıllarla birlikte başlayan küreselleşme ve buna bağlı olarak üretim süreçlerinde ve çalışma hayatında yaşanan dönüşümlerle bulmuştur. Bu süreçte artan rekabete bağlı olarak pek çok işverenin uluslararası piyasalara eklemlenme çabası sonucunda işgücü piyasaları giderek aşınmaya başlamış; kuralsızlaştırma, esnekleştirme gibi kavramlar yaygınlaşırken işgücü maliyetleri de olabildiğince düşürülmeye başlamıştır. Çalışma yaşamının bu şekilde erozyona uğraması neticesinde tam süreli çalışma kavramı yerini yarı zamanlı, esnek çalışma biçimlerine bırakmış, kısmi süreli çalışma, evden çalışma gibi çalışma türleri yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Ulutaş, 2009: s.30). İş piyasasında yaşanan bu değişimler sadece çalışma biçimlerini değil işgücünü de etkilemiş, değişime direnen, sendikalaşma oranları nispeten kadınlara göre yüksek olan erkek işgücünün yerine ucuz, eğitim düzeyleri ve vasıfları oldukça düşük, kolay değiştirilebilir kadın işgücü işverenler tarafından tercih edilir hale gelmiştir.

Ev eksenli çalışmanın kadın emeği üzerinden işlemesinin en büyük nedeni ise kadını ikincil konumda gören ataerkil ideoloji ve bundan fazlasıyla yararlanan kapitalist süreçlerdir. Özellikle kadını ev ile özdeşleştiren erkek egemen anlayış kadın emeğinin işgücü piyasasına girişi önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Kadın emeğinin, erkek emeği ile eşit olduğunun kabul edilmemesi ve işverenlerin erkekleri tercih etmesi, kadın emeğinin sadece ucuz işgücü olarak tanımlanması ve niteliksiz işlerde değerlendirilme çabası sonucunda kadınlar oldukça ağır koşullarda yaşamaya ve düşük ücretlerle çalışmaya mahkum edilmektedir (Ateş, 2009: s.14). Dolayısıyla bu ataerkil yapı içerisinde kadın emeği öncelikle ailede değersizleştirilmekte ardından da işgücü piyasasında ayrımcılığa uğrayarak niteliksiz, gelip geçici işlerin olduğu ikincil işgücü piyasasında konumlandırılmaktadır.

Kadınları ev eksenli çalışmaya iten işsizlik, çocuk bakımı ve erkeğin dışarıda ücretli bir işte çalışmasına izin vermemesi gibi kavramların ardında da yine aynı ataerkil bakış açısının olduğu görülmektedir. Özellikle kız çocuklarının erkek

çocukları kadar eğitim olanaklarından yararlanamaması onların ileriki yaşamda mesleki anlamda yetersiz kalmalarına yol açmakta ve kadın işsizliğinde büyük belirleyici rolü olmaktadır. Çocuk, yaşlı bakımı gibi görev ve sorumlulukların da kadına yüklenmiş olması kadın emeğinin işgücü piyasasında etkin bir biçimde sunumu engellemekte ve kadınları evde çalışmaya mecbur bırakmaktadır.

Evde çalışan kadınların, yaptıkları işleri genel geçer bir iş olarak değerlendirmeleri ve hane içindeki çalışan erkek sayısının artması ya da evin geçimini sağlayan aile reisinin gelirinin yükselmesine bağlı olarak kadınların çalışmayı bırakması dikkat çekici bir nokta olarak değerlendirilebilir. Öte yandan bu kadınların birçoğu kendi emeklerinin farkında olmamakta, yaptıkları işleri pek çoğu rutin olarak gerçekleştirdikleri ev işlerinin bir uzantısı olarak görmektedir. Bu yüzdendir ki ev eksenli çalışma, kadın emeğinin en fazla sömürüldüğü çalışma biçimi olarak enformel çalışma içerisindeki diğer çalışma biçimlerinden farklılık göstermektedir.

Tüm bu etkiler ve baskılar kadınların gerçekte kendi emeğini görmesini engellediğinden bir örgütlenme, bir araya gelme fikri de çok zor oluşmaktadır. Ev eksenli kadınlar, emeklerinden ziyade ürettiklerini sattıklarına inandıkları için kadınlar kendilerini işçi konumunun dışında tanımlayan ideolojileri içselleştirmişlerdir (Mohanty, 2008: s.216). Ayrıca yapılan işlerin dışarıdan görülmeyecek şekilde evlerde yapılıyor olması da aynı semtte, hatta aynı sokakta birbirine benzer işler yapan kadınların birbirinden habersiz olmasına yol açmakta bu durum da örgütlenmenin önündeki bir diğer engeli oluşturmaktadır.

Ev eksenli çalışanları da içine alacak şekilde evde çalışanları tek bir çatı altında örgütleyen ilk sendika ise Hindistan'da kurulan SEWA olmuştur. SEWA, oluşturduğu kooperatifler yoluyla evde çalışmanın görünürlük mücadelelerine önemli katkıda bulunmuştur. Özelikle ILO'nun 1996 yılında kabul ettiği 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi ve 184 sayılı Tavsiye Kararının çıkarılmasında SEWA yöneticilerinin gösterdiği çaba Dünya genelindeki ev eksenli çalışanlara da örnek olmuş ve kendi örgütlerini kurmaları konusunda ev eksenli kadınları cesaretlendirmiştir. Kadınlar kurdukları bu örgütler ve uzun süren mücadeleliklerinin

sonucunda bazı ülkelerde yasal haklarına da kavuşmuş bulunmaktadır. İncelenen ülke örneklerine bakıldığında bazı ülkelerde ev eksenli çalışanlar için özel yasal düzenlemelerin yapıldığı görülürken bazı ülkelerde ise ev eksenli çalışmanın iş kanunu kapsamına alındığı dikkat çekmektedir.

Türkiye'deki duruma bakıldığında ev eksenli çalışma olgusunu yalnızca küreselleşmeyle birlikte açıklamak yetersiz bir değerlendirme olacaktır. Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllar ve 2000'li yılların başında yaşanan ekonomik krizler, tarımda uygulanan neo-liberal politikaların sonucu olarak toprakları ellerinden alınan köylülerin kente yaptıkları göçlerle birlikte ele alındığında enformel sektör ve bunun yansıması olarak esnek çalışma biçimleri anlam kazanmaktadır. Özellikle Türkiye'de 80'lerle birlikte ihracata dayalı büyüme modelinin uygulamaya konulması ile birlikte Türkiye ekonomisi dışa açılmaya başlamış ve ekonomide ihracat sanayi önemli bir gelir kalemi haline gelmiştir. Bu ihraç kalemlerinin en başında ise hazır giyim ve dokuma sektörü gelmektedir. Dolayısıyla uluslararası rekabette daha fazla kar elde etmek isteyen konfeksiyon sektöründe enformelleşmenin giderek yaygınlaşması ve bu süreçte özellikle gecekondu bölgelerinde yaşayan göçmen kadınların işverenler için önemli bir işgücü haline gelmeye başlaması Türkiye'deki ev eksenli çalışmanın anlaşılabilmesi açısından dikkat çekici, önemli bir husustur. Köyde tarımla uğraşırken şehre göç ettiğinde vasıfsız kalan pek çok aile için iş bulabilmek zorlu bir süreç olduğundan ve evde çalışma kadınlara evden çıkmadan iş yapabilme gibi bir imkan sunduğundan pek çok kadının bu süreç içerisinde ev eksenli çalışma sürecine dahil olduğu anlaşılmaktadır.

Örgütlenme aşamasında Türkiye'deki duruma bakıldığında ise çeşitli derneklerin ve kooperatiflerin varlığından bahsedilse de yasal bir düzenlemenin varlığından söz etmek şimdilik mümkün olmamaktadır. Mevcut 4857 sayılı İş Kanunu ev eksenli çalışmayı kapsam dışında bıraktığı için ev eksenli çalışanlar işçi olarak değerlendirilmemekte ve işçi olarak örgütlenmelerine izin verilmemektedir. Bu yüzden Türkiye'deki ev eksenli kurulan örgütlerin büyük çoğunluğunu kooperatifler oluşturmaktadır. Kooperatiflerin küçük grupları kolayca örgütleyebilmesi, gelir getirici özellikleri olması ev eksenli çalışanları kooperatifler etrafında örgütlenmeye yöneltmektedir. Buna istinaden bir grup ev eksenli grup ve

kooperatif bir araya gelerek 2009 yılında Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Sendikası'nı (Ev-Ek-Sen) kurmuş bulunmaktadır. Mevcut yasal düzenlemelerin izin vermediği Ev-Ek-Sen kapatılma davasına karşı mücadele etmekte, bunun yanında da üyesi kadınlara hizmet vermeyi sürdürmektedir. Ancak bu noktada dikkat çekilecek belki de en önemli husus kurulan sendikanın Türkiye'deki ev eksenli çalışan kadınları örgütlenme konusunda ikiye bölünmüş olmasıdır. Ev-Ek-Sen'in kurulmasıyla beraber sendika çatısı altında birleşmek istemeyen ev eksenli kadın örgütlerinin bir kısmı sendikanın yasal dayanağı olmadığını savunarak mevcut örgütlülüklerini devam ettirmekte ve sendikal yapıyı tanımamaktadır. Ev-Ek-Sen ile belirtilmesi gereken diğer husus da tez sürecinde sendikayla yapılmak istenen görüşme taleplerinin sendikanın yöneticileri tarafından kabul edilmemesidir. Yapılan telefon görüşmelerinde sendikanın kurucu üyelerinden Gülsüm Coşkun, Dünyadaki sendikalarla kıyaslanmak istemedikleri için yüz yüze görüşme taleplerini kabul etmediklerini belirterek birkaç bilgi ve kaynak önerisi dışında sendikayla ilgili bilgi vermek istememiştir.

Farklı biçimde kurulmuş olsalar da bu örgütlerin hemen hepsinde yaşanan sıkıntıların benzer olduğu görülmektedir. Örgüt faaliyetlerinin gönüllülük temelinde yürütülmesi, mali açıdan yaşanan sıkıntılar, örgütte çalışacak uzman kişilerin az oluşu ya da hiç bulunmayışı, insan gücü azlığı ve bunun gibi konular ev eksenli örgütlerin birçoğu tarafından dile getirilmektedir. Bu durumlar da ev eksenli çalışanların Türkiye'de güçlü bir muhalefet olarak seslerini duyurabilmelerine engel olmakta yasal düzenlemelerin yapılması için gerekli zeminin oluşmasını engellemektedir. Öte yandan mevcut işçi sendikalarının enformel çalışmaya karşı halen mesafeli olan tutumları ev eksenli çalışanlara da yansımakta birkaç sendika haricinde ev eksenli çalışma konusunda çalışma yapan, ev eksenli çalışmayı gündemlerine alan sendika bulunmamaktadır. Sendikalar her ne kadar enformel çalışmayı reddetse de bügünkü süreçte enformel sektör küçülmek bir yana gittikçe büyümekte ve enformel sektör içerisinde özellikle ev eksenli çalışanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu sorun sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de bir sorunu olduğu için gerek sendikaların gerekse de hükümetlerin ev eksenli çalışmayı görmezden gelmesi artık bir anlam ifade etmemektedir.

Bu anlamda ev eksenli çalışanlar için gerekli yasal düzenlemelerin bir an önce yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu konuda öncelikle ev eksenli çalışanların ve örgütlerinin taleplerine kulak verilmesi ve oluşturulacak politikaların ev eksenli örgütlerin temsilcilerinin de içinde bulunduğu bir grup tarafından tespit edilmesi yerinde bir strateji olacaktır. Üretilecek politikaların etkinliği için TUİK'in ev eksenli çalışmayı işgücü istatistiklerine dahil etmesi Türkiye'deki ev eksenli çalışanların sayısının düzgün bir biçimde tespit edilmesi için bilhassa önem taşımaktadır. İŞKUR'un meslekler hanesine ev eksenli çalışmayı da dahil etmesi ve firmaların bu şekilde ev eksenli çalışanları kurum kanalıyla talep etmesinin sağlanması da yine çözüm için önemli bir adım olabilir. Aynı şekilde ev eksenli çalışanların nasıl denetleneceği, iş sağlığı ve güvenliği koşullarının bu çalışanlara nasıl uygulanacağı konusunda detaylı çalışmaların yapılması ve bu konuda Dünyadaki ev eksenli örgütlenme deneyimlerinden faydalanılması ev eksenli çalışma konusunda üretilecek politikaların daha verimli olmasına katkıda bulunacaktır. Belirtilen bu hususlar dikkate alınarak çalışmalar yapıldığı takdirde hem oluşturulacak olan yasal düzenlemelerin sağlıklı bir zemine oturtulması hem de bu sayede ev eksenli çalışanların işçilik ve sendikal haklarına kavuşması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Akagündüz-Özel, Ülkü (2005). ‘‘Eve İş Alıyorlar’’. Aksiyon Dergisi, Sayı: 535.

Alikoç, Fulya (2011). ‘Ev Eksenli Çalışma ve Kadın Emeği’’. Özgürlük Dünyası, Sayı: 220.

Aseme, Sema (2011). ‘‘Feodalizimden Kapitalizme Kadın Emeğinin Değişimi’’. Sosyalist Kadın, Sayı: 7, ss.41–50.

Atasü-Topçuoğlu, Reyhan (2005). Home-Based Work and Informal Sector In The Period Of Globalization An Analysis Through Capitalism and Patriarchy The Case of Turkey, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Atasü- Topçuoğlu, Reyhan (2010). ‘‘Kapitalizm, Ataerkillik Enformel Alanda Nasıl Eklemlenir? Bilinçli Saklama ve Saklayarak Değersizleştirme Mekanizmalarının Ev Eksenli Çalışmada İşleyişi’’. Şu Kitapta: Der. Saniye Dedeoğlu, Melda Yaman Öztürk. Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği. İstanbul: SAV, ss.79–131.

Atasü- Topçuoğlu, Reyhan (2011).‘‘Çağdaş Kapitalizm, Üretimin Esnekleştirilmesi ve Kadın Emeği’’. Şu Kitapta: Haz. TEPAV. Kadın Emeği Konferansı, Kadın İstihdamı ve Sorun Alanları Bildiri Kitabı, Ankara: TEPAV, ss.42–50.

Atasü- Topçuoğlu, Reyhan (2012). ‘‘Küreselleşme ve Üretimin Esnekleşmesi Sürecinde Kadın Emeği’’.Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Nisan-Mayıs- Haziran sayısı, ss.3–8.

Ateş, Eylem (2009). ‘‘Kadın Emeği’’. Hava-İş, 8 Mart Kadın Özel Sayısı, ss.14–17.

Atılgan, Saniye (2007). ‘‘Evden İçeri Bir Ev: Ev Eksenli Üretim ve Kadın Emeği’’. Birikim, sayı:217.

Bakırcı, Kadriye (2002). ‘‘Dünya’da Evde Çalışmada Hukuksal Koruma Sistemleri ve Mevzuatı’’. İktisat Dergisi, Sayı:430, ss.63–69.

Balaban, Utku (2008). ‘‘Home-Based Work in İstanbul: Varieties Of Organization and Patriarchy’’. SPF, ss.1–30.

BİA Haber Merkezi (2011a); ‘‘Kadınlar İşçi Sayılmak İstiyor’’. Bianet, 21 Eylül, http://bianet.org/bianet/toplum/132849-kadinlar-isci-sayilmak-istiyor, erişim tarihi: 20.11.2011.

BİA Haber Merkezi (2011b);‘‘Eksenli Çalışan Kadınlar Haklarını İstiyor’’ Bianet,5 Aralık,http://bianet.org/bianet/insan-haklari/134528-ev-eksenli-calisan-kadinlar-haklarini-istiyor / erişim tarihi: 02.01.2012.

Birleşik Metal-İş Sendikası (2003). Ev Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri. İstanbul: DİSK Birleşik Metal İş Yayınları.

Buğra, Ayşe (2010); Toplumsal Cinsiyet İşgücü Piyasaları ve Refah Rejimleri: Türkiye'de Kadın İstihdamı. İstanbul: TÜBİTAK Proje No: 108K524.

Centel,Tankut (2001); ''Türkiye'de Alternatif Çalışma Biçimleri ve Bunların Doğurduğu İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Sorunları''. Şu Kitapta: Edit. Bernd Baron von Maydell, Münir Ekonomi, Tankut Centel. İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunun Güncel Sorunları. İstanbul, ss.145-161.

Chen, Martha (2001).''Women in the İnformal Sector: A Global Picture, The Global Movement''. SAIS Review, Volume 21, Number 1, Winter- Spring, ss.1–10.

Chen, Martha vd. (2005). Progress of the World's Women 2005: Women, Work & Poverty. New York: United Nations Development Fund for Women.

Cingöz, Yonca (2009). ''Kooperatifte Buluşan Kadınlar Bizim İçin Sendika Erken Diyor''. Bianet. http://bianet.org/bianet/diger/118403-kooperatifte-bulusan-kadinlar-bizim-icin-sendika-erken-diyor / erişim tarihi: 13.09.2012.

Crowell, Daniel W. (2003). The SEWA Movement and Rural Development: The Banaskantha and Kutch Experience. London: SAGE Publications.

Dedeoğlu, Saniye (2000). 'Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. Toplum ve Bilim. sayı:86, ss.139–170.

Delaney, Annie (2004). Campaigns at Work: A guide to campaigning for homeworker organizations, unions, campaign groups and activists. A HomeWorkers Worldwide Publication.

Denli, Saniye (2008). ''Ev Eksenli Çalışma ve Kadınların Talepleri''. Hava-İş, Şubat-Mart, ss.34–35.

DİE (2001). Hanehalkı İşgücü Anketleri.

DİSK (t.y.). http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=1107 erişim tarihi: 20.10.2012.

Dünya Evde Çalışanlar Federasyonu (t.y.). http://www.homeworkersww.org.uk/what-we-do/other-activities/european-homeworking-group / erişim tarihi: 25.05.2011.

Dünya Evde Çalışanlar Federasyonu (t.y.). http://www.homeworkersww.org.uk/about-us/international-federation / erişim tarihi: 29.04.2011.

Ecevit, Yıldız (2009). ''Kadın Emeğini Değersizleştiren İki Ortak: Ataerkillik ve Kapitalist Piyasa''. Kendine Ait Bir Oda, 30 Temmuz.

http://kendineaitbiroda.wordpress.com/2009/07/30/kadin-emegini-degersizlestiren-iki-ortak-ataerkillik-ve-kapitalist-piyasa-yildiz-ecevit/ erişim tarihi: 08.09.2012.

Eraydın, Ayda, Asuman Erendil-Türkün (2002). ‘‘Konfeksiyon Sanayinde Yeniden Yapılanma Süreci, Değişen Koşullar ve Kadın Emeği: Ne Kazandılar, Ne Kaybettiler?’’. İktisat Dergisi, sayı: 430, ss.18–28.

Erdost, Gül (2011). ‘‘Kadınlar Neden Ev Eksenli Çalışıyor? Ev Eksenli Çalışmanın Sorunları ve Olası Çözüm Yolları’’. Şu Kitapta: Haz. TEPAV. Kadın Emeği Konferansı Bildiri Kitabı. Ankara: TEPAV, ss. 50–53.

Erdut, Tijen (2005). ‘‘İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü’’. Çalışma ve Toplum, 2005/3, ss.11–49.

Erdut,Tijen (2011). ‘‘Toplumsal Cinsiyet Bakımından Evde Çalışma’’. Çalışma ve Toplum, 2011/2, ss.55–82.

Erendil, Asuman Türkün (2005). ‘‘ Ev Eksenli Kadın Emeği ve İşçileşme Bilinci’’. Ed. Başak Ergüder, Besime Şen vd. TÜSAM 1. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İstanbul: SAV.

Ergüneş, Nuray (2010). ‘‘Kadınlara Yönelik Kredi Biçimleri ve Kadın Emeğinin Enformelleşmesi’’. Şu Kitapta: Der. Saniye Dedeoğlu, Melda Yaman Öztürk. Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği. İstanbul: SAV, ss.183–213.

Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu (2002). Türkiye HomeNet’e Doğru: 2002 Yılı Çalışmaları. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını.

Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu (2004). Türkiye HomeNet’e Doğru: 2003–2004 Çalışmaları. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını.

Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu (Aralık 2011). [Bildiri]. Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansı, Yerel Yönetimler Sunumu. Ankara.

Eyrenci, Öner, Kadriye Bakırcı (2000). Dünya’da ve Türkiye’de Eve İş Verme, İstanbul Ticaret Odası. Yayın No: 2000–32.

Filiz, Yeliz (2011). Esnek Çalışma Biçimlerinin Kadın İstihdamına Etkileri: Avrupa Birliği, İstihdam Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık KSGM, Ankara.

Gerşil- Sarı, Gülşen (2004). ‘‘Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri’’. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, ss.147–157.

Godfrey, Shane vd. (2005). ‘‘On the Outskirts but Still in Fashion: Homeworking in the South African Clothing İndustry: The Challenge To Organization and Regulation’’. Labour and Enterprise Project University of Cape Town, Monograph 2/2005, ss.1–52.

Gökbayrak, Şenay (2002). ‘‘Ev Eksenli Çalışan Kadınlara Yönelik Sosyal Koruma Modelleri’’. İktisat Dergisi, sayı:430, ss.58–62.

Güzel, Ali (1997). ‘‘Fabrikadan İnternete İşçi Kavramı ve Özellikle Hizmet Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru Üzerine Bir Deneme’’. Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, ss.83–126.

Hattatoğlu, Dilek (2000a). Evde Çalışan Kadınlar Arasında Dayanışma/ Örgütlenme. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hattatoğlu, (2000b). ‘‘Ev Eksenli Çalışan Kadınlar ve Sosyal Örgütlenme’’. Birikim, sayı: 140, ss.89–97.

Hattatoğlu, Dilek (2006). ‘‘Ev Eksenli Çalışanlar Tüm Dünya’da Örgütlü’’. Bianet. http://bianet.org/bianet/bianet/86076-ev-eksenli-calisanlar-tum-dunyada-orgutlu erişim tarihi: 29.04.2011.

HomeNet(2002). Haritalama El Kitabı, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.

HomeNet Asia(t.y.). http://www.homenetseasia.org/philippines/phil_research1.html erişim tarihi: 31.03.2011.

HomeNet Pakistan (2011). Mapping of Women Home-based Workers in Five Towns of Karachi. HomeNet Pakistan.

Iğdır’a Bakış (2009). ‘‘Ağalı Sendika Kurmayacağız’’ 12 Kasım. http://www.igdirhaftayabakis.com/Pages.asp?cat_id=4&cat2_id=4&wid=1009 /erişim tarihi:12.09.2012.

ILO (1996). 177 sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi. http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312322:NO / erişim tarihi: 02.03.2011.

ILO (1999). Trade Unions and the Enformal Sector:Towards a Comprehensive Strategy. Background Paper. Geneva: International Labour Office. http://www.ilo.org/dyn/infoecon/docs/281/F539878667/TUs%20and%20IE.pdf erişim tarihi:12.10.2011.

ILO (2002a). Women And Men İn The İnformal Economy: A Statistical Picture. Geneva: International Labour Office.

ILO (2002b). Decent Work and the Informel Economy. International Labor Conference 90th Session. Report VI. Geneva: International Labor Office.

ILO,http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312322 erişim tarihi:21.06.2013.

Işık, Nazik (2012). Ev Eksenli Çalışma ve Çalışma Yaşamından Örnekler. 12. AWID Uluslararası Kadın Hakları ve Kalkınma Forumu için Hazırlanan Sunum. İstanbul. Nisan. http://www.slideshare.net/NazikIsik/awid-12eveksenli-calisma-20804220412 erişim tarihi: 12.09.2012.

ITGLWF (2001). Women in The Global Economy: An ITGLWF Handbook for Educators, Campaigners and Activists. Belgium: ITGLWF published.

İşat, Ceren (2009). Kadın Örgütlenmeleri: Sorunlar, İhtiyaçlar, Olanaklar. Editör: Aksu Bora. Beyoğlu/İstanbul: SOGEP- Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politika Merkezi.

Jhabvala, Renana, Jane Tate (1996). ‘‘Out of The Shadows: Homebased Workers Organize For İnternational Recognition’’. SEEDS Working Paper, No: 18.

Kaçan, Gülcan (2011). Ev Eksenli Çalışma, Çalışanlar ve Yasal Haklar. [Bildiri]. Ev Eksenli Çalışan Kadınlar 2. Ülke Konferansı Sunumu, Ankara http://www.slideshare.net/NazikIsik/gulcan-kacan-kamu-kesimi-ve-eksenli-calismacalisma-grubu-sunumu031211, erişim tarihi: 25.03.2012.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı ve Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı (t.y.). ‘‘Türkiye’de Kadın Kooperatfileri Durum, Sorunlar ve Öneriler’’, www.kadinkooperatifleri.org, erişim tarihi: 10.10.2012.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2010). ‘‘Ev Eksenli Çalışma Raporu’’. http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/ev_eksenli_calisma_rapor.pdf / erişim tarihi: 19.04.2012.

Kapar, Recep (2007). ‘‘Enformel Ekonomide Çalışanların Örgütlenmesi ve Sendikalar’’. Çalışma ve Toplum, 2007/ 1, ss.83–117.

Karadeniz, Oğuz (2011). ‘‘Türkiye’de Atipik Çalışanlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik’’. Çalışma ve Toplum, 2011/ 2, ss.83–127.

Karahan- Karakul, Aygülen (2010). ‘‘Küreselleşmenin Sanayideki Kadın Emeği Üzerine Etkileri ve Kadınların Geliştirdikleri Direniş Stratejileri’’. Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi, Cilt:8, Sayı:30, Bahar:2010, ss.23–39.

Keskin, Doğan (2009). ‘‘Ev Eksenli Çalışanlar ve Sorunları’’. Radikal Gazetesi, 9 Kasım.http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetayV3&ArticleID=963401&Date=27.09.2011&CategoryID=99 / erişim tarihi: 27.09.2011.

Keskin, Doğan (2011). ‘‘Evden Çalışanların Adı Yok’’, Bianet, 25 Şubat. http://bianet.org/biamag/bianet/128161-evden-calisanlarin-adi-yok / erişim tarihi: 10.04.2011.

Keskin, Doğan (2012). ‘‘Bağımlı Ev Eksenli Çalışanların Hukuki Konumu’’. Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran sayısı, ss.16–25.

Koç, Yıldırım (2001). ‘‘Eve İş Verme’’. Türk-İş Dergi, Aralık 2000-Ocak 2001, http://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1325537616a.pdf / erişim tarihi: 10.10.2012.

Kümbetoğlu, Belkıs (2000). ‘‘Ev İşçileri ve Yeni Yasal Çerçeve’’. M.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: XVI, sayı:1, ss.27–47.

Lavinas, Lena vd.(1999). ‘‘Homework in Brazil: New Contractual Arrangements’’. SEED Series on Homeworkers in the Global Economy, Working Paper No.7, Geneva, International Labour Office, ss.1–48.

Mayhew, C., M.Quinlan (1998). The Effects of Outsourcing Upon Occupational Health and Safety: A Comparative Study of Factory-based and Outworkers in The Australian TCF Industry. New South Wales: National Occupational Helath and Safety Commission.

Mehrotra, Santosh, Mario Biggeri (2002). Social Protection in The İnformal Economy: Homebased Woman Workers and Outsourced Manufacturing in Asia. Florence/ Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, Innocenti Work Paper.

Metin, Şahin (2011). Kayıtdışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu: Türkiye’de Ev Eksenli Çalışma. Uzmanlık Tezi, KSGM, Ankara.

Mies, M., V.Bennholdt-Thomsen, C.Von Werlhof (2008). Son Sömürge: Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mitter, Swasti (1994). ‘‘A Comparative Survey’’. Şu Kitapta: Edit: Margaret Hosmer Martens and Swasti Mitter. Women in Trade Unions: Organizing the Unorganized. Geneva: International Labor Office, ss.3-14.

Mohanty, Chandra Talpade (2008). Sınır Tanımayan Feminizm (Çev. Hatice Pınar Şenoğuz). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Omay, Umut (2011). ‘‘Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadınlar’’. Çalışma ve Toplum, 2011/3, ss.137–165.

Özyakışır, Deniz (2007). ‘‘Şirketlerin Gölgesindeki Küreselleşme ÇUŞ Dedirtiyor’’. 2023 Dergisi, yıl:6, sayı:78, ss.74–77.

Poon, Helen Laiman (2005). The Voices of Chinese Women Garment Homeworkers, Toronto: Chinese Canadian National Council Toronto Chapter.

Rober, Sara (2011). ‘‘Kadının Görünmeyen Emeği’’. Sosyalist Kadın, Sayı: 7, ss.17–25.

Selamoğlu, Ahmet (2003), ‘‘İşçi Sendikacılığında Yeniden Yapılanma ve Örgütlenme Modeli’’. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (6), 2003/2, ss.63–98.

Selçuk, Fatma Ülkü (2002). Örgütsüzlerin Örgütlenmesi- Enformel Sektörde İşçi Örgütleri. Ankara: Atölye Yayınevi.

Şener Ülker, Filiz Esenyel (2010). http://kozadanipegeek.blogcu.com/biz-kimiz-ulker-sener-filiz esenyel/8761045 , erişim tarihi: 15.04.2011.

SEWA (t.y.). http://www.sewa.org/Archives_Unifem_Conference_Short_Report.asp erişim tarihi: 03.03.2011.

Sezgin, Dürüye (2011). ‘‘Ev Eksenli Çalışanlar Alanında Örgütlenme Deneyimleri’’. Sosyalist Kadın, ss.51–60.

Sinha,Shalini (2006). Rights of Home-based Workers. India: National Human Rights Commission.

STGM (2010). ‘‘STGM Ev Eksenli Çalışma Atölyesi Gerçekleşti’’, 2 Kasım, http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/stgm-ev-eksenli-calisma-atolyesi-egitici-egitmi-gerceklesti, erişim tarihi: 24.04.2013.

Suğur, Serap (2005).‘‘Türkiye’de Tekstil Sektöründe Kadın Emeği ve Değişen Toplumsal Cinsiyet İlişkileri’’. Amme İdaresi Dergisi, cilt:38, sayı:1, ss.47–68.

Taşkıran, Gülçin (2011). ‘‘Sınıf Örgütlenmesinde Yeni Deneyimler’’. Çalışma ve Toplum, 2011/4, ss.135–162.

Tate, Jane (1994). ‘‘Organizing Homeworkers in The Informal Sector: Netherlands’’. Şu Kitapta: Edit: Margaret Hosmer Martens and Swasti Mitter. Women in Trade Unions: Organizing the Unorganized Geneva: International Labor Office, ss.83–88.

Tate, Jane (2006). ‘‘Dünya’da Ev Eksenli Çalışanlar İçin Asgari Ücret’’. Bianet. 23 Ağustos.http://www.bianet.org/bianet/kadin/84145-dunyada-evde-calisanlar-icin-asgari-ucret , erişim tarihi: 23.04.2012.

Toksöz, Gülay, Şerife Türcan Özşuca (2002). ‘‘Enformel Sektörde İstihdamın ve İşgücünün Özellikleri’’. İktisat Dergisi, sayı 430, ss.29–35.

Turgut, Ezgi (2006). Enformelleşmiş İstihdam İçinde Kadın Emeği ve Ev Eksenli Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TÜİK Haber Bülteni(2007). 2006 Zaman Kullanım Anketi Sonuçları. sayı:119.

TUİK Haber Bülteni (2012). Hane Halkı İşgücü İstatistikleri. Aralık. sayı: 13464.

Türkiye HomeNet (2009). ‘‘Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Sendikalaşıyor’’. Hava-İş, 8 Mart Kadın Özel Sayısı, ss.22–23.

Türkiye HomeNet (Kasım 2008). ‘‘ Ev Eksenli Çalışmada İş Sağlığı ve Güvenliği’’[Bildiri]. 5. Uluslararası İş Sağlığı Güvenliği Bölgesel Konferansı. İstanbul.

Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma- Girişimcilik Sempozyumu (2011). Bildiriler Kitabı I, 1–2 Ekim 2010 İğneada-Kırklareli. (Ed. Muharrem Öztel, Hüseyin Burgazoğlu).İstanbul: Kırklareli Üniversitesi Yayınları. ss.1–931.

Ulutaş, Çağla Ünlütürk(2009). ‘‘Yoksulluğun Kadınlaşması’’. Çalışma ve Toplum, 2009/2, ss.25–40.

UNIFEM (2007). Women, Work & Poverty. Policy Conference on Home Based Workers of South Asia.

Urhan, Betül (2009). ‘‘Görünmezlerin Görünür Olma Mücadeleleri: Çalışan Kadın Örgütlenmeleri’’. Çalışma ve Toplum, 2009/2, ss.83–110.

Urhan, Betül (2012); ‘‘Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Yasasının Kadın İşçilerin Örgütlenmesine Olası Yansımaları’’. Güncel Hukuk, ss.42–43.

Van Yaka- Koop (2012); ‘‘Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Örgütleniyor Projesi’’ http://vanyakakadinkoop.org/-ipages-tr5.cgi , erişim tarihi: 14.4.2013.

Van Yaka- Koop, http://vanyakakadinkoop.org/, erişim tarihi: 21.06.2013

WİEGO (t.y). Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing, Informal Workers in Focus: Homebased Workers, http://wiego.org/sites/wiego.org/files/resources/files/WIEGO_HomeBased_Workers-English.pdf , erişim tarihi: 22.3.2011.

WİEGO (t.y) http://wiego.org/sites/wiego.org/files/resources/files/Informal-Workers-in-Focus-Fact-Sheets-variety.pdf, erişim tarihi: 22.04.2012.

WİEGO (t.y.). http://wiego.org/informal-economy/occupational-groups/home-based-workers, erişim tarihi: 25.09.2011.

Wigfield, A (2001). Post-Fordizm, Gender and Work. England: Ashgate Publishing.

Yaman-Öztürk, Melda ve Saniye Dedeoğlu (2010). ‘‘Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği’’. Şu Kitapta: der: Saniye Dedeoğlu, Melda Yaman Öztürk. Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği: Türkiye Örneği. İstanbul: SAV, ss.9–23.

Yaman-Öztürk, Melda (2011). ‘‘Karşılıksız Bakım Emeği ve Kadın İstihdamına Etkisi’’,Şu Kitapta: edit: TEPAV. Kadın Emeği Konferansı: Kadın İstihdamı ve Sorun Alanları Bildiri Kitabı. Ankara: TEPAV, ss.54–62.

Yanz, Lynda vd (1999). Policy Options toİmprove Standarts for Women Garment Workers in Canada and İnternationally. Ottowa: Status of Women Canada.

Yıldırım, Engin (2008). ‘‘Sendikalar ve Kriz’’. Çalışma ve Toplum, 2008/3, ss.199–206.

Yüksekova Haber Merkezi (2010); ‘‘Ev-Ek-Sen Güçbirliği Çağrısı’’ 22 Şubat, http://www.yuksekovahaber.com/haber/ev-ek-sen-gucbirligi-cagrisi-26088.htm erişim tarihi: 03.03.2012.

ÖZGEÇMİŞ

Adı /Soyadı: Gizem Erol

Doğum Yeri ve Yılı: 21.04.1986 – İzmit

İlköğretim: Hızır Reis İlköğretim Okulu- Kocaeli

Lise: Kocaeli Atılım Lisesi

Üniversite: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi - Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri(Lisans).

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Çalışma Ekonomisi (Yüksek Lisans).